

**T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**ERGENLERDE SİBER ZORBA VE MAĞDUR OLMANIN
ANNE BABA TUTUMLARI VE OKUL İKLİMİ İLE
İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ**

MEHMET ŞAM

DENİZLİ - 2017

T.C.

**PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**ERGENLERDE SİBER ZORBA VE MAĞDUR OLMANIN
ANNE BABA TUTUMLARI VE OKUL İKLİMİ İLE İLİŞKİSİNİN
İNCELENMESİ**

Mehmet ŞAM

Danışman

Doç. Dr. Şahin KAPIKIRAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Bu çalışma, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı'nda jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan:.....
Üye:.....
Üye:.....

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../.....
tarih ve/..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. ŞÜKRAN TOK
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Öncelikle araştırmamın gerçekleşmesinde, her aşamada bilgi ve tecrübesi ile bana yol gösteren; anlayış, sabır ve yardımlarını hiç esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Şahin KAPIKIRAN'a yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

Yüksek lisans öğrenimim boyunca ders aldığım tüm hocalarıma, yetişmeme olan katkılarından dolayı teşekkür ediyorum.

Yüksek lisans eğitimim ve tez sürecim boyunca desteğini esirgemeyen, bilgi ve tecrübesi ile bana yol gösteren ve beni sürekli yüreklendiren Fatih BAYKAL'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca bu zorlu ve yoğun süreçte bana destek olup yardımlarını esirgemeyen ve adlarını sayamadığım herkese teşekkürlerimi sunarım. Araştırmamın her aşamasında, bana yardımcı olan meslektaş ve arkadaşlarıma da teşekkürü bir borç bilirim.

Tez jürisinde yaptıkları olumlu eleştiriler ve verdikleri bilgi desteği ile tezimin son haline gelmesindeki katkılarından dolayı Prof. Dr. Asım ÇİVİTÇİ ve Doç. Dr. Taşkın YILDIRIM'a teşekkür ederim.

Son olarak tez çalışması süresince fedakârlığını esirgemeyen, yardımlarından çokça yararlandığım ve beni hep güldürüp yalnız bırakmayan sevgili kardeşim Edanur ŞAM'a; sabrını hayatım boyunca, beni hayatımın her noktasında destekleyen, tecrübelerini benimle paylaşan, emeğini ve fedakârlığını esirgemeyen çok kıymetli annem Sema ŞAM'a; Hayatımın her döneminde arkamda olduğunu bildiğim, eğitim hayatım başta olmak üzere benden sabrını, imkânlarını ve desteğini hiç esirgemeyen babam Ömer ŞAM'a tüm kalbimle teşekkür ediyorum.

Mehmet ŞAM

ETİK BEYANNAMESİ

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

İmza

Mehmet ŞAM

ÖZET

Ergenlerde Siber Zorba ve Mağdur Olmanın Anne Baba Tutumları ve Okul İklimi ile İlişkisinin İncelenmesi

Mehmet ŞAM

**Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri ABD Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Bilim Dalı**

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Şahin KAPIKIRAN

Aralık, 2017, 121 Sayfa

Bu araştırmanın amacı, ergenlerde siber zorba ve siber mağdur olmanın anne baba tutumları ve okul iklimi ile ilişkisini incelemektir. Araştırmanın örneklemini, Gaziantep İlinin Şahinbey ve Şehitkamil ilçelerinde öğrenim gören 844 ortaokul öğrencisinden (470 kız, 374 erkek) oluşmaktadır. Veri toplama araçları olarak "Revize Edilmiş Siber Zorbalık Envanteri", "Anne Baba Tutumu Ölçeği", "Okul İklimi Envanteri" kullanılmıştır. Araştırmada verilerinin analizinde Pearson Momentler Korelasyon Analizi, bağımsız ilişkisiz örneklem t-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve regresyon analizi kullanılmıştır. Analizler SPSS 15.0 paket programı aracılığıyla .05 anlamlılık düzeyinde test edilmiştir.

Araştırmanın sonucunda, ergenlerin siber zorba ve siber mağdur olma durumu ile kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme anne baba tutumları arasında negatif yönlü anlamlı ilişki vardır. Kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme anne baba tutumları alt boyutları siber zorba olma durumunu anlamlı; psikolojik özerklik ve denetleme anne baba tutumları alt boyutları da siber mağdur olma durumunu anlamlı olarak yordamaktadır. Ergenlerin siber zorba ve siber mağdur olma durumu ile öğretmen desteği ve olumlu arkadaş etkileşimi okul iklimi alt boyutları arasında negatif yönlü anlamlı; katı disiplin ve güvenlik sorunları okul iklimi alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki vardır. Öğretmen desteği, olumlu arkadaş etkileşimi, katı disiplin ve güvenlik sorunları okul iklimi alt boyutları siber zorba olma durumunu anlamlı; Öğretmen desteği, olumlu arkadaş etkileşimi, olumsuz arkadaş etkileşimi, katı disiplin ve güvenlik sorunları okul iklimi alt boyutları ise siber mağdur olma durumunu anlamlı olarak yordamaktadır. Ergenlerde siber zorba ve siber mağdur olma durumu sınıf düzeyi, anne baba birliktelik durumu, baba internet kullanım düzeyi ve internet kullanımının ebeveyn tarafından kontrolüne göre

anlamly olarak farklılaşmazken; cinsiyet, anne eğitim düzeyi, kendi internet kullanım düzeyi ve günlük internet kullanım süresi değişkenlerine göre anlamly bir şekilde farklılaşmaktadır. Bunun yanında siber mağdur olma durumu baba eğitim düzeyi ve anne internet kullanım düzeyine göre anlamly olarak farklılaşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Siber zorbalık, siber mağduriyet, anne baba tutumları, okul iklimi, ergenlik

ABSTRACT

Examining the Relationship Between Parents Attitudes and the School Climate of Being A Cyber Bully and Cyber Victim in Adolescents

Mehmet ŞAM

**M. Sc. Thesis in Educational Sciences, Department of Guidance and Psychological
Counseling**

Supervisor: Doç. Dr. Şahin KAPIKIRAN

December, 2017, 121 Pages

The purpose of this study is to examine the relation of being a cyber bully and cyber victim to the parenting style and school climate among in adolescents. The sample of the study involves 844(470 female, 374 male) middle school learners randomly selected from middle schools in Şahinbey and Şehitkamil, Gaziantep. Data were collected through the “The Revised Cyber Bullying Inventory”, "Parenting Style Scale" and “School Climate Scale”. Analyses were conducted via SPSS 15.00 with the significance level of .05. For the statistical analysis, pearson moments correlation, independent group t-test, one-way analysis of variance (ANOVA), LSD post hoc test and regression analysis.

Findings indicate that there is a significant negative relationship between the points attained being cyberbully and cybervictim and acceptance/involvement; psychological autonomy and strictness/supervision sub-dimensions of parents styles. Being cyberbully are explained by acceptance/involvement, psychological autonomy and strictness/supervision sub-dimensions of parents styles. And being cybervictim are explained by psychological autonomy and strictness/supervision parents styles. The results indicated that while there is a significant negative relationship between the points attained being cyberbully and cybervictim and sub-dimensions of school climate (Teacher Support and Positive Peer Interactions); however, there is a significant positive relationship between the points attained being cyberbully and cybervictim and sub- dimensions of school climate (Safety Problems and Disciplinary Harshness). Being cyberbully are explained by teacher support, positive peer interaction, disciplinary harshness and safety problems sub-dimensions of school climate. And being cybervictim are explained by teacher support, positive peer interaction, negative peer interaction, disciplinary harshness and safety problems sub-dimensions of school climate. Findings indicated that there was a significant relationship between being a cyber bully and a cyber victim, and gender, level

of mother education, level of self internet competency and daily internet usage, however there is no grades, parental situation (married, divorced or being step etc.) whether the parents strictly follow their time on the internet and level of father internet competency. Besides that findings indicated that there was a significant relationship between being a cyber victim level of father education and level of mother internet competency.

Key words: Cyberbully, cybervictim, parenting styles, school climate, adolescent.

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY FORMU.....	iii
ETİK BEYANNAMESİ.....	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar LİSTESİ	xiii
BİRİNCİ BÖLÜM: GİRİŞ	1
1.1. Problem.....	1
1.2. Problem Cümlesi.....	4
1.3. Alt Problemler.....	5
1.4.Araştırmanın Amacı.....	6
1.5.Araştırmanın Önemi.....	6
1.6. Araştırmanın Varsayımları.....	7
1.7. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	7
1.8. Tanımlar.....	8
İKİNCİ BÖLÜM:ALANYAZIN TARAMASI.....	9
2.1. Kuramsal Çerçeve.....	9
2.1.1. Siber Zorbalık	9
2.1.1.1 Siber Zorbalık Tanımları.....	9
2.1.1.2. Siber Zorbalık ve Siber mağduriyetin Yaygınlığı.....	11
2.1.1.3. Siber Zorba Ve Siber Mağdurun Özellikleri.....	13
2.1.1.4. Siber Zorbalığın Nedenleri.....	14
2.1.1.5.Siber Zorbalığın Etkileri	15
2.1.2. Anne Baba Tutumu.....	17
2.1.2.1. Demokratik Ebeveyn tutumu.....	17
2.1.2.2. İhmalkar Ebeveyn Tutumu.....	18
2.1.2.3. Otoriter Ebeveyn Tutumu.....	19
2.1.2.4. İzin verici- Müsamahakar Ebeveyn Tutumu.....	19
2.1.2.5. Siber Zorbalık ve Anne Baba Tutumu	20
2.1.3. Okul İklimi.....	21
2.1.3.1 Olumlu Okul İklimi.....	22
2.1.3.2. Olumsuz Okul İklimi.....	22

2.1.3.3. Öğretmen-Öğrenci İletişimi.....	23
2.1.3.4. Okul iklimi ve Siber Zorbalık.....	23
2.2. İlgili Araştırmalar.....	25
2.2.1. Yurt İçi Araştırmalar.....	25
2.2.1.1. Anne - Baba Tutumları ile İlgili Araştırmalar.....	25
2.2.1.2. Okul İklimi ile İlgili Araştırmalar.....	26
2.2.2. Yurt Dışı Araştırmalar.....	28
2.2.2.1. Anne - Baba Tutumları ile İlgili Araştırmalar.....	28
2.2.2.2. Okul İklimi ile İlgili Araştırmalar.....	30
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YÖNTEM.....	32
3.1. Araştırmanın Modeli.....	32
3.2. Evren ve Örneklem.....	32
3.3. Veri Toplama Araçları	32
3.3.1. Revize Edilmiş Siber Zorbalık Envanteri.....	33
3.3.2. Anne - Baba Tutumu Ölçeği.....	34
3.3.3. Okul İklimi Envanteri.....	34
3.3.4. Kişisel Bilgi Envanteri.....	36
3.4. VERİ TOPLAMA SÜRECİ.....	36
3.5. VERİLERİN ANALİZİ.....	37
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM.....	38
4.1. Ergenlerin Cinsiyete Göre Siber Zorba Ve Siber Mağdur Olma Durumları Arasında Anlamlı Bir Farklılık Var mıdır?.....	41
4.2. Ergenlerin Sınıf Düzeyine Göre Siber Zorba ve Siber Mağdur Olma Durumları Arasında Anlamlı Bir Farklılık Var mıdır?.....	42
4.3.Ergenlerin Anne Eğitim Düzeyine Göre Siber Zorba ve Siber Mağdur Olma Durumları Arasında Anlamlı Bir Farklılık Var mıdır?.....	42
4.4.Ergenlerin Baba Eğitim Düzeyine Göre Siber Zorba ve Siber Mağdur Olma Durumları Arasında Anlamlı Bir Farklılık Var mıdır?.....	45
4.5.Ergenlerin Anne Baba Birliktelik Durumuna Göre Siber Zorba ve Siber Mağdur Olma Durumları Arasında Anlamlı Bir Farklılık Var mıdır?.....	47
4.6.Ergenlerin Anne İnternet Kullanma Düzeyine Göre Siber Zorba ve Siber Mağdur Olma Durumları Arasında Anlamlı Bir Farklılık Var mıdır?.....	47
4.7.Ergenlerin Baba İnternet Kullanma Düzeyine Göre Siber Zorba ve Siber Mağdur Olma Durumları Arasında Anlamlı Bir Farklılık Var mıdır?.....	49
4.8.Ergenlerin Kendi İnternet Kullanma Düzeyine Göre Siber Zorba ve Siber Mağdur Olma Durumları Arasında Anlamlı Bir Farklılık Var mıdır?.....	50
4.9.Ergenlerin İnternet Kullanımının Aile Tarafından Kontrolüne Göre Siber Zorba ve Siber Mağdur Olma Durumları Arasında Anlamlı Bir Farklılık Var mıdır?.....	52
4.10.Ergenlerin Günlük İnternet Kullanım Süresine Göre Siber Zorba ve Siber Mağdur Olma Durumları Arasında Anlamlı Bir Farklılık Var mıdır?.....	53

4.11. Anne Baba Tutumları Alt Boyutları (Kabul- İlgı, Psikolojik Özerklik ve Denetleme) Ergenlerin Siber Zorba Olma Durumunu Anlamalı Bir Şekilde Yordamakta mıdır?.....	55
4.12. Anne Baba Tutumları Alt Boyutları (Kabul- İlgı, Psikolojik Özerklik ve Denetleme) Ergenlerin Siber Mağdur Olma Durumunu Anlamalı Bir Şekilde Yordamakta mıdır?.....	58
4.13. Okul İklimi Alt Boyutları (Öğretmen Desteği, Olumsuz Arkadaş Etkileşimi, Olumlu Arkadaş Etkileşimi, Katı Disiplin ve Güvenlik Sorunları) Ergenlerin Siber Zorba Olma Durumunu Anlamalı Bir Şekilde Yordamakta mıdır?	60
4.14. Okul İklimi Alt Boyutları (Öğretmen Desteği, Olumsuz Arkadaş Etkileşimi, Olumlu Arkadaş Etkileşimi, Katı Disiplin ve Güvenlik Sorunları) Ergenlerin Siber Zorba Olma Durumunu Anlamalı Bir Şekilde Yordamakta mıdır?.....	62
BEŞİNCİ BÖLÜM: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	65
5.1. Tartışma	65
5.2. Sonuçlar.....	79
5.3. Öneriler.....	81
KAYNAKÇA.....	83
EKLER.....	98
1. Kullanılan Ölçekler.....	99
Kişisel Bilgi Formu.....	99
Revize Edilmiş Siber Zorbalık Envanteri.....	101
Anne Baba Tutumu Ölçeği.....	102
Okul İklimi Ölçeği.....	104
2. Araştırma İzni	105
3. Özgeçmiş.....	106

TABLolar LİSTESİ

Tablo 4.1. Araştırma Değişkenlerine İlişkin Betimsel İstatistikler.....	38
Tablo 4.2. Ergenlerin Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı	38
Tablo 4.3. Ergenlerin Sınıf Düzeyine Göre Dağılımı.....	39
Tablo 4.4. Ergenlerin Anne-Babalarının Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı.....	39
Tablo 4.5. Ergenlerin Anne-Baba Birliktelik Durumlarına Göre Dağılımı.....	39
Tablo 4.6. Anne, Baba ve Öğrencinin Kendisinin İnternet Kullanım Düzeyine Göre Dağılımı.....	40
Tablo 4.7. Ergenlerin İnternet Kullanımının Ebeveynleri Tarafından Kontrol Edilip Edilmediğini Gösteren Dağılım.....	40
Tablo 4.8. Ergenlerin Günlük İnternet Kullanım Süresine Göre Dağılımı.....	41
Tablo 4.9. Siber Zorba ve Siber Mağdur Olma Durumunun Cinsiyete Göre Farklılığını Gösteren Bağımsız Örneklem İçin T Testi Sonucu.....	41
Tablo 4.10. Siber Zorba ve Siber Mağdur Olma Durumunun Sınıf Düzeyine Göre Farklılığını Gösteren Bağımsız Örneklem İçin t Testi Sonucu.....	42
Tablo 4. 11. Ergenlerde Siber Zorba Olma Durumları ile Siber Mağdur Olma Durumlarının, Anne Eğitim Durumuna Göre ANOVA Sonuçları.....	43
Tablo 4.12. Ergenlerde Siber Zorba Olma Durumları ile Siber Mağdur Olma Durumlarının Anne Eğitim Durumuna Göre Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	43
Tablo 4.13. Ergenlerin Anne Eğitim Durumuna Göre Siber Zorba Olma Durumları ile Siber Mağdur Olma Durumları İçin Yapılan Tukey Post Hoc Testi Sonucu.....	44
Tablo 4.14. Ergenlerde Siber Zorba Olma Durumları ile Siber Mağdur Olma Durumlarının, Baba Eğitim Durumuna Göre ANOVA Sonuçları.....	45
Tablo 4.15. Ergenlerde Siber Mağdur Olma Durumunun, Baba Eğitim Durumuna Göre Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	46
Tablo 4.16. Ergenlerin Baba Eğitim Durumuna Göre Siber Mağdur Olma Durumları İçin Yapılan Tukey Post Hoc Testi Sonucu	46
Tablo 4.17. Ergenlerde Siber Zorba Olma Durumları ile Siber Mağdur Olma Durumlarının Anne Baba Birliktelik Durumuna Göre ANOVA Sonuçları.....	47
Tablo 4.18. Ergenlerde Siber Zorba Olma Durumları ile Siber Mağdur Olma Durumlarının Anne İnternet Kullanma Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları	48
Tablo 4.19. Ergenlerde Siber Zorba Olma Durumları ile Siber Mağdur Olma Durumlarının, Anne İnternet Kullanma Düzeyine Göre Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	48
Tablo 4.20.Ergenlerin Anne İnternet Kullanma Düzeyine Göre Siber Mağdur Olma Durumları için Yapılan Tukey Post Hoc Testi Sonucu	49
Tablo 4.21. Ergenlerde Siber Zorba Olma Durumları İle Siber Mağdur Olma Durumlarının Baba İnternet Kullanma Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları.....	50
Tablo 4.22. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Ölçeğinden Alınan Puanların Kendi İnternet Kullanma Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları.....	50

Tablo 4.23. Ergenlerde Siber Zorba Olma Durumları ile Siber Mağdur Olma Durumlarının, Kendi İnternet Kullanma Düzeyine Göre Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	51
Tablo 4.24. Ergenlerin Kendi İnternet Kullanma Düzeyine Göre Siber Zorba Olma Durumları ile Siber Mağdur Olma Durumları İçin Yapılan Post Hoc Testi Sonucu.....	51
Tablo 4. 25.Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Ölçeğinden Alınan Puanların İnternet Kullanımının Aile Tarafından Kontrolüne Göre ANOVA Sonuçları.....	53
Tablo 4.26. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Ölçeğinden Alınan Puanların Günlük İnternet Kullanım Süresine Göre ANOVA Sonuçları.....	53
Tablo 4.27. Ergenlerde Siber Zorba Olma Durumları ile Siber Mağdur Olma Durumlarının, Günlük İnternet Kullanım Süresine Göre Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	54
Tablo 4. 28. Ergenlerin Günlük İnternet Kullanım Süresine Göre Siber Zorba Olma Durumları ile Siber Mağdur Olma Durumları İçin Yapılan Tukey Post Hoc Testi Sonucu.....	54
Tablo 4.29. Ergenlerin Siber Zorba Olma Durumları ile Anne Baba Tutumları Alt Boyutları (kabul- ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme) Arasındaki İlişkiye Yönelik Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları.....	56
Tablo 4.30. Kabul- ilgi, Psikolojik özerklik ve Denetleme Anne Baba Tutumlarının Ergenlerin Siber Zorba Olma Durumlarını Açıklamalarına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	57
Tablo 4.31. Ergenlerin Siber Mağdur Olma Durumları ile Anne Baba Tutumları Alt Boyutları (kabul- ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme) Arasındaki İlişkiye Yönelik Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları.....	58
Tablo 4.32. Kabul- ilgi, Psikolojik özerklik ve Denetleme Anne Baba Tutumlarının Ergenlerin Siber Mağdur Olma Durumlarını Açıklamalarına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	59
Tablo 4.33. Ergenlerin Siber Zorba Olma Durumları ile Okul İklimi Alt Boyutları (öğretmen desteği, olumsuz arkadaş etkileşimi, olumlu arkadaş etkileşimi, katı disiplin ve güvenlik sorunları) Arasındaki İlişkiye Yönelik Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları.....	60
Tablo 4.34. Öğretmen Desteği, Olumlu Arkadaş Etkileşimi, Katı Disiplin ve Güvenlik Sorunlarının Ergenlerin Siber Zorba Olma Durumlarını Açıklamalarına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	61
Tablo 4.35. Ergenlerin Siber Mağdur Olma Durumları ile Okul İklimi Alt Boyutları (öğretmen desteği, olumsuz arkadaş etkileşimi, olumlu arkadaş etkileşimi, katı disiplin ve güvenlik sorunları) Arasındaki İlişkiye Yönelik Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları.....	62
Tablo 4.36. Öğretmen Desteği, Olumsuz Arkadaş Etkileşimi, Olumlu Arkadaş Etkileşimi, Katı Disiplin ve Güvenlik Sorunlarının Ergenlerin Siber Mağdur Olma Durumlarını Açıklamalarına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	63

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde problem, alt problemler, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, araştırmanın sayıltıları, araştırmanın sınırlılıkları ve tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Bilgi ve iletişim teknolojileri, insanların birbiriyle rahatça iletişim kurabilmesini, istenildiği anda başkalarına ulaşabilmeyi, birbirinden çok uzakta olan bireylerin neler yaptığını kolaylıkla takip edebilmelerine ve bireylerin yaptıkları etkinliklerle ilgili duygularını ve düşüncelerini paylaşabilmelerine imkân sağlamıştır. Bu fırsatlarla birlikte bilgi ve iletişim teknolojileri insanların önemli bir parçası olmuştur.

İletişim teknolojileri yayılma hızları bütün olarak düşünüldüğünde en yaygın teknolojilerin internet ve mobil telefon teknolojisi olduğu görülmektedir (ITU, 2016). Uluslararası Telekomünikasyon Birliği'nin 2016 yılında yayınladığı istatistiklere göre, dünya üzerinde 7 milyardan fazla cep telefonu kullanıcısı bulunmaktadır. Türkiye'deki toplam cep telefonu abonesi 71 milyonun üzerindedir (ITU, 2016). Türkiye'deki 2014 yılına ait mobil cepten internet kullanıcı sayısının aynı yılın toplam ülke nüfusuna oranı, yaklaşık olarak %40'dır (Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, 2016).

Bilim ve teknoloji alanındaki bu gelişmeler insanların günlük yaşamlarını kolaylaştırmasının yanında bazen de istenmeyen sonuçlarla karşılaşılmasına neden olmaktadır. İletişim araçları amacı doğrultusunda kullanılmasının yanında diğer insanları rahatsız etme, dedikodu yayma, aşağılama gibi *siber zorbalık* kavramı olarak bilinen kötü niyetlerle de kullanılmaktadır (Kowalski ve Limber, 2007).

Türkiye de teknolojinin yaş grupları arasında kullanımına bakıldığında en önemli kullanım (%68. 4) 16-24 yaş arasında olmaktadır (TÜİK, 2016). Yaş grubu göz önünde bulundurulduğunda ilgili kişilerin büyük çoğunluğu eğitim ve öğrenim kapsamındaki öğrencilerden oluşmaktadır. Bilişim ve iletişim teknolojilerinin öğrenciler arasında yoğun olarak kullanılmasının, öğrencilerin gelişimine hem olumlu hem de olumsuz anlamda pek çok etkileri vardır. Örneğin, teknolojinin gençler tarafından daha yaygın kullanılmaya başlanması, okullarda öğrencilerin göstermiş olduğu zorbalık davranışlarını teknolojiyi kullanarak gerçekleştirmelerine olanak sağlamıştır. Bu yönüyle okullarda öğrenciler arasında yaşanan zorbalık türleri arasında "siber zorbalık" (cyber- bullying) adı verilen yeni bir zorbalık türü ortaya çıkmıştır (Ayas ve Horzum, 2012).

Literatür çalışmaları incelendiğinde öğrenciler arasında siber zorba ve mağdur olma durumunun yaygın bir problem haline gelmiştir. Örneğin, Patchin ve Hinduja (2006), çalışmalarında öğrencilerin %11'inin siber zorba olduğunu, %29'unun siber zorbalığa maruz kaldığını ve %47'sinin de siber zorbalığa şahit olduklarını tespit etmişlerdir. Benzer biçimde, Walrave ve Heirman (2011), 12-18 yaş arası öğrenciler üzerinde yaptıkları araştırmada öğrencilerin üçte birinin siber mağdur olduğu, beşte birinin de siber zorbalık yaptıklarını saptamışlardır. Diğer örnek çalışmalardan bir diğerini Evegü (2014) yapmıştır. Çalışmasında ergenlerin %6,6'sının siber zorba, %6,4'ünün siber mağdur ve %6,2'sinin siber zorba/kurban olduğunu bulmuştur. Dilmaç ve Aydoğan'ın (2010) ortaokul öğrencileri ile yaptıkları çalışmada da öğrencilerin %25.7'sinin siber zorba, %42.4'sinin ise siber mağdur olduğunu saptamışlardır.

Siber zorbalık hem zorbalar hem de mağdurlar üzerinde birçok olumsuz etki yaratmaktadır. Hinduja ve Patchin'in (2007) yaptıkları araştırmada, siber zorbalığa maruz kalan ergenlerin %34'ünün hayal kırıklığı, %30.6'sının öfke, % 21.8'inin üzüntü gibi duygular yaşadığı ve %35'inin ise yaşadıkları durumu umursamadıklarını tespit etmişlerdir. Birçok araştırmada ise siber mağduriyete uğrayan ergenlerin, üzüntü ve kızgınlık gibi olumsuz duygular yaşadıkları belirlenmiştir (Ayas ve Horzum, 2012; Dehue, Bolman ve Völlink, 2008; Patchin ve Hinduja, 2006; Topçu, Erdur-Baker ve Çapa-Aydın, 2008). Ayrıca siber zorba olma durumu ile düşmanca duygular arasında ilişki olduğu bilinmektedir (Şahin, Aydın ve Sarı, 2012).

Siber zorbalığın ergenlerin okul ve sosyal yaşamını da olumsuz etkilediği görülmektedir. Dehue ve diğerlerinin (2008) yaptıkları araştırmada siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin okula gitmek istemedikleri ve arkadaşlarına artık güvenmedikleri bulunmuştur. Siber mağdurların okuldan kaçma, okulu bırakma, okula silah getirme (Ybarra, West ve Leaf, 2007), okulu asma (Beran ve Li, 2005), ders başarısında düşüş (Schneider, O'Donnell, Stueve ve Coulter, 2012) ve derslerine odaklanamama (Beran ve Li, 2005) gibi problemler yaşamaktadırlar. Ayrıca Hinduja ve Patchin (2007) siber zorbalığa maruz kalmanın okulda şiddet ve suç davranışları gibi olumsuz gelişimsel ve davranışsal sonuçları olduğunu belirtmektedirler. Kısacası yapılan araştırmalara göre, siber zorbalık ve mağduriyet davranışları bireyin okul başarısı için bir risk faktörünü oluşturmaktadır.

Bu araştırma kapsamında anne ve baba tutumları ile siber zorbalık ve mağduriyet arasındaki ilişki incelenmiştir. Çocukların ve ergenlerin gelişiminde en önemli rol oynayan faktörlerden birisi anne-baba tutumlarıdır. Aile, tutumların oluşmasında ve şekillenmesinde

önemli rolü olan bir kurumdur. İlk gelişim yıllarında ve özellikle ilköğretim çağına kadar aile ya da anne-baba, çocuk tarafından tek otorite olarak görülürler (Kağıtçıbaşı, 2017). Bu bakımdan anne babanın çocuk yetiştirme tutumları, çocukların ebeveynleriyle olan ilişkileri ve çocukların da diğer insanlarla kuracağı ilişkiler açısından temel oluşturmaktadır (Eroğlu, 2014). Ybarra ve Mitchell (2004)'in araştırmasında siber zorba ve siber mağdurların ebeveynleriyle kurduğu duygusal bağlar siber zorbalığa hiçbir biçimde karışmamış ergenlerden daha zayıftır ve ebeveynleri tarafından daha az denetlenmektedir. Yukarıda belirtilen çalışmalardan yola çıkarak anne baba tutumları ile ergenlerin siber zorba ve mağdur olma arasındaki ilişkinin incelenmesi önem taşımaktadır.

Ergenler için sosyal ve akademik hayatı şekillendiren en temel sosyal ortam okullardır. Özellikle de ergenlik çağında zamanının büyük kısmını birlikte geçirdikleri "okul arkadaşları" hayatlarının da merkezinde yer almaktadır (Bayar ve Uçanok,2012). Bunun için de ergenlerin günlük zamanlarının büyük bir çoğunluğunun geçtiği okul ortamı, onların gelişimleri açısından önemli bir anahtar role sahiptir. Okuldaki bireylerin temel algılarına göre oluşan, okuldaki tüm bireyleri etkileyen ve bu bireylerin davranışlarından etkilenen özellik olarak okul iklimi kavramı tanımlanmıştır (Hoy ve Hoy, 2003). Yapılan bir çalışmada, öğrencilerin içinde buldukları okula bağlı hissettiği ve okulu eğlenceli, adil, güvenli ve bir yer olarak algıladıkları olumlu bir okul ikliminde fiziksel zorbalığın % 7, internet zorbalığının % 9, sözel zorbalığın ise % 10 oranında azaldığı rapor edilmiştir (Williams ve Guerra, 2007). Varjas, Henrich ve Meyers (2009) tarafından yapılan çalışmada hem ilişkisel hem de siber zorbalığın algılanan okul güvenliği ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Yapılan bu çalışmalara bakılarak siber zorbalık ve mağdur olma kavramlarıyla okul iklimi arasında anlamlı bir ilişki vardır diyebiliriz.

Siber zorbalıkla ilgili çalışmaların bir kısmı kişilik, ortamsal ve bağlamsal faktörler üzerine odaklanırken, bir kısım çalışma siber zorbalık- demografik değişkenler ilişkisi üzerine odaklanmıştır. Siber zorbalık-demografik değişkenler konusunda yapılmış olan çalışmaları ele alan Gündüz (2015), en çok kullanılan bağımsız değişkenin % 33,9 oranına sahip cinsiyet değişkeni olduğunu; ardından öne çıkan diğer bağımsız değişkenlerin ise % 13 oranına sahip olan sınıf düzeyi ve yaş değişkenler olduğunu belirtmiştir. Siber zorbalığı ve mağdur olmayı açıklamak ve ilişkili olduğu değişkenleri belirlemek amacıyla yürütülen çalışmalarda; cinsiyet, yaş, internet kullanım süresi, bilgisayarın bulunduğu ortam, akademik başarı durumu, bilgisayar kullanım düzeyi, sınıf düzeyi, sosyo- ekonomik düzey (Arıcak, 2009; Dilmaç ve Aydoğan, 2010; Kowalski ve Limber, 2007; Mishna, Khoury-Kassabri, Gadalla ve Daciuk, 2010) gibi bağımsız değişkenler kullanılmıştır.

Yukarıda özetlenen çalışmalar değerlendirildiğinde, Türkiye ve yurtdışında siber zorbalık ve mağduriyet ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde ebeveyn ile ilgili demografik özelliklerin örneğin; anne-babanın internet kullanım düzeyi, aile birliktelik durumu, anne baba eğitim durumu, aile internet kontrolü gibi değişkenlerin çok fazla kullanılmadığı tespit edilmiştir. Ancak, anne baba ile ilgili demografik bilgilerinde öğrenilmesi siber zorbalık davranışlarını anlamada daha bütüncül bir bakış açısı sağlanabilmesi açısından katkı sağlayabilir. Örneğin, Ybarra ve Mitchell (2004)'in yaptığı araştırmada, ebeveynlerle yetersiz duygusal bağ kurulmasının siber zorbalık ve mağduriyeti olumlu yordadığını göstermiştir. Eroğlu (2011), yaptığı araştırmada ise aile desteği gibi içsel öz-değer alanlarının siber zorbalıkla ilişkili davranışları negatif yönde yordadığını belirtmiştir. Dolayısıyla bu çalışmalardan yola çıkarak siber zorba ve mağdur olmayı anlamada anne ve baba birliktelik durumu önemli bir faktör olarak düşünülebilir.

Yukarıda özetlenen çalışmalar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Türkiye ve yurtdışında siber zorbalığın ve mağduriyetin ergenler arasında oldukça yaygın bir sorun olduğu ve bu zorbalık türünden öğrencilerin olumsuz yönde etkilendikleri tespit edilmiştir. Anne baba tutumları ve okul iklimi değişkenleri ergenin psiko-sosyal gelişimini etkileyen en önemli etmenlerden ikisidir. Ancak siber zorbalık ve mağduriyeti inceleyen araştırmalara bakıldığında anne baba tutumları ve okul iklimi değişkenlerinin beraber ele alınmadığı fark edilmiştir. Bunun yanında ergenlerin siber zorbalık davranışlarına dahil olma nedenlerini anlamada katkıda bulunabilecek anne baba ile ilgili demografik değişkenler (aile birliktelik durumu, anne baba eğitim durumu, aile internet kontrolü) de araştırmada yer bulmuştur. Bu çalışmada, siber zorba ve mağdur olmada anne-baba tutumları ve okul iklimi ile ilişkisi incelenecektir.

1.2. Problem Cümlesi

Ergenlerin siber zorba ve siber mağdur olmasında anne - baba tutumları, okul iklimi ve bu değişkenler cinsiyet, sınıf düzeyi, anne - baba, kendisinin internet kullanma bilgi düzeyi, ailenin internet kontrolü, internet kullanım süresi, anne - baba birliktelik durumu, aile eğitim düzeyi açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?

1.3. Alt Problemler

1. Ergenlerin cinsiyetlerine göre siber zorba olma ve siber mağdur olma durumları anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
2. Ergenlerin sınıf düzeylerine göre siber zorba olma ve siber mağdur olma durumları anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
3. Ergenlerin anne eğitim düzeylerine göre siber zorba olma ve siber mağdur olma durumları anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
4. Ergenlerin baba eğitim düzeylerine göre siber zorba olma ve siber mağdur olma durumları anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
5. Ergenlerin anne-baba birliktelik durumlarına göre siber zorba olma ve siber mağdur olma durumları anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
6. Ergenlerin anne internet kullanma düzeyine göre siber zorba olma ve siber mağdur olma durumları anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
7. Ergenlerin baba internet kullanma düzeyine göre siber zorba olma ve siber mağdur olma durumları anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
8. Ergenlerin kendi internet kullanma düzeyine göre siber zorba olma ve siber mağdur olma durumları anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
9. Ergenlerin internet kullanımının aile tarafından kontrolüne göre siber zorba olma ve siber mağdur olma durumları anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
10. Ergenlerin günlük internet kullanım süresine göre siber zorba olma ve siber mağdur olma durumları anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
11. Anne baba tutumları alt boyutları (Kabul- ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme) ergenlerin siber zorba olma durumunu anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?
12. Anne baba tutumları alt boyutları (Kabul- ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme) ergenlerin siber mağdur olma durumunu anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?
13. Okul iklimi alt boyutları (Öğretmen desteği, olumsuz arkadaş etkileşimi, olumlu arkadaş etkileşimi, katı disiplin ve güvenlik sorunları) ergenlerin siber zorba olma durumunu anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?
14. Okul İklimi Alt Boyutları (Öğretmen desteği, olumsuz arkadaş etkileşimi, olumlu arkadaş etkileşimi, katı disiplin ve güvenlik sorunları) ergenlerin siber mağdur olma durumunu anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

1.4. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, anne baba tutumları ve okul ikliminin ergenlerin siber zorba ve siber mağdur olmasında bir farklılık oluşturup oluşturmadığını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda, ergenlerin siber zorba ve mağdur olmasında anne baba tutumlarının kabul- ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme alt boyutları, okul ikliminin öğretmen desteği, olumsuz arkadaş etkileşimi, olumlu arkadaş etkileşimi, katı disiplin ve güvenlik sorunları alt boyutları ve çeşitli demografik özellikler bakımından farklılaşma olup olmadığı saptanmaya çalışılmıştır.

1.5. Araştırmanın Önemi

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızlı gelişimiyle birlikte internet, akıllı telefonlar, sosyal medya uygulamaları ve sosyal paylaşım uygulamaları ergenlerin günlük hayatının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bu teknolojilerin faydaları olduğu kadar ergenler üzerinde pek çok olumsuz etki de yaratmaktadır. Bu olumsuz etkilerden birisi de zorbalığın bir türü olan siber zorbalık ve siber mağduriyettir. Bu olumsuz etkiye en fazla maruz kalan kimseler ise yine bu teknolojileri en çok kullanan ergenlerdir. Bu bakımdan siber zorbalık ve siber mağdur olma kavramlarının incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Bireylerin sosyal gelişimi üzerinde en çok etkisi olan temel sistemler, aile ve okuldur. Bu sistemlerdeki ilişkiler temelde bireylerin günlük hayatta en çok etkileşim içerisinde olduğu anne-babası ve öğretmen-arkadaş ilişkisi olmaktadır. Ailenin ergene karşı olan tutum ve davranışlarının, ergenin davranışları ve gelişimi üzerinde dolaylı ve doğrudan etkileri görülmektedir (Laursen ve Collins, 2009; Steinberg, 2001). Yapılan çalışmalarda anne ve baba tutumlarının ergen suçluluğunda önemli rol oynadığı gözlenmiştir (Barnow, Lucht ve Freyberger, 2001; Ybarra ve Mitchell, 2004b). Ergenin ailesiyle ilişkisi, kurduğu iletişim türü ve ailenin ergeni takip etmesi, onun için önlemler alması ergeni sanal dünyanın olumsuz etkilerine karşı korumaktadır (Szwedo, Mikami ve Allen, 2010). Bu bakımdan siber zorba ve siber mağdur olma incelendiğinde bu davranışları gösteren ve maruz kalan bireylerin anne baba tutumlarını öğrenmek önemli görünmektedir.

Bunun yanında okul çağı çocukların ve ergenlerin en fazla vakitlerini geçirdiği yerlerden birisi okullardır. Ergenler arasında geçmişten beri görülen ve özellikle okul iklimini olumsuz yönde etkileyen şiddet ve zorbalık, bilişim ve iletişim teknolojilerine erişimin artması ile sanal ortama taşınmıştır. Siber zorbalık olarak bilinen bu eylemler

doğası gereği bir anda yayılmakta ve bundan dolayı kişiler üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bu bakımdan siber zorbalığın okul iklimi ile ilişkisini anlamak için çeşitli bilimsel araştırmalar da yapılmıştır (Pelendecioğlu, 2011; Serin, 2012; Ybarra, Diener-West ve Leaf, 2007).

Yukarıda bahsedilen değişkenlerin birlikte ele alındığı bazı çalışmalar mevcut olsa da (Kowalski ve diğ., 2014; Slonje, Smith ve Frisen, 2013) siber zorbalık davranışını aile-okul ve demografik değişkenler bakımından ele alan daha kapsayıcı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Siber zorbalık kavramının aile - okul açısından incelenmesi bu kavramın daha bütüncül bir şekilde anlaşılmasına katkı sağlayabilir. Bu sayede, okullarda zorbalık ya da şiddet olaylarını önlemek için yapılan koruma ve müdahale eylem planlarının oluşturulmasında araştırma bulgularından ve önerilerinden faydalanılabilir. Bunun yanı sıra araştırma, anne babaların siber zorbalık davranışından çocuklarını koruyabilmesi için kendi tutumlarının zorbalık davranışına etkisi hakkında fikir oluşturabilir. Araştırmacılar açısından ise siber zorbalık davranışları ile ilişkili olduğu düşünülen anne baba tutumları ve okul iklimi değişkenleri ile ilgili elde edilen bulgular, siber zorbalık davranışlarını önlemede ve müdahale etmede yararlanılabilecek yeni bir psikoz-eğitim programının hazırlanmasına katkı sağlayabilir.

1.6. Araştırmanın Varsayımları

1. Öğrenciler araştırma kapsamında kullanılan ve kendilerine verilen ölçekleri samimi ve doğru bir şekilde doldurmuşlardır.

1.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırma, Gaziantep İl merkezi Şhitkamil ve Şahinbey merkez ilçelerindeki okullar ile sınırlıdır.

2. Araştırmada elde edilen bulgular 2016-2017 eğitim-öğretim yılı ile sınırlıdır.

3. Araştırmada ölçülmek istenen anne-baba tutumları ve okul iklimi değişkenleri kullanılan ölçeklerin ölçtüğü nitelikler ile sınırlıdır.

4. Araştırma sonuçları üzerinde araştırmacıdan, katılımcılardan ve uygulama ortamından kaynaklanan kontrol edilemeyen faktörlerin etkisi olabilir.

1.8. Tanımlar

Siber zorbalık: Siber zorbalık, internet, cep telefonu, bilgisayar gibi elektronik araç ve iletişim kanalları aracılığıyla bireyin ısrarla ve tekrar edici bir şekilde başkalarına zarar vermek amacıyla kullanılması olarak kavramsallaştırılmaktadır (Belsey, 2008).

Anne-Baba Tutumu: Anne ve babanın, çocuğa yönelik sosyal, psikolojik ve kişilik gelişimini etkileyecek yönde belirli bir birey, nesne ya da ortamlarda çocukla kurulan olumlu ya da olumsuz ilişki ve davranışta bulunma eğilimidir (Yavuzer, 2003).

Okul İklimi: Okuldaki duygu, davranış ve tutumlar ile okul sistemindeki tüm bireylerin oluşturduğu ortak bir atmosferdir (Hernandez ve Seem, 2004).

İKİNCİ BÖLÜM

ALANYAZIN TARAMASI

2.1. Kuramsal Çerçeve

2.1.1. Siber Zorbalık

Bilgi iletişim teknolojilerinin hızlı gelişimiyle insanlar bilgiye erişimde ve iletişim olanakları açısından geniş bir özgürlük alanı kazanmıştır. Bu da teknoloji araçları (bilgisayar, akıllı telefon, tablet v.s) insanların hayatında vazgeçilmez bir parça haline getirmiştir. Yeni oluşan bu sanal dünyada arkadaşlıklar kurulabilmekte, toplumsal ve sosyal ilişkiler sürdürülebilmektedir. Bilgisayar ve internet teknolojisinin getirdiği sayısız fırsatlar günlük hayatımızı önemli derecede kolaylaştırmıştır. Bunun yanında bu teknolojiler ve gelişmeler aynı zamanda hayatımızda bir tehdit oluşturduğu da bir gerçektir (Yaman, Eroğlu, Peker, 2011).

Okul çağı dönemindeki öğrencilerin sıkça karşılaştıkları problemlerden birisi de zorbalık davranışlarıdır. Geçmiş yıllarda okullarda sıklıkla karşılaşılan geleneksel akran zorbalığının yerini artık öğrencilerin iletişim araçları ve teknoloji ile bütünleşmesi sonucu, zorbalık olayları artık gerçek dünyadan sanal dünyaya taşınmaya başlanmıştır. Bu gelişmelerle birlikte zorbalığın yeni bir türü olan *sanal zorbalık* kavramı da ortaya çıkmıştır. Bilgi- iletişim araçları ve kanallarının (Facebook, Twitter v.s) kötüye kullanılması ile sonuçlanan bu zorbalık davranışı araştırmacılar tarafından siber zorbalık, e-zorbalık, sanal zorbalık, dijital zorbalık, internet zorbalığı, online zarar verme gibi farklı şekillerde isimlendirilmektedir (Peker, 2014).

2.1.1.1 Siber zorbalık tanımları. Literatür incelendiğinde siber zorbalık kavramı farklı şekillerde tanımlanmıştır. Siber zorbalık terimini ilk ortaya koyan kişi Belsey'e (2008) göre siber zorbalık, bir bireyin veya grubun başkalarına zarar vermek amacıyla e-posta, cep telefonu, çağrı cihazı, anlık mesajlaşma, internet sayfası ve forumlar gibi iletişim teknolojilerini kullanmasıdır.

Marczak ve Coyne'a (2010) göre siber zorbalık; geleneksel zorbalığın elektronik formudur. İletişim teknolojilerinin gelişimi ile geleneksel alanda yapılan zorbaca davranışların sanal ortama taşınmış halidir. Smith, Mahdavi, Carvalho, Fisher, Russell ve Tippett (2008) siber zorbalığı bir birey ya da grup tarafınca elektronik araçları kendisini

savunamayan birisine karşı kasıtlı ve sürekli bir şekilde saldırganca kullanması olarak açıklamışlardır.

Juvoven ve Gross (2008) siber zorbalığı, internet ve diğer dijital iletişim araçları üzerinden herhangi birisini tehdit ya da hakaret etme davranışı olarak tanımlamıştır. Chisholm (2006) siber zorbalığı, bir kişinin cep telefonu, sms, e-mail ve internet siteleri aracılığıyla birisini aşağılamak, küçük düşürmek, hakaret etmek ve küfür etmek olarak tanımlarken, Price ve Dalgleish (2010) siber zorbalığı, bir bireyin karşıdaki bireye saldırganca ve kasti bir şekilde zarar vermek için internet ve cep telefonu aracılığıyla yapılan bir zorbalık türü olarak tanımlamıştır.

Yapılan tanımlamalara ek olarak, zarar vermek amaçlı gizli numaradan arama, kimliği belirsiz zararlı ve virüslü e-mailler, bir kişi ya da grubu karalama amaçlı gönderilen e-posta, tehdit ve hakaret içeren mesajlar göndermek, cep telefonların kamerasını kullanarak mağdurların görüntüsünü çekmek ve bu görüntüleri kaydedip mağdurun rızası olmadan internet aracılığıyla paylaşmak, mağdura yönelik aşağılayıcı web sayfaları oluşturmak gibi davranışlar siber zorbalık kavramı altında ele alınmaktadır (Arıca, 2009; Baştürk, Sayımer, Salı ve Başak, 2014).

Arıca (2011) siber zorbalığı ikiye ayırmıştır. Bunların birincisi “elektronik zorbalıktır (electronic bullying). Siber zorbalığın bu formu; başkalarının şifrelerini kırarak web sitelerini ele geçirmek (hacking) gibi teknik durum iken ikincisinde ise bilgisayar teknolojisini ve interneti kullanarak başkalarını sürekli rahatsız etme, alay etme ve sahibinden izin almadan fotoğraf paylaşma gibi insan ilişkilerini içeren elektronik iletişim zorbalığıdır (e-communication bullying).

Siber zorbalık ve siber mağduriyet kavramları ile birlikte okullarda görülen akran zorbalığı olayları geleneksel zorbalık kavramı kullanılmaya başlanmıştır (Hinduja ve Patchin, 2014). Siber zorbalık içerisinde şiddet ve zarar verme, güç dengesizliği, sürekli ve kasıtlı olma gibi özellikleriyle geleneksel zorbalıkla benzerlik içermektedir (Kowalski ve Limber, 2013; Olweus 1993). Çocuklar ve ergenler arasında yaşanan geleneksel zorbalık artık yerini teknoloji ve web üzerinden yapılan siber zorbalığa bırakmıştır. Geleneksel zorbalık, siber zorbalıkla benzer özellikler gösterse de aralarında birçok yönden farklılıklar vardır. Geleneksel zorbalıkta zorba ve mağdur aynı ortamda bulunup birbirlerini tanıırken, siber zorbalıkta zorba genelde mağdur tarafından tanınmamaktadır. Ayrıca bu zorbalık durumu günün her saatinde olabilmektedir. Siber zorbanın kimliğinin açıkça görüntülenmemesi ve kişinin tanınmaması zorbayı daha da cesaretlendirmektedir (Korkmaz, 2013). Sanal dünyada kimliği gizlemek kolay olduğu için siber zorbalığın

kimliğini saptamak oldukça güçtür. Bunun yanında, sanal ortamda bilgi çok hızlı bir şekilde yayıldığı için siber zorbalığa tanık olanların sayısı geleneksel zorbalığa göre çok daha yüksektir (Shariff, 2005). Geleneksel zorbalık çoğunlukla sınıfta, kantinde, okul bahçesinde ya da okul yolunda belli kişiler tarafından gerçekleşmektedir. Böylece olayın mağduru sadece okul saatlerinde ve çevresinde zorbalığa maruz kalmaktadır. Evine dönen mağdur, zorbanın baskısından bir süreliğine de olsa uzaklaşabilmektedirler. Bunun aksine siber zorbalıkta, zorbalık her an gerçekleşebilmekte ve mağdur ortam değişirse bile zorbalığa uğramaktan kurtulamamaktadır (Willard, 2007). Bu nedenle de siber zorbalıkta, mağdura yönelik saldırı ve baskı mağdurun yaşamında sürekli bir hal kazanmaktadır (Tokunaga, 2010). Bunun yanında anonim oluşu, güç dengesizliğinin fiziksel güçten çok teknolojik araçlarını kullanmaya ilişkin gücü ifade etmesiyle de ayrılmaktadır (Hinduja ve Patchin, 2010).

Siber zorbalığın geleneksel zorbalıktan ayrılan yönlerini ileri teknoloji kullanım bilgisine sahip olmayı gerektirmesi, öğretmenler tarafından kontrol ve tespit edilmesinin zor oluşu, dolaylı bir şiddet türü olması, izleyici rolünün karmaşık oluşu, potansiyel izleyici ya da dinleyici kitlesinin daha büyük olması, yer ve zamandan bağımsız olarak yapılabilmesi ve geleneksel zorbalığa kıyasla daha fazla görülüyor olması şeklinde özetleyebiliriz (Smith , 2013; Stewart ve Fritsch, 2011).

2.1.1.2. Siber zorbalık ve siber mağduriyetin yaygınlığı. Dünyada ve Türkiye'de siber zorbalık ve siber mağduriyetin yaygınlığını belirlemek amacıyla birçok çalışma yapılmıştır. Ybarra ve Mitchell'in (2004) 10–17 yaşları arasında düzenli internet kullanan 1500 çocuk ve ergen üzerinde yaptıkları araştırmada, katılımcıların %4'ünün siber mağdur, % 12'sinin siber zorba, % 3'ünün hem zorba hem mağduru, %19'unun ise siber zorbalık olaylarına bir şekilde dâhil olduklarını tespit etmişlerdir.

Kowalski ve Limber (2007), ortaokul öğrencileri arasında siber zorbalığın yaygınlığını araştırdıkları çalışmada, Amerika'da 6.,7., 8. sınıflarda öğrenim görmekte olan toplam 3767 öğrencinin; son iki ay içerisinde siber mağdurların oranı %11.1 , hem zorba hem mağdur olanların oranı %4, siber zorbalık yapanların oranını ise %6.8 olarak tespit etmişlerdir.

Li (2007), yaptığı araştırmada ergenlerin %28.9'unun siber mağduriyete uğradığını, %17.8'inin siber zorbalık davranışında bulunduğunu tespit etmiştir. Ayrıca çalışmada siber mağduriyete uğrayan ergenlerin %25.6'sı bu davranışa okul arkadaşları tarafından maruz

bırakıldığı, %12.8'si ise okul dışından kişiler tarafından zorbalığa maruz kaldıkları belirlenmiştir.

Aydoğan, Dilmaç ve Deniz'in (2009) ilköğretim öğrencileriyle yaptıkları çalışmalarında; öğrencilerin % 32.6'sının en az bir defa siber mağduriyet yaşadığı, %22.5'inin ise bir kere ya da birden fazla siber zorbalık yaptıkları tespit edilmiştir.

Huang ve Chou'nun (2010) ortaokul öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada, öğrencilerin yarısından çoğunun siber zorbalık olayına tanıklık ettiği; üçte birinin (%35) siber zorbalığa uğradığı ve beşte birinin ise internet üzerinde zorbalık eylemlerinde bulunduğu rapor edilmiştir.

Dilmaç ve Aydoğan'ın (2010) yaptığı çalışmada, öğrencilerin %56'sının hayatlarında en az bir defa siber zorbalığa maruz kaldığı, % 20'sinin ise hayatlarında en az bir defa siber zorbalık yaptıkları belirlenmiştir.

Peker (2013)'in ortaokul öğrencileri arasında siber zorba ve mağdur olma durumlarının incelendiği araştırmasında öğrencilerin yaklaşık yarısının siber zorbalık yaptığı, %65'inin ise siber mağdur olduğu tespit edilmiştir (Akt. Ayas, 2016).

Patchin ve Hinduja (2014) 2013 yılına kadar siber mağduriyetin yaygınlığını belirlemiş olan 51 farklı makale incelemişlerdir. Bu çalışmalarda siber mağduriyetin oranı %2.3 ile %72 arasında değişmektedir. Aynı şekilde siber zorbalığın yaygınlığını belirlemiş olan 42 farklı makale incelenmiş sonuç olarak siber zorba oranının %1.2 ile %44.1 arasında değişmekte olduğu görülmüştür.

Akça, Sayımer ve Ergül (2015)'ün yaptıkları çalışmada öğrencilerin %7 sinin sadece siber zorba, %9.5'inin sadece siber mağdur ve %7.5'inin siber zorba/siber mağdur olduğu; ayrıca tüm öğrencilerin %24'ünün sanal olaylara karıştıkları tespit edilmiştir. Arıca (2009) yaptığı araştırmada; öğrencilerin %19.7'sinin hayatında en az bir defa siber zorbalık yaptığı, %54.4'ünün ise en az bir defa siber mağdur oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Salı, Başak ve Akca (2015)'nin Türkiye'nin yedi farklı ilinde 1400 yedinci ve sekizinci sınıf öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada, siber zorbalığın Türkiye'nin farklı bölgelerindeki ortaokul öğrencilerinin katıldığı bir problem olduğunu bulmuşlardır.

Patchin ve Hinduja'nın (2016) 2006 ile 2016 arasında iki araştırmacının Amerika'daki farklı ortaokul ve liselerde yaklaşık on beş bin öğrenci ile yaptıkları on farklı çalışmada öğrencilerin hayatları boyunca yaşadıkları siber mağduriyet oranı ortalaması %27.9; siber zorba oranı ortalaması ise %15.8 olarak bulunmuştur.

Topçu ve Erdur Baker (2016)'ın ergenlerin yardım alma davranışlarının incelendiği çalışmada, sanal ortamda ya da fiziksel ortamda zorbalığa maruz kalan ergenlerin

%24.5'inin siber zorbalığa, %23.4'ünün ise geleneksel zorbalığa mağdur kaldığı bulunmuştur.

Lee ve Shin (2017) 24 ortaokul ve 24 lise düzeyinde öğrenim gören 4000 ergen ile yaptıkları çalışmada, öğrencilerin %6.3'ünün siber zorba, %14.6'ının siber mağdur ve %13.1'inin ise hem zorba hem mağdur olduğunu saptamışlardır.

2.1.1.3. Siber zorba ve siber mağdurların özellikleri. Yapılan çalışmalar incelendiğinde siber zorbaların ve siber mağdurların birbirinden farklı kişilik özelliklerine sahip oldukları görülmektedir. Geleneksel zorbalık yapanların güç gösterme, kontrol kurma, düşüncesizce davranma ve baskın olma gibi özellikler benzer şekilde siber zorbalarda da tespit edilmiştir. Belsey (2008)'e göre, siber zorbalık davranışlarını yapan bireyler, kendilerinden zayıf olduğunu düşündükleri başka bireyler üzerinde güç göstermeye ve onların üzerinde kontrol kurmaya çalışmaktadır.

Öfkeli veya sinirli olan öğrencilerin zorbalık ve siber zorbalık davranışlarını yapma olasılıklarının daha fazla olduğu; kısacası gerginlik ile siber zorbalık arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır (Patchin ve Hinduja, 2010; Pornari ve Wood, 2010). Benzer şekilde düşmanca duygular ile siber zorbalık arasındaki ilişki olduğu belirlenmiştir (Arıcak, 2009; Camodeca ve Goossens, 2005; Şahin, Aydın ve Sarı, 2012).

Yaman, Peker ve Eroğlu (2011) siber zorbaların, mağdur ve hiçbir zorbalığa dâhil olmamış bireylerle kıyaslandığında daha çok sosyal desteğe ihtiyaç duydukları, anti sosyal davranışlar sergilemeye daha eğilimli oldukları bu yüzden de daha çok mahkumiyet aldıkları ve akıl sağlığı merkezlerine daha çok başvuru yaptıklarını belirtmişlerdir.

Crothers ve Kolbert (2008) devamlı zorbalık uygulayan çocukların, genellikle ebeveynlerinden çok az şefkat gördüğü ve dayağa dayalı bir disiplin yöntemiyle yetiştirildiği sonucuna ulaşmışlardır.

Çelik, Atak ve Erguzen'in (2012) kişilik özelliklerinin siber zorbalık davranışı üzerindeki etkisini inceledikleri araştırma bulgularına göre, siber zorbalık ve siber mağduriyetin en güçlü yordayıcısı duygusal dengesizlik; en zayıf yordayıcısı ise deneyime açıklıktır. Araştırmada, kişilik özelliği olarak duygusal dengesizliğe sahip bireylerin daha çok siber zorbalık yaptığı ve daha çok siber mağduriyete maruz kaldığı; deneyime açıklık kişilik özelliğine sahip bireylerin ise en az siber zorbalık yapan ve en az siber zorbalıktan etkilenen kişiler olduğu belirlenmiştir.

Tanrıkulu'nun (2013) yaşları 14 ile 19 arasında değişen 508 öğrenci ile yaptığı çalışmada, benlik saygısı ve empatik eğilim siber zorba davranışları negatif yönde; aktif

çatışma, öfke ve fiziksel saldırganlık ise siber zorbalık davranışlarını pozitif yönde yordadığı gözlenmiştir. Bunun yanında Patchin ve Hinduja (2010), siber zorbalık yapan bireylerin ve siber zorbalığa maruz kalanların öz saygılarının düşük olduğunu belirtmişlerdir.

Dilber'in (2013) lise öğrencileri ile yaptığı araştırmasında, utanç/suçluluk ve intikam duygusunun siber zorba olma üzerinde anlamlı bir yordayıcı olarak kaydedilmiştir. Ayrıca Yaman ve diğ. (2011) yaptıkları çalışmada siber zorbaların, madde kullanımlarının yüksek olduğu, bilgisayar kullanma yeterliliklerinin iyi olduğu, empati kurma düzeylerinin düşük olduğu ve yoğun intikam alma duygusu taşıdıkları rapor edilmiştir.

Kağan ve Ciminli'nin (2016) araştırmasında kişilik özelliklerinden dışadönüklük boyutunun siber zorbalığı ve mağduriyeti negatif; nevrotizm boyutunun ise pozitif yönlü yordadığı tespit edilmiştir. Ybarra ve Mitchell (2004) yaptıkları çalışmalarında, majör depresyon geçiren bireylerin, hafif düzey depresyon geçiren ya da depresyon yaşamayan bireylere göre üç kat daha fazla siber mağduriyet yaşadığını saptamışlardır.

Campfield (2008) yaptığı çalışmada, arkadaşlarıyla sürekli sosyal ve duygusal sorunlar yaşayan, düşük öz saygıya sahip, arkadaş ilişkilerinden mutlu olmayan, arkadaş sayısı az olan kişilerin siber zorbalığa maruz kalma riskinin arttırdığı sonucuna ulaşmıştır. Juvonen ve Gross (2008) çalışmalarında, siber mağdur olma ile sosyal kaygının ilişkili olduğunu bulmuştur. Tüm bu bulgular siber mağduriyete uğrayanların sosyal ilişki kurmada zorlandığını göstermektedir.

2.1.1.4. Siber zorbalığın nedenleri. Yaman ve Peker'in (2012) ortaöğretim öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyete ilişkin algılarını belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada, öğrencilerin can sıkıntısı, intikam alma isteği gibi nedenlerle siber zorbalık yaptıkları belirlenmiştir. Bunun yanında öğrenciler siber zorbalığı sürdürme nedenlerini iyi vakit geçirme, kendilerini iyi hissetme ve sosyal ilişkilerini geliştirme olarak belirtmişlerdir.

Hoff ve Mitchell (2009), öğrencilerin kendi aralarında oluşturdukları grupların farklı gruplara yönelik ön yargısı, bazılarının ise birbirlerine olan kıskançlıkları nedeniyle siber zorbalığa yöneldiklerini saptamıştır. Bazı siber zorbalık davranışları sergileyen öğrencilerin de mağduru, grup dışına itmek ya da grup içerisinde kendi yerini korumak amacıyla bu davranışları sergilediklerini belirtmişlerdir.

Topçu, Yıldırım ve Erdur-Baker'ın (2013) siber zorbalıkla ilgili lise öğrencilerinin görüşlerini inceledikleri araştırmalarında öğrencilerin, siber zorbalık

yapan birisinin kasıtlı olarak birine zarar vermek, şaka yapmak, sanal ortamda başkasına zarar vermenin kolay olması, yakalanma riskinin daha az olması nedenleri ile zorbalık davranışını yapabileceklerini belirtmişlerdir.

Willard'ın(2002) siber zorbalık yapan öğrencilerin bu davranışı neden yaptıklarını araştırdığı çalışmada öğrenciler, kendilerine yapılan hatalı davranışların öcünü almak için bu davranışı yaptıklarını bu davranıştan dolayı da mağdura fiziksel bir zarar vermediklerini belirtmişlerdir. Başka araştırmalarda ise siber zorbalılar, siber zorbalık davranışını yaparken karşılarındaki kişi ile birebir ve yüz yüze iletişim kurulmamasından dolayı yakalanmayacaklarını düşünmektedirler (Lenhart, 2007; Willard, 2002).

Li (2007), siber zorbaların kimliği genellikle belirsiz olduğu için bulunma ve cezalandırılma ihtimallerinin düşük olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle siber zorbalılar, kendilerini denetlenemeyen güçlü bireyler olarak görmektedirler (Steffgen, König, Pfetsch ve Melzer, 2011). Bu denetimsizlik de siber zorbalılara yeni zorbalık girişimleri için cesaret vermektedir. Siber zorbaların kimliklerinin tespit edilememesi durumu ise başka öğrencileri de siber zorbalık yapmaya özendirilmektedir (Akca, Sayımer, Salı ve Başak, 2014).

Smith, Mahdavi, Carvalho, Fisher ve Tippett'in (2008) yaptıkları çalışmada, siber zorbalığın, intikam almak ve eğlenmek için yapıldığı tespit edilmiştir. Bu davranışların devam etmesinde aynı zamanda bu davranışları yaptığı için arkadaşları tarafından bir takım ödüller sağlama, onları güldürme, kendisi için daha geniş kitleler oluşturma gibi nedenler yer almaktadır.

Lenhart (2007) ise siber zorbalığın nedenlerini; sanal ortamda başkasının gizli bilgilerinin kolayca alınabilmesi, çoğaltılması ve materyalin diğer bireylerin görebileceği şekilde kolayca paylaşılabilmesi ve zorbanın bunları yaparken görünmemesi ile açıklamıştır.

2.1.1.5. Siber zorbalığın etkileri. Literatürdeki araştırmalara bakıldığında siber zorbalığa maruz kalanların genel olarak fiziksel, psikolojik ve akademik olarak olumsuz şekilde etkilendikleri söylenebilir. Araştırma sonuçları incelendiğinde okul fobisi, akademik başarıdaki düşüş, okul devamsızlığı, düşük öz saygı, depresyon, üzüntü, korku, düşük sosyalleşme, iştah kaybı ve uyku bozukluklarına kadar birçok olumsuz etkinin yaşandığı saptanmıştır (Baştürk- Akça vd., 2015; Erdur-Baker ve Tanrıku, 2010; Raskauskas ve Stoltz, 2007; Thomas, 2006).

Price ve Dangleish'in (2010) yaptığı araştırmada siber zorbalık davranışları, öğrencilerin yaklaşık üçte birinin ders notlarının düşmesine; % 25'inde ise okula devam sorunu yaşamasına neden olmaktadır. Benzer şekilde Beran ve Li (2007) tarafından yapılan araştırma sonucuna göre de siber mağduriyet ile akademik başarısızlık arasında anlamlı ilişki olduğu rapor edilmiştir.

Baştürk- Akça ve diğerlerinin (2015) 7. ve 8. sınıflarda eğitim gören 200 öğrenciye siber zorbalık tanımı yapıldıktan sonra böyle bir deneyimle karşılaşma durumunda ne hissedersiniz sorusuna öğrenciler; “kızgınlık” (%84), “endişe” (%61), “üzüntü” (%49), “hayal kırıklığı” (%45), “fiziksel olarak kötü hissetme” (%34), “arkadaşlarına farklı davranma” (%31), “evde farklı davranma” (%29), “kendini yalnız hissetme” (%25), “iştah kaybı” (%21), “okulda konsantrasyon bozukluğu (%20), “okuldan uzaklaşma isteği” (%18), “uyku düzeninde bozukluk” (%18) gibi yanıtlar vermişlerdir.

Akbıyık ve Kestel (2016) tarafından siber mağduriyete uğramış 12 ortaokul öğrencisinin sosyal, duygusal ve akademik başarı durumlarını inceledikleri araştırmada, öğrenciler siber mağduriyet karşısında korku, öfke, tedirginlik gibi duygular yaşadıkları; akademik başarıda düşme ve ders başında geçirilen sürenin azaldığı; uyku sorunları, yalnız kalmaktan korkma, dışarı çıkmaktan korkma ve intihar düşüncelerinin geliştiğini belirtmişlerdir.

Beran ve Li (2005) siber mağdurların üzülmeye, sinirlenmeye, kaygı yaşama, derslere yoğunlaşamama, okul başarısında düşme ve devamsızlık yapma gibi problemler yaşadıklarını saptamışlardır. Öte yandan Edwards, Kontostathis ve Fisher'ın (2016) yaptıkları meta-analiz çalışmasına göre, siber mağduriyete uğrama sonucunda bireylerde; intihar etme düşüncesi %8 ile %23 arasında; intihar girişimi %6 ile %11 arasında; depresyon belirtilerini sergileme ise %49'a kadar ulaşabilmektedir.

Krumbloz, Jäkel, Schultze ve Scheithauer (2012) yaptıkları araştırmada, siber zorbalığa maruz kalan kızların yaşadıkları dışsal problemlerinin (saldırganlık) arttığı, erkeklerde ise hem içsel hem de dışsal problemlerin arttığı saptanmıştır. Feinberg ve Robey (2008) yaptıkları çalışmalarında ise, siber zorbalığın dışlanma şiddet ve intihara neden olabileceğini belirtmişlerdir.

Özbay (2013) siber mağduriyete uğrayanların dikkat toplamada zorluk yaşama ve arkadaşları ile uyum sağlamada sorun yaşama gibi birçok duygusal ve davranışsal sorunlar yaşadıklarını kaydetmiştir. Tokunaga (2010) siber zorbalık olaylarına maruz kalanların sosyal ilişki kuramama, yalnızlık ve öfkeli davranışlarda bulunma gibi farklı problemler yaşadıklarını saptamıştır.

Raskauskas ve Stoltz (2007) siber mağdurların %93' ünün siber zorbalığa maruz kalmadan dolayı duygusal açıdan olumsuz yönde etkilendiklerini; üzgün, çaresiz ve depresif hissettiklerini; zorbalık yaşadıkları için okula gitmekten korktuklarını ve zorbalığı yapanın kim olduğunu bilmedikleri için şüpheli olduklarını belirtmişlerdir.

Sezer, Şahin ve Aktürk'ün (2013) 24 ortaokul öğrencisiyle yaptığı nitel çalışmada siber zorbalıkla karşılaşma durumunda kendini nasıl hissedersiniz sorusuna; %65.2 si sinirli; %21.7 si üzgün ve yaralanmış; %8.7 si kinli ve %4.4 ü ise sakin cevabını vermişlerdir. Ybarra ve Mitchell (2004) yaptıkları araştırmada ise siber zorbalığa uğrayanların uğramayanlara göre altı kat daha fazla bunalım yaşadığını ortaya koymuşlardır.

2.1.2. Anne-Baba Tutumu

Bireyin içinde doğduğu, büyüdüğü çevrenin özellikleri ile çevresindeki insanlarla ilişkileri ve deneyimleri bireyin çeşitli açılardan gelişimini etkilemektedir. Bireyin yakın çevresi ile ilişkileri onun yaşamı ve kendisini algılamasını şekillendirmektedir. Çocuk-anne- baba arasındaki ilişkiyi, anne ve babaların kendi aralarındaki ilişkiler, çocuğun içinde doğup büyüdüğü aile ortamı anne babanın beklentilerine uygun bir çocuk olup olmaması ve kültürel özellikler gibi pek çok etken belirlemektedir (Aydoğmuş, 2001).

Anne-baba tutumları çocuğun psiko-sosyal gelişimini etkileyen en önemli etmenlerden biridir. Bireyin dengeli ve uyumlu bir kişilik yapısına sahip olması, içinde yetiştiği aile ortamının nitelikleri ile yakından ilgilidir (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 2012). Çocuk yetiştirme tutumu bir toplumdan diğer topluma, bir kültürden diğer kültüre hatta aynı toplum içindeki çeşitli aileler arasında da fark gösterebilir. Her toplumdaki ebeveynler farklı çocuk yetiştirme tutumu ve ödül ve ceza anlayışı ile çocuklarını yetiştirirler (Kulaksızoğlu, 2002).

Anne babaların sergiledikleri aile tutumları farklı şekillerde sınıflandırılmakla birlikte, anne-baba tutumları demokratik anne baba tutumu, ihmalkar anne baba tutumu, otoriter anne baba tutumu ve hoşgörülü anne baba tutumu olmak üzere dört alt başlık altında incelenecektir.

2.1.2.1. Demokratik anne-baba tutumu. Eşitlikçi, demokratik anne babalar; çocukları ayrı bir birey olarak görür, onlara değer verir ve bağımsız bir kişilik geliştirmelerinde yardımcı olur. Her çocuğun kendine has, biricik, tek olduğunu kabul ederek onun 'kendini gerçekleştirme' destek olur. Çocuğun barınma, beslenme,

korunma gibi ihtiyaçlarını doyururken aynı zamanda karşılıksız bir sevgi de göstermektedir (Aksaray, 2013). Anne-baba hoşgörüsünün normal bir düzeyde gerçekleşmesi, çocuğun kendine güvenen, yaratıcı, toplumsal bir birey olmasına yardım eder böyle bir tutumun sergilendiği ev ortamında kabul edilen ya da edilmeyen davranışların sınırları bellidir. Sınırları belirlenmiş böyle bir ev ortamında çocukta sınırları ihmal etmediği sürece davranışlarında özgür ve aile bireyi olarak söz hakkı vardır. Çocuk bu ortamda zaman zaman bazı konularda kendince kararlar alıp sorumluluk taşımamasını öğrenebilir; bu tutumla yetiştirilen çocuk sorumluluk sahibi, becerikli, girişimci, gerçekçi ve kendine güvenen bir birey olur. Aile ortamında çocuğa eşit haklar tanınarak fikirlerini açıkça söylenmesi için çocuk desteklenir. Bu tarz bir ailede yetişen çocuk sorumluluk almaya hazır haldedir. Eşitlikçi, demokratik anne-baba tutumuna sahip ailelerde başarısızlıkları cezalandırma yerine, başarılar ödüllendirilir (Kulaksızoğlu, 2002).

Aksaray (2013) güven verici, destekleyici aile ortamında yetişen çocukların özelliklerini şu şekilde belirtmiştir: Sosyalleşmiş, işbirliğine giren, arkadaş canlısı ve duygusal, yaratıcı ve bağımsız, kurallara ve otoriteye saygılı, kendine ve başkalarına güvenen, özgüvenleri yüksek ve sorumluluk sahibidirler.

2.1.2.2 İhmalkar anne-baba tutumu. Hem kontrolün hem de ilginin düşük düzeyde olduğu tutum ihmalkar anne baba tutumu olarak tanımlanmıştır. İhmalkar anne baba tutumunun olduğu ailelerde çocuğa karşı tutarsız disiplin ve kararsızlık yaygın olarak gözlenir. Bu aileler planlı, organize, disiplinli ve denetimli değildirler. Çoğu olumsuz davranışlar aşırı bir hoşgörü ile karşılanır (Yörükoğlu, 2004). Ebeveynler genellikle tek yönlü duyarsız iletişimde bulunurlar. Çocuğa sınırsız haklar tanınmış, ancak nerede duracağına dair bir sınır çizilmemiştir. Denetleme ve davranışlarda uygulama düzensiz ve tutarlı olmadığı için çocuğa neyin doğru neyin yanlış olduğu öğretilse de tüm öğretiler günlük hayata aktarılamaz (Yavuzer, 2006). En riskli ve olumsuz anne babalık tutumu olarak kabul edilen ihmalkar tarzda ebeveynler tam anlamıyla çocuğa karşı ilgisizdir. Disiplin ya hiç yoktur ya da tutarsızdır. Aile içinde yaşanan bir problemi çözmede aile bireyleri, çatışmayı bir problem çözme stratejisi olarak kullanırlar (Darling ve Steinberg, 1993). Demir (2007), ilgisiz-ihmkar ebeveynlerin, çocuğuyla etkileşimlerinde sergiledikleri çaba ve ilgilenme süresinin en az seviyede olduğunu belirtmiştir.

Sümer, Aktürk ve Helvacı'nın (2010) yaptıkları araştırmada, ihmalkar anne-baba tutumu ile alkol, madde kullanımı, olumsuz ya da dağınık kimlik geliştirme ve suça yatkınlık gibi problemler arasında ilişki olduğu kaydedilmiştir. Bir başka araştırma

bulgusuna göre de ihmalkar anne baba tutumu çocukta saldırganlık davranışlarının oluşmasına neden olmaktadır (Yavuzer, 2006).

2.1.2.3. Otoriter anne-baba tutumu. Otoriter tutum sergileyen anne babalar, çocuklarının ihtiyaçlarını, isteklerini, gelişim düzeylerini ve kişilik özelliklerini dikkate almadan, kendi istekleri doğrultusunda davranmalarını beklerler. Bu anne baba tutumu çocuğun davranışlarını kesin sınırlarla biçimlendirmesini, kontrol edilmesini ve cezanın ön planda tutulmasını içermektedir. Bu tutumla yetiştirilmiş bireyler öfke ve kızgınlık gibi duyguları ve düşünceleri açıkça ifade edemezler. Bu tarzla büyütülen çocuklar otoriteyle baş edebilmek için kendisinden beklenen davranışı yerine getirerek cezadan kurtulmak için boyun eğmektedir. Bu sebeple özellikle erkek çocuklar da saldırganlık düzeyleri artmakta, bağımsız kişilik geliştirmeleri engellenmekte ve benlik saygısı düzeyleri düşmektedir (Maccoby ve Martin, 1983).

Otoriter bir ailede yetişen çocukların genel özellikleri incelendiğinde çocukların; stresli ve tedirgin, kendine olan güveninin çok az olduğu, kendi başına karar veremeyen, dıştan denetimli, sessiz, nazik, başkalarının etkisinde kolayca kalabilen, dikkatli, ya aşırı isyankâr ya da aşırı ezik ve silik bir kişilik özelliğine sahip, yetişkinlik yıllarında anne babadan bağımsız, özerk bir kişilik geliştirmede zorlanan bireyler oldukları görülmektedir (Yavuzer, 2003).

2.1.2.4. İzin verici- müsamahakâr anne-baba tutumu. İzin verici-müsamahakâr ebeveynler çocuklarına karşı oldukça hoşgörülü, sıcak ve ilgili davranırlar. Bu anne baba tutumunda çocukların davranışlarına herhangi bir sınırlama koymadan sevgi gösterilir (Yılmaz, 2000). Aile içi kuralları belirlemede çocuktan yardım alarak kuralları çocuklarına sorarak oluştururlar. Ancak çocuğun davranışına sınırlar koyulmaz ve çocuğun isteğine göre hareket edilir. Çocuk anne-babaya hükmeder ve onlara çok az saygı gösterir. Evde bu şekilde yetişen çocuklar aile ortamı dışında da başkalarına hükmetmek ve başkalarının kendi isteklerine göre hareket etmesini isterler. İzin verici anne babalar kendilerini çocuğun gelecekteki davranışları için birer model değil; sadece çocuğun istekleri doğrultusunda yönlendiren anne baba olarak görürler. Çocuğun mümkün olduğunca kendi hareketlerini kendisinin düzenlemesine izin verirler. Ebeveynler çocuğun uygunsuz bir davranış sergilemesi durumunda çocuğa herhangi bir yaptırım uygulanmaz ya da yaptırımlar tutarsız olup geciktirilir. Bu tür anne baba tutumu ile yetiştirilen çocuk bencil, sorumsuz ve şımarık olur (Yavuzer, 1993). Baumrind (1967), izin verici anne baba

tutumlarının olduğu ailede çocuğa sınır koyulmadığını, nadiren disiplin uygulandığını, bu aileler de sıcak, kabule yatkın ve genellikle çocuğa koşulsuz desteğin sunulduğunu, çocuğun tam bir serbestlik içinde ve aile tarafından mutlak bir kabulün olduğunu ortaya koymuştur (Akt: Erdoğan ve Uçukoğlu, 2011).

2.1.2.5. Siber zorbalık ve anne baba tutumu. Birbirinden farklı kültür ve ırklarda ergenin aile ile olan ilişkilerinin ve ailenin ergene karşı olan davranışlarının, ergenin davranışları ve gelişimi üzerinde dolaylı ve doğrudan etkileri vardır (Laursen ve Collins, 2009). Benzer şekilde aile tutumları, çocuğun benimsediği tutum ve davranışların, diğer bireylere, nesnelere ve hayata karşı takındığı tavırların temelini oluşturmaktadır (Aksaray, 2013).

Araştırmalar incelendiğinde; zorbaların ailelerinin çocuklarına yeterince yakın davranmadığı, fiziksel ve duygusal şiddet gibi güce dayalı disiplin uygulamalarına başvurdukları ve çocuklarının saldırganca davranışlarına göz yumdukları görülmektedir (Olweus, 1993). Dilmaç ve Aydoğan (2010) da benzer biçimde otoriter, demokratik ve koruyucu ebeveyn tutumlarının zorbalık üzerindeki etkisini inceledikleri araştırmalarında zorbalığı yalnızca otoriter ebeveyn tutumunun yordadığını belirlemişlerdir. Otoriter ebeveyn tutumunun egemen olduğu ailelerde çocuklardan kurallara kayıtsız şartsız uyması beklenmekte ve çocuğu disipline etmede dayak, duygusal şantaj gibi uygun olmayan yöntemler kullanılmaktadır (Yaman ve diğ., 2011). Makri-Botsari ve Karagianni'nin (2014), yaptıkları araştırmada otoriter aileye sahip ergenlerin daha fazla zorbalık yaptığı, yetkili aileye sahip ergenlerin ise daha fazla mağduriyet yaşadığı belirlenmiştir.

Zayıf ebeveyn-çocuk ilişkileri zorbaların ailelerinin en belirgin özelliklerinden birisidir. Zorba öğrencilerin ailelerinde çocuklara ilgisiz davranıldığı, destekleyici bir biçimde yaklaşılmadığı ve çocukların ebeveynleriyle olan etkileşimlerinin zayıf olduğu belirtilmektedir (Rigby, 1993). Nikiforou, Georgiou ve Stavrinos (2013) ebeveynlerle yetersiz bağlanmanın zorbalıkla ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca araştırmalarında zorbaların ve zorba/mağdurların ebeveynleriyle olan ilişkilerinin mağdurlardan daha kötü olduğu saptanmıştır. Benzer şekilde Totan ve Yöndem'in (2007), yaptıkları araştırma bulgularına göre, ergenlerin anne-babaları ile olan ilişkileri arttıkça hem zorba ve hem de mağdur olma olasılığı azalmaktadır.

Rigby (2013) zorbaların ailelerinin özelliklerini, çocuklarıyla güvensiz kaçınan bağlanma geliştirmiş, çocuklarının gereksinimlerine karşı duyarlı olmayıp onları ihmal eden, otoriter ebeveynlik stiline sahip, çocuklardan kurallarını sorgulamadan uymasını

bekleyen ebeveynler olarak açıklamıştır. Olweus (1993) mağdurların ailelerinin ise zorbaların ailelerinin tam tersine aşırı müdahaleci ve koruyucu olduğu kaydetmiştir. Ona göre, mağdurların ailelerinin aşırı koruyucu olmasının, ergenlerin öz-yeterliliklerinin ve bağımsızlık duygularının gelişmesini önlemektedir. Rigby, Slee ve Martin (2007) mağdurların aile özelliklerini; çocukların aşırı şekilde korunduğu, baskıcı yetiştirildiği ve erkek çocuklarına kıyasla kız çocuklarına daha fazla baskı yapıldığı şeklinde sıralamışlardır.

Ebeveyn desteği ile siber zorbalık davranışı arasındaki ilişkiye yönelik yapılan araştırmalarda ise; aileden algılanan sosyal destek artıkça siber mağdur olma durumunun azaldığı; siber mağduriyet azaldıkça akranlardan algılanan sosyal desteğin arttığı (Eroğlu ve Peker, 2011); ebeveyn desteği arttıkça tüm zorbalık türlerinin azaldığı (Wang, Ianotti ve Nansel, 2009); tek ebeveynli ailelerde, arkadaş desteği düşük olsa bile aile desteği yüksek olduğunda siber mağduriyetin azaldığı (Fanti, Demetriou ve Hawa, 2014) belirlenmiştir. Erkek ergenlerde ebeveynlerinden algıladıkları denetimin artmasının sanal ortamda zorbalığa hem zorba hem kurban olarak dâhil olmayı azaltarak yaşamın farklı alanlarına ilişkin doyumun arttırırken kızlarda daha fazla izlenme algısının siber mağduriyeti azaltarak yaşamın farklı alanlarına ilişkin doyumunu arttırmıştır (Soydaş, 2011).

2.1.3. Okul İklimi

Okul iklimi, okulda bulunan bireylerin algılarına dayalı gelişen, okulda bulunan tüm bireyleri etkileyen ve okuldaki bireylerin davranışlarından etkilenen görece sürekli bir özellik olarak tanımlanmaktadır (Hoy ve Hoy, 2003). Hoy ve Miskel (2010) okul iklimini, bir okulun diğer okullardan farkını ortaya koyan ve okuldaki bireylerin davranışlarını etkileyen “okulun kişiliği” şeklinde açıklamıştır. Başka bir deyişle, okul iklimi okul yaşantısının niteliğini ifade eder ve bireylerin okuldaki yaşantılarının bir örüntüsü olarak tanımlanabilir. Kızmaz (2006) okul iklimini öğrenciler, öğretmenler ve idareciler arasında bir etkileşim tarzı haline gelen yazılı olmayan değerler ve tutumlar şeklinde açıklamaktadır.

Hoy, Tarter ve Kottkamp’a (1991) göre okul iklimi, insanların okulun öğretmen-öğrenci idaresi, okulun kalitesi ve okulun çevresi hakkında düşünceleridir. Okulun içinde bulunduğu çevre koşulları aileleri, öğretmenleri ve öğrenci davranışlarını etkilemekte bu durum da dolaylı olarak okul iklimini etkilemektedir.

Kısacası okul iklimi, okuldaki bireylerin ortak algılarına dayalı olarak gelişen, okuldaki tüm bireyleri etkileyen, onların davranışlarından etkilenen, kişilerarası ilişkileri,

örgütsel ve öğretim boyutunu da içine alan çok boyutlu bir kavramdır (Loukas, Suzuki ve Horton, 2006; Hoy, 2003).

2.1.3.1. Olumlu okul iklimi. Tableman (2004) olumlu okul ikliminin, okuldaki bireylerin kendilerini değerli hissettiği ve okuldaki problemlerden etkilenmeden kendilerini okulun amaçlarını gerçekleştirmek için adadığı düzenli bir çevreden meydana geldiğini belirtmiştir. Olumlu okul ikliminin; saydam, eşitlikçi, destekleyici ve okuldaki tüm bireylerin birbirine güvendiği ve saygı gösterdiği, düzen ve disiplinin olduğu, işbirlikçi karar vermenin uygulandığı ve ebeveyn katılımı gibi özelliklere sahip olmalıdır (Haynes, Emmons ve Ben-Avie, 1997; Lunenberg ve Ornstein, 2013). Olumlu okul ikliminin olduğu okullarda okul işleyişine katılım, disiplin ve kurallar, işbirliği ve bütünleşme, çalışanlar arasında uyum ve adil görev dağılımı söz konusudur (Reynold ve Teddle, 1999).

Olumlu okul iklimi, öğretmenin, öğrencinin, idarecinin ya da okul çalışanlarının okulu sevmesine ve okulla ilgili olumlu heyecanlar yaşamasına olanak tanır (Atik ve Güneri, 2016). Okulun ne kadar güvenli olduğu, ne kadar organize olduğu ve öğrenmeyi ne kadar desteklediğine bağlı olarak okul iklimi oluşur. Bu özelliklerin pozitif yönde olması etkin ve verimli öğrenmeyi destekler, okulda olumlu öğrenci tutum ve davranışlarını pekiştirir (Peterson ve Skiba, 2001). Aynı zamanda olumlu okul iklimi, verimli eğitim ortamının oluşmasına, öğretmen- yönetici- öğrenci- veli arasındaki iletişimin pozitif hale gelmesine katkı sağlar (Acarbay, 2006). Okul örgütüne dâhil bireylerin kendilerini değerli hissetmesine ve okul için işbirliği yapmalarına olanak sağlar. Bunun yanında olumlu okul iklimi, öğrenciler için koruyucu; risk grubundaki öğrenciler için de destekleyici bir ortam sunmaktadır (Loukas, Suzuki ve Horton, 2006).

2.1.3.2. Olumsuz okul iklimi. Öğrenci- öğretmen- idare- çalışan arasındaki ilişki ve iletişimin zayıflığı, okulun fiziksel yetersizlikleri, öğrenci sayısının fazlalığı, katı kurallar, okul kararlarına katılımın sınırlı olması, sıkı ve tutarsız disiplin, adaletsiz uygulamalar ve öğrenci özgürlüğünün kısıtlanması olumsuz okul iklimini oluşturmaktadır (Miller, 1994). Olumsuz okul ikliminin egemen olduğu okullarda olumsuz bir duygusal atmosfer egemen olduğu için öğretmenler, öğrenciler, okul yöneticileri ve aileler kendilerini okulun bir parçası gibi hissedememektedir (Yaman ve diğerleri, 2011). Peterson ve Skiba (2001) okula karşı korku ve engellenme gibi olumsuz duyguların olumsuz davranışlar ve verimsiz öğrenme ortamının oluşmasına sebep olacağını belirtmişlerdir.

2.1.3.3. Öğretmen-öğrenci iletişimi. Okul iklimini tanımlarken, öğretmenler ve öğrenciler arasındaki iletişim ve etkileşime vurgu yapılmaktadır (Kuperminc, Leadbeater ve Blatt, 1997). Öğretmen-öğrenci iletişimi; öğretmenin bireysel farklılıklara karşı saygı duymasını, öğrencilerin farklı sosyo-ekonomik ve kültürel koşullardan gelebileceğini dikkate almasını ve öğretim sürecini buna göre düzenlemesini, sınıfta ve okulda yaşanan zorbalık olaylarına anında müdahale etmesini, öğrencilerden beklentilerini açık şekilde ifade etmesini ve kuralları oluştururken öğrencilerin katılımını sağlamasını içermektedir (Yaman ve diğ. 2011).

Öğretmenler etkili iletişim becerilerini kullandıklarında, sınıf içerisinde demokratik bir ortam oluşmakta böylece öğrenciler kendilerini rahat bir şekilde ifade etmektedirler. Sosyal becerilerini kullanan öğretmenler, öğrencilere rol model olmaktadır. Öğrencilere karşı hoşgörülü, kabul edici ve ilgili davrandıklarında ise onların okula karşı olumlu algılar geliştirerek okula duygusal bağlarla bağlanmasını sağlamaktadırlar. Okula bağlılığın sağlanmasıyla akademik başarı da beraberinde gelmektedir (Moeller, 2001).

2.1.3.4. Siber zorbalık ve okul iklimi. Okul ikliminin öğrenci davranışlarına etkisinin anlaşılmasının, olumsuz öğrenci davranışlarının nedenlerinin anlaşılması ve olumsuz davranışların çözüme ulaştırılması bakımından önemli olduğu ifade edilmektedir (Çayırdağ, 2006). Okul iklimi, okullarda saldırganlık ve şiddet içeren davranışların ortaya çıkmasında etkili olmaktadır (Yavuzer, 2006). Ortaokul ve lise kademelerinde yapılan birçok çalışmada öğrencilerin zorbalık davranışları ile okul iklimi arasında bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Brand ve diğerleri, 2003; Bayar ve Uçanok, 2012; Welsh, 2000).

Disiplin kurallarının açık-seçik olmaması, disipline etmede adaletsizliklerin olması, okulun güvenli algılanmaması, öğrenci özgürlüğünün sınırlı olması, katı disiplin kurallarının uygulandığı ve yönetime öğrenci-veli katılımı eksikliği olan "olumsuz okul iklimin" de zorbalık ve şiddet içeren davranışları arttırmaktadır (Karaman ve Yurtal, 2015; Yaman, Karakülah ve Dilmaç, 2013; Yavuzer, Gündoğdu ve Dikici, 2009).

Birçok çalışmada, olumlu okul ikliminin özelliklerini taşıyan okullardaki öğretmenlerin öğrencileri desteklediği, arkadaş ilişkilerinin olumlu olduğu, öğrencilerin kendini güvende hissettiği, okul ortamlarının öğrencilerin zorbalık davranışlarını ve riskli davranışlara dâhil olma olasılıklarını azalttığı sonucuna ulaşılmıştır (Bayar, 2010; Bayar ve Uçanok, 2012; Brand ve diğ., 2003; Klein, Cornell ve Konold, 2012; Welsh, 2000; Yıldız ve Sümer, 2010). Ayrıca olumlu okul ikliminin öğrenci akademik başarısını ve okula

uyumu artırdığını, gelişim ve öğrenme süreçlerine olumlu yönde etkilediğini ve yabancılaşmayı azalttığını ortaya koymaktadır (Cohen, McCabe, Michelli ve Pickeral, 2009; Hoy, 2003).

Okullarda öğrencilerin karıştığı zorbalık olaylarında, öğrencilerin öğretmene dair algılarının ve öğretmenin yapılan zorbalığa karşı tutumları da önemli bir rol oynamaktadır. Öğretmenin öğrenciye karşı sergilediği olumsuz tutum, öğrenci davranışlarını yönetme yetersizliği, yetersiz iletişim becerileri, öğrenciye verilen desteğin azlığı, saldırgan tutumlar sergileme, sorun çözme konusunda yetersizlik ve olumsuz model olma davranışları öğrenciler arasında saldırganlık ve şiddet içeren davranışların ortaya çıkmasında etkili olmaktadır (Yavuzer, Gündoğdu ve Dikici, 2009). Bryk ve Schneider (2002) öğrencilerin kendi davranışlarını, öğretmenlerinin kendilerini önemseyip önemsemediklerine, kendilerinden ne gibi beklentileri olduğuna ve kendilerini bir yetişkin olarak değerlendirip değerlendirmediklerine göre şekillendirdiğini belirtmişlerdir. Bir öğretmen herhangi bir zorbalık davranışıyla karşılaşmadan önce öğrencisine sağladığı duygusal destek, duyarlılık ve verilen güvenlik hissi zorbalıkla karşılaşan öğrencinin incinebilirliğini azaltmakta böylece öğrenciye daha güvenli bir çevre hissi sağlayabilmektedir (Attar-Schwartz, 2009).

2.2. İlgili Araştırmalar

2.2.1 Yurtiçi Araştırmalar

2.2.1.1. Anne baba tutumları ile ilgili araştırmalar. Akgün'ün (2005) ergen zorbalığı ile anne-baba tutumları ilişkisini incelediği araştırmasında, kızlarda anne-babanın denetleme tutumu azaldığında ergenin zorba tutumlarının arttığı yönünde sonuçlara ulaşılmıştır. Ayrıca akran zorbalığında bulunan kız ergenlerin ebeveynlerini daha az denetleyici olarak algıladıkları ve babaları ile olumsuz bir iletişime sahip olduklarını saptamıştır.

Sarıtaş (2006) ortaokul 7. ve 8. sınıf öğrencilerinde görülen zorbalık davranışları ile aile sorunları (ailedeki baskıcı tutum, anne baba ilişkilerinde uyumsuzluk, sosyal etkinliklerdeki kısıtlılık, ekonomik sorunlar, ev ortamındaki düzensizlik, ilişkilerde sınırsızlık, sağlık ve sosyal sorunlar) arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada, zorba davranış gösteren ergenlerin aile içindeki baskıcı tutumdan etkilendiğini ortaya koymuştur.

Akbaba ve Eroğlu'nun (2013) 231 ortaokul öğrencisi ile yapmış oldukları çalışmada siber zorbalık ve mağduriyetin bazı değişkenler açısından yordayıcı olup olmadıklarını

belirlemeye çalışmışlardır. Sonuçta, siber mağduriyeti yalnızca cinsiyetin yordadığı, siber zorbalık bakımından ise anne ve babanın eğitim düzeyi, çocukların anne ve babalarının internet becerisine ilişkin algısı ve ebeveyn denetimi bakımından yordayıcı olduğunu bulmuşlardır.

Totan ve Yöndem'in (2007) zorbalığın anne-baba ve akran ilişkilerini inceledikleri araştırmalarında ergenlerin anne-baba ile ilişkileri arttıkça zorba olma ve zorba-mağdur olma olasılıklarının azaldığı görülmüştür.

Yurttaş'ın (2010) ortaokul öğrencilerinin zorba olma eğilimleri ile anne-baba tutum algılamaları arasındaki ilişkinin incelediği araştırmasında, anne-baba tutum ölçeği kabul/ilgi alt boyutu ile fiziksel zorbalık alt boyutu, sözel zorbalık alt boyutu, eğlence amaçlı zorbalık alt boyutu arasında negatif yönde; anne-baba tutum ölçeği psikolojik özerklik alt boyutu ile zorba davranış eğilimi ölçeği fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, eğlence amaçlı zorbalık arasında negatif yönde; anne-baba tutum ölçeği denetleme alt boyutu ile fiziksel zorbalık, sözel zorbalık ve eğlence amaçlı zorbalık arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Toksöz (2010) ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorba davranış eğilimi ile anne babanın öğrenciye ilişkin tutumları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, öğrencilerin zorbalık davranış eğilimi ile anne baba tutumu arasında anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu bulgusunu elde etmiştir. Ayrıca anne-baba tutumları ile zorba davranış eğilimi arasında yüksek düzeyde negatif ilişki olduğu belirlenmiştir.

Eroğlu'nun (2014) sosyo ekolojik kurama dayalı olarak siber zorbalık ve mağduriyet için risk faktörlerinin belirlenmesini amaçladığı çalışmasında, siber zorbalığı en çok açıklayan değişkenin anne ve baba nitelikleri olduğu saptanmıştır. Anne ve baba niteliklerinin siber zorbalığa % 9'luk, siber mağduriyete ise % 20'lik bir katkı sağladığı tespit edilmiştir. Araştırmada anne ve baba niteliklerinin siber mağduriyetle ilişkisi boyutlar açısından incelendiğinde; annenin izleme davranışının, anne ile kurulan yakınlığın ve anne ile yakın iletişimin ergenleri siber mağduriyetten koruduğu bulunmuştur. Bulgulara göre, babasının kendisi desteklediğini ve babası ile yakın iletişim kurduğunu belirten bireyler bu özellikler ile siber zorbalığa bir şekilde karışmış bireylerden anlamlı biçimde ayrılmıştır.

Bayraktar, Sayıl ve Kumru'nun (2007) yaptıkları araştırmada, ebeveynin ergen üzerindeki davranışsal kontrolünün ergenin zorba olma olasılığını % 18 oranında azalttığı tespit edilmiştir. Bu bulguya göre, davranışsal kontrolün ergenleri sapkın akran grubuna

girmeyi engellediği ve ergenlerin zorbalık davranışında bulunmalarına karşın koruyucu bir faktör olduğu öne sürülmüştür.

Soydaş'ın (2011) ergenlerde cinsiyete göre ebeveyn izlemesi, siber zorbalık ve yaşam doyumu arasındaki ilişkileri incelediği araştırmada, siber zorbalık statülerine göre ebeveyn denetimi sonuçlarına göre, siber zorbalığa karışmayanların ebeveyn denetim puan ortalamalarının zorba, kurban ve zorba-kurban statülerindeki ergenlerin ortalamalarından daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa karışmayanların diğer tüm statüdekilere göre ebeveynleri tarafından daha fazla denetlenmekte oldukları kaydedilmiştir.

Yukarıda özetlenen araştırmalara bakıldığında; anne baba tutumları ve anne baba niteliklerinin akran zorbalığını yordadığı saptanmıştır. Denetleyici anne baba tutum ile zorba ve mağdur olma ile negatif yönde ilişki olduğu; ebeveyn denetimi arttıkça ergenlerde zorba ve mağdur olmanın azaldığı; kabul edici anne baba tutumu ile fiziksel ve sözel zorbalık arasında negatif yönde ilişki olduğu; psikolojik özerk anne baba tutum ile fiziksel ve sözel zorbalık arasında negatif yönde ilişki olduğu tespit edilmiştir. Baskıcı tutumun olduğu ailelerde ergen de zorbalık davranışı sergilemektedir. Ayrıca anne ile ilişkisi ve iletişimi iyi olan ergenlerin daha az siber mağduriyete uğradığı, baba ile kurulan iyi ilişkinin siber zorba olmayı azalttığı bulguları elde edilmiştir.

2.2.1.2. Okul iklimi ile ilgili araştırmalar. Bayar ve Uçanok'un (2012) Türkiye'de bulunan altı farklı ildeki ergenlerin içinde buldukları zorbalık statülerine göre akranlarını algılama ve okul iklimi açısından farklılaşma olup olmadığını inceledikleri araştırma bulgularına göre, hem sanal ortamda hem de okul ortamında zorbalığa karışmayan ergenlerin öğretmenlerini ve okulu zorba ve zorba-mağdurlardan daha olumlu algıladıkları; sanal ortamda zorbalığa maruz kalanlar ise siber zorbalara göre öğretmenlerini daha olumlu değerlendirdikleri belirlenmiştir. Hem okulda hem sanal ortamda zorbalığa dâhil olmayan ve zorba durumundaki ergenlerin zorba-mağdurlara göre; okul ortamında zorbalığa karışmayan ve zorbaların da mağdurlara göre akranlarını daha olumlu algıladığı görülmüştür.

Soydaş'ın (2011) ergenlerde cinsiyete göre ebeveyn takibi, siber zorbalık ve yaşam doyumu arasındaki ilişkileri incelediği araştırmasında, okul doyumu alt boyutunda siber zorbalığa hiç karışmayanların ortalamasının, mağdurların, zorbaların ve zorba-mağdurların ortalamasından anlamlı olarak daha yüksek olduğu araştırma bulguları arasındadır. Bunun

yanında siber zorbalığa karışmayanların yaşamdan aldıkları doyum mağdurlardan, zorbalardan ve zorba-mağdurlardan daha yüksektir.

Serficeli (2015) tarafından riskli çevrelerde yaşayan ortaokul öğrencilerinin aile işlevleri ve okul ikliminin saldırganlık düzeylerini yordamadaki gücünü ortaya çıkarmak için yapılan araştırmada, saldırganlığın anlamlı yordayıcılarının, güvenli öğrenme ortamı ve olumlu akran etkileşimi olduğu; saldırganlık ile güvenli öğrenme ortamı ve olumlu akran etkileşimi arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ancak, destekleyici öğretmen davranışları ve başarı odaklılık değişkenlerinin riskli çevrelerde yaşayan öğrencilerin saldırganlık düzeylerini yordamadığı görülmüştür. Aile işlevlerinin saldırganlığı %8 yordadığı; güvenli öğrenme ortamı ve olumlu akran etkileşiminin de saldırganlığı % 3 yordadığı saptanmıştır.

Çalık, Özbay, Özer, Kurt ve Kandemir'in (2009) okul iklimi, temel ihtiyaçlar, prososyal davranışlar (faydacı ve özgeci yardım) ve cinsiyet değişkenlerinin ilköğretim 6., 7., ve 8. sınıflara giden öğrencilerin zorbalık statülerinden (zorba ve mağdur) birinde olma olasılıklarını yordama güçlerinin incelendiği araştırmada, olumlu okul iklimi ile geleneksel zorbalık arasında negatif yönde bir ilişkinin olduğu kaydedilmiştir.

Kartal ve Bilgin'in (2009) öğrenci ve öğretmen görüşlerine göre zorbalık ve okul iklimi değişkenlerini inceledikleri araştırmada, zorba ve mağdur olmayan öğrencilerin algıladıkları olumlu okul iklimi ortalamalarının yüksek; zorba ve mağdurların ortalamalarının düşük olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca zorbalık davranışlarının sıklığında, öğrencilerin sosyal ilişkiler ve okul hakkındaki görüşleri önemli rol oynamaktadır.

Omay'ın (2008) ortaokul öğrencilerinin okul iklimi algıları ile saldırganlık davranışı arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada, öğrencilerin okul iklimi alt ölçeklerinden öğretmen- öğrenci ilişkileri, güvenlik ve düzenlilik, rehberlik, akranlar arası ilişkiler, anne-baba-toplum- okul arası ilişkiler, öğrenci etkinlikleri ile ilgili öğrencilerin algıları olumlu olarak arttıkça saldırganlık düzeyinin azaldığı tespit edilmiştir.

Baş ve Kabasakal'ın (2010) ortaokullarda saldırganlık ve şiddet davranışlarının yaygınlığını inceledikleri çalışmada, erkek öğrencilerde kız öğrencilere göre saldırgan davranışlar sergileme ve saldırgan davranışlara maruz kalma davranışları daha sık rastlanmaktadır. Öğrenciler, okulun en güvenli olarak algıladıkları yeri sınıf; en az güvenli olarak algıladıkları yeri ise okul bahçesi olarak belirtmişlerdir.

Güçkıran'ın (2008) okul iklimi algıları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmada, öğrencilerin yansıtılmış saldırganlık, kendine dönük saldırganlık ve antisosyal saldırganlık düzeyleri ile öğretmen-öğrenci ilişkisi, güvenlik ve düzenlilik,

öğrencilerin davranışsal değerleri, rehberlik etme, öğrenciler arası ilişkiler, anne-baba, toplum ve okul arası ilişkiler, öğrenci etkinlikleri ve güvende hissetme boyutlarına ilişkin algıları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Okullarda öğretmen-öğrenci ilişkisi, güvenlik ve düzenlilik, öğrencilerin davranışsal değerleri, rehberlik etme, öğrenciler arası ilişkiler, anne-baba, toplum ve okul arası ilişkileri olumlu olarak algılandığında, yansıtılmış saldırganlık düzeyi azalmaktadır.

Yıldız ve Sümer (2010) ortaokullardaki ergenlerde görülen saldırganlık davranışlarını yaş, cinsiyet, çevresel risk, çevresel güvenlik ve okul iklimi algısı gibi değişkenlerinin ne ölçüde yordadığını inceledikleri çalışmalarında, saldırganlık ile okul iklimi algısı arasında, orta düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur. Ayrıca çalışmada okullarının iklimini olumlu ve destekleyici olarak algılayan ergenlerin daha az saldırgan davranış gösterdikleri gözlenmiştir.

Eroğlu ve Peker'in (2011) siber mağduriyetin arkadaştan algılanan sosyal destek üzerindeki etkisi ve aileden algılanan sosyal desteğin siber mağduriyet üzerindeki etkisinin incelendiği çalışmada, siber mağduriyet düzeyi ile arkadaştan algılanan sosyal destek arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Yukarıda özetlenen araştırmalara bakıldığında; okula ilişkin olumlu algılar arttıkça zorbalık ve mağdur olma durumunun azaldığı görülmektedir. Zorbalık davranışına hiçbir şekilde karışmayan öğrencilerin öğretmen ve okula ilişkin olumlu algıların yüksek olduğu bunun yanında, okul doyumlarının da daha fazla olduğu bulunmuştur. Güvenli öğrenme ortamı ile saldırganlık arasında negatif ilişki olduğu; öğretmen-öğrenci ilişkisi ve arkadaştan alınan sosyal destek ile zorbalık arasında negatif ilişki olduğu bulgular arasındadır.

2.2.2. Yurtdışı Çalışmaları

2.2.2.1 Anne baba tutumları. Floros, Siomos, Fisoun, Dafouli ve Geroukalis (2013) tarafından Yunanistan'ın Kos adasında eğitim gören toplam 2017 ergenin siber zorbalık yaşantıları ile ebeveyn çevrimiçi güvenlik önlemleri ve çevrimiçi dürtüsellik arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada, ebeveynlerin uyguladığı güvenlik önlemleri siber zorbalık davranışlarını önlemede koruyucu bir rolü olduğu tespit edilirken; siber mağduriyet deneyimi üzerinde böyle bir rolünün olmadığı kaydedilmiştir.

Palermi, Servidio, Bartolo ve Costabile'nin (2016) İtalya'daki 438 ergen öğrenci arasında siber zorbalık risk faktörlerini (benlik saygısı, ebeveyn denetimi ve kişisel

değişkenler) inceledikleri araştırmada, siber zorbalık ve mağdur olma davranışından az sayıda öğrencinin etkilendiği, düşük benlik saygısı ile siber zorbalık arasında anlamlı ilişki bulunduğu, ebeveyn kontrolünün ise siber zorbalık davranışını önlemede önemli bir faktör olduğu bulunmuştur.

Kokkinos, Antoniadou, Asdre ve Voulgaridou (2016) Yunanistan'daki ergenler üzerinde siber zorbalık ve mağduriyet ile ebeveyn stilleri ve internet kullanım becerileri arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada; hem zorba ve hem de mağdur olan ergenlerin internet kullanım becerisi, güvenli internet kullanımı ve demokratik aile tutumları puanlarının zorbalık olaylarına karışmayan ergenlere göre daha yüksek olduklarını bulmuşlardır.

Chang, Chiu, Miao, Chen, Lee, Chiang ve Pan (2015) Tayvan'da 1808 ortaokul öğrencisinde; ebeveyn arabuluculuğu ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkileri ve ergenlik döneminde siber zorbalık, madde kullanımı ve depresyon arasındaki bağlantıları incelemişlerdir. Çalışma bulgularına göre; ergenlerin aldıkları daha düşük düzeyde ebeveyn bağlanması, internet bağımlılığı ve siber zorbalık davranışı yaşama olasılığını artırırken; ebeveynlerinin kısıtlayıcılığının daha yüksek olduğunu bildiren ergenlerde, internet bağımlılığı ve siber zorbalık deneyimi daha az olduğu bulunmuştur.

Ybarra ve Mitchell'in (2007) araştırmalarından elde edilen bulgulara göre saldırganlık, kuraldışı davranışlar sergileme, çevrimiçi veya gerçek yaşamda zorbalığa maruz kalma ve zayıf aile-çocuk etkileşimi siber zorbalık davranışını arttırmaktadır. Ayrıca siber zorbalık yapan bireylerin aileleriyle sorun yaşadıkları ve öğrenci üzerinde aile denetiminin yetersiz olduğu tespit edilmiştir.

Ybarra ve Mitchell'in (2004) yaptıkları araştırma bulgularına göre siber zorba ve zorba/mağdurların aileleriyle kurduğu duygusal bağlar hiç siber zorbalığa karışmamış ergenlerden daha zayıftır. Ayrıca yetersiz aile denetiminin ergenlerin siber zorbalık davranışını arttırdığı bildirilmiştir.

Yukarıda özetlenen araştırmalara bakıldığında; yetersiz aile denetimi ile siber zorbalık arasında pozitif yönde ilişki olduğu, ebeveyn kontrolünün siber zorbalık davranışını önlemede rolünün olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Ailenin aldığı güvenlik önlemlerinin bireyin siber zorbalık davranışına karışma üzerinde koruyucu rolü bulunmaktadır. Ayrıca, zayıf aile-çocuk etkileşimi ile siber zorbalık davranışları arasında pozitif yönlü ilişki bulunmaktadır.

2.2.2.2. Okul iklimi. Davis ve Koepke (2016) okula devam eden 2079 ortaokul öğrencisi içinde hangi ergenlerin en az ve en çok siber mağdur olma riski altında olduğunu tespit etmek amacıyla yaptıkları çalışmada; cep telefonunu ile daha fazla vakit geçiren ergenlerin, saldırgan veya tehdit edici elektronik mesajlar aldıklarını ve internette daha fazla rahatsız edildiklerini tespit etmişlerdir. Bulgularda ayrıca, ergenleri siber zorbalık davranışlarına karşı korumada onlarla kurulan güçlü ebeveyn ilişkileri ve okula ilişkin olumlu algılar, genellikle ergenlerin medya kullanımına yönelik yetişkinlerin kısıtlamalarından daha koruyucu olduğu bulunmuştur.

Casas, Rey ve Ortega- Ruiz'in (2013), okul iklimi alt boyutlarının geleneksel zorbalığın yordayıcısı olup olmadığını bilmek amacıyla 893 ortaokul öğrencisiyle yaptıkları çalışmada, öğrenci desteği, beklenti ve kuralların açıklığı ve tutarlılığı, olumsuz akran etkileşimleri, olumlu akran etkileşimleri ve güvenlik problemleri boyutlarında değerlendirilmiştir. Araştırma bulgularına göre okul iklimi geleneksel zorbalığın %52'sini açıklamıştır.

Williams ve Guerra (2007) Colorado eyalet çapında 5, 8 ve 11. sınıflardaki 3.339 öğrenci ile yaptıkları araştırma bulgularına göre, en yaygın zorbalık oranları sözlü zorbalık, ardından fiziksel zorbalık, daha sonra internet zorbalığıdır. Fiziksel ve internet zorbalığının ortaokul seviyesinde ilk iki sıradaki zorbalık türü olduğu görülmüştür. Yapılan çalışmada her üç zorbalık türü de olumsuz okul iklimi ve olumsuz akran desteği ile anlamlı olarak ilişkili bulunmuştur. Ayrıca öğrencilerin kendilerini okula bağlı hissetmesini ve okulu adil, güvenli ve eğlenceli bir yer olarak algılamalarını içeren olumlu okul ikliminin artmasının fiziksel zorbalığı % 7, internet zorbalığını % 9, sözel zorbalığı ise % 10 oranında azalttığı gözlenmiştir.

Ortega-Barón, Buelga ve Cava'nın (2016) yaşları 11 ile 18 arasında değişen 1062 İspanyol ergenin okul ve aile bağlamlarının siber zorba ve mağdurları üzerindeki etkisini incelediği çalışmada, tüm okul iklimi (öğretmen desteği, sınıf katılımı ve akran ilgisi) ve aile bağlamı alt boyutları ile siber zorba olma durumu arasında negatif bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca siber mağdur olmanın %9,7'sini aile bağlamının; %6.2'sinin ise okul ikliminin yordadığı saptanmıştır.

Varjas, Henrich ve Meyers'in (2009) kent merkezinde yaşayan 427 ortaokul öğrencisinin zorbalık, siber zorbalık ve okul güvenliği algısını ele aldıkları çalışmada sanal ortamda zorba olma ile olumlu okul iklimi arasında bir ilişkinin olmadığını; siber zorbalığa maruz kalma ile negatif yönde çok düşük bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir.

Elsaesser, Gorman-Smith ve Henry'nin (2013) şiddet önleme projesine katılan 5625 ortaokul öğrencisinin ilişkisel saldırganlık ve mağduriyet durumunda okul ortamının rolünü inceledikleri çalışma sonuçlarına göre, olumlu akran ilişkileri algısı arttıkça öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin azaldığı rapor edilmiştir. Okulun güvenliğine ilişkin kaygılar ve sorunlar arttıkça öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin de arttığı kaydedilmiştir.

Petrie'nin (2014) 5. ve 6. sınıflara giden toplam 604 öğrenciden sağlanan verilerle okul iklimi (akran ilişkisi - bağlılığı, güvenlik ve öğretmen- öğrenci ilişkisi) ile akran zorbalığı arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada, toplam zorbalık deneyimi ile akran ilişkisi-bağlılığı ve güvenlik alt boyutları arasında orta düzey negatif ilişki; öğretmen- öğrenci ilişkisi alt boyutu ile düşük düzey negatif ilişki bulunmuştur. Mağdur olma ile akran ilişkisi - bağlılığı alt boyutu arasında ise negatif yönlü orta düzeyli bir ilişki görülmüştür. Okul ikliminin üç alt boyutu zorbalık deneyimini %22.6 oranında açıklamıştır. Ayrıca olumlu okul iklimi arttıkça zorbalığın azaldığı belirtilmiştir.

Konishi, Miyazaki, Hymel ve Waterhouse'un (2017) Batı Kanada'daki 8. - 12. sınıflar arasında bulunan toplam 24.244 kız öğrenci üzerinde okul iklimi ile zorbalık arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmada, tüm okul iklim boyutlarının (akran desteği, disiplin / adalet / kuralların açıklığı ve okul güvenliği) zorbalık davranışı ile anlamlı ilişki taşıdığı rapor edilmiştir.

Yukarıda özetlenen araştırmalara bakıldığında; okula ilişkin olumlu algılar arttıkça zorbalık ve mağdur olma durumu azalmaktadır Akran bağlılığı, güvenlik, öğretmen desteği, olumlu arkadaş etkileşimi ve olumlu öğretmen-öğrenci etkileşimi yani olumlu okul iklimi algısı arttıkça zorbalık davranışları azalmaktadır. Ayrıca olumlu okul iklimi algısı ile mağdur olma durumu arasında negatif yönlü ilişki bulgular arasındadır. Olumsuz akran desteği ve olumsuz okul iklimi algısı ile sözlü ve fiziksel zorbalık arasında pozitif anlamlı ilişki bulunmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma modelinde genel tarama modellerinden birisi olan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu tarama modeli, iki ya da daha fazla değişken arasındaki birlikte değişimin olup olmadığını ve bunun derecesini belirlemeyi sağlayan modeldir. İlişkisel tarama modeli, bir değişkenin bilinmesiyle birlikte diğer değişken hakkında yordamalarda bulunmaya yarar (Karasar, 2015). Bu araştırma ergenlerde siber zorba ve siber mağdur olmanın anne baba tutumları ve okul iklimi ile ilişkinin düzeyini ve yönünü belirleyebilmek için yapılan betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın bağımsız değişkenleri anne baba tutumları ve okul iklimi iken, bağımlı değişkenleri de siber zorba ve siber mağdur olma durumlarıdır.

3.2. Evren Ve Örneklem

Bu araştırmanın çalışma evrenini, Milli Eğitim Bakanlığı Gaziantep İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Şahinbey ve Şehitkamil ilçe merkezlerinde 2016-2017 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören ortaokul öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise bu evrenden tesadüfi olarak seçilmiş 1053 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Toplamda altı farklı ortaokuldan örneklem alınmıştır. Bu okullar sırasıyla şöyledir: Anneler Ortaokulu, Fadiloğlu İmam Hatip Ortaokulu, İsmet İnönü Ortaokulu, Mehmet Şahin Batmazoğlu İmam Hatip Ortaokulu, Sena Büyükkonuk Ortaokulu ve Türkan Mehmet Akcan Ortaokulu. Eksik veya yanlış doldurulmuş veri formları çıkartılarak 844 form değerlendirmeye alınmıştır. Araştırma örneklemini oluşturan öğrencilerin 470'i kız (%55.7) 374'ü (%44.3) erkektir. Örneklem hakkındaki demografik bilgiler bulgular kısmında yer almaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada öğrencilerin siber mağduriyet ve zorbalıklarını ölçmek amacıyla "Revize Edilmiş Siber Zorbalık Envanteri", anne baba tutumlarını ölçmek için "Anne Baba Tutumu Ölçeği", okul iklimini ölçmek amacıyla "Okul İklimi Envanteri" ve öğrencilerin demografik bilgilerini ölçmek için "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır.

3.3.1. Revize Edilmiş Siber Zorbalık Envanteri

Topçu ve Erdur-Baker (2010) tarafından geliştirilen envanter siber zorbalık ve siber mağduriyet olmak üzere iki paralel formdan oluşmaktadır. İki paralel formda 14'er sorunun yer aldığı toplam 28 maddeden oluşan envanter 4'lü Likert tipi [1: Hiç], [2: Bir kez], [3: İki-Üç kez] [4: Üçten çok] bir derecelendirmeye sahiptir. Envanterin her iki formundan alınabilecek en düşük puan 14 iken, en yüksek puan ise 56'dır. Envanterde siber zorbalık alanından yüksek puan alınması, siber zorbalık içeren davranışların yapılma sıklığının yüksekliğine; siber mağduriyet alanından yüksek puan alınması ise siber mağduriyete uğrama sıklığının yüksekliğine işaret etmektedir (Topçu ve Erdur-Baker, 2010).

Envanterin geçerliğine yönelik açımlayıcı faktör analizleri yapılmış ve siber zorbalık formunun maddelerinin faktör yüklerinin .83 ile .28 arasında değiştiği ve tek bir faktör altında toplandığı görülmüştür. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre uyum iyiliği indeksleri (GFI= .93, AGFI= .89, CFI= .93, NFI= .89, TLI= .90 ve RMSEA= .06) ölçeğin tek faktörlü yapısının iyi uyum verdiğini göstermiştir. Ölçeğin Siber Mağduriyet formu maddelerinin faktör yüklerinin .78 ve .21 arasında değiştiği ve tek faktörlü yapı içermektedir. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre uyum iyiliği indeksleri (GFI= .93, AGFI= .90, CFI= .89, NFI= .84, TLI= .86 ve RMSEA= .06) modelin kabul edilebilir uygunlukta olduğunu göstermektedir. Envanterin ölçüt- bağıntılı geçerliği için yapılan çalışmada siber zorbalık formu ile geleneksel zorbalık envanterinin geleneksel zorbalık formu arasında olumlu bir ilişki ($Q= .45, p<.001$) bulunmuştur. Siber Mağduriyet formu ile geleneksel zorbalık envanterinin geleneksel mağduriyet formu arasında olumlu bir ilişki ($Q= .36, p<.001$) olduğu belirlenmiştir. Siber zorbalık envanterinin siber zorbalık formu ile siber mağduriyet formu arasında da anlamlı bir ilişki ($Q= .36, p<.001$) olduğu görülmüştür. Envanterin güvenilirliğine ilişkin, siber zorbalık formunun iç tutarlılık katsayısı .82, siber mağduriyet formunun iç tutarlılık katsayısı ise .75 olarak bulunmuştur (Topçu ve Erdur-Baker, 2010). Taştekin'in (2016) ergenlerin arkadaşlık ilişkileri ve benlik saygısı ile siber zorbalık ve mağduriyet arasındaki ilişkinin incelendiği araştırma kapsamında Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı Siber Zorbalık Formu için .88, Siber Zorbalık Kurban Formu için .87 olarak bulunmuştur. Özdemir (2015) ergenlerde siber zorbalık ve mağduriyetin, anne-baba ve akran ilişkilerine göre incelediği yüksek lisans tezi kapsamında siber zorbalık formunun Cronbach Alfa katsayısı .91; siber mağduriyet formunun Cronbach Alfa

katsayısı .87 olarak hesaplamıştır. Bizim yaptığımız çalışmada ise siber zorba ve siber mağdur olmaya ait Cronbach Alfa katsayıları sırası ile .77 ve .80 olarak hesaplanmıştır.

3.3.2. Anne Baba Tutumu Ölçeği

Lamborn, Mounts, Steinberg, ve Dornbusch (1991) tarafından geliştirilen Anne ve Baba Stili Envanteri 26 maddeli, üç boyutlu (kabul edici, katı/kısıtlayıcı ve ilgisiz) ölçme aracıdır. Ölçek Yılmaz (2000) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Araştırmacıların uyguladıkları ölçek puanlarında üç faktör ortaya çıkmıştır: Kabul/ilgi, denetleme, psikolojik özerklik. Kabul/ ilgi boyutu çocukların anne babalarını ne derecede ilgili, sevecen, katılımcı olarak algıladıklarını ölçmeyi; denetleme boyutu çocukların anne babalarını ne derece denetleyici olarak algıladıklarını ölçmeyi; psikolojik özerklik boyutu anne babanın demokratik tutumu ne derecede uyguladıklarını ve çocuğu ne derecede cesaretlendirildiğini ölçmeyi amaçlar. Üç faktör sırayla kabul-ilgi boyutunda dokuz, denetleme boyutunda sekiz ve psikolojik özerklik boyutunda dokuz maddeyle ölçülmektedir. Kabul/ilgi boyutu ve psikolojik özerklik boyutundaki maddeler dört dereceli Likert-tipi ölçek üzerinde, denetleme boyutundaki ilk iki madde yedi dereceli diğer maddeler ise 3 dereceli Likert-tipi ölçek üzerinde değerlendirilmektedir (Yılmaz, 2000).

Anne-baba tutum ölçeğinin güvenirlik çalışması ortaokul, lise ve üniversite öğrencileri ile ayrı ayrı yapılmıştır. Ortaokul dönemindeki öğrenciler için test-tekrar test güvenirlik katsayıları sırasıyla; kabul-ilgi alt ölçeği için .74, denetleme alt ölçeği için .93 ve psikolojik özerklik alt ölçeği için .79 iken; Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları sırasıyla; kabul-ilgi alt ölçeği için .60, denetleme alt ölçeği için .75 ve psikolojik özerklik alt ölçeği için .67 olarak bulunmuştur (Yılmaz, 2000). Bizim araştırmamızda ise anne baba tutum ölçeği alt boyutlarına ait Cronbach Alfa katsayıları sırasıyla; kabul-ilgi alt ölçeği için .82, psikolojik özerklik alt ölçeği için .74 ve denetleme alt ölçeği için .78 olarak hesaplanmıştır.

3.3.3. Okul İklimi Envanteri

Okul iklimi ölçeği Brad, Felner, Shim, Seitsinger ve Dumas (2003) tarafından geliştirilen, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin çeşitli duygusal bilişsel ve sosyal özelliklerini ölçmeyi amaçlayan bir ölçektir. Ölçeğin geliştirilmesi üç farklı çalışmada 188 ilköğretim ikinci kademe bulunan 105.000 (yüzbeş bin) öğrenci ile yapılmıştır. Ölçekte bulunan güvenlik Problemleri (1=hiçbir zaman, 2=Bir ya da iki kez, 3=üç ya da beş kez,

4= Altı yada daha çok) ve kültürel çoğulculuk alt ölçekleri dörtlü sıklık ölçümüne dayalı bir ölçek üzerinde puanlanmaktadır. Diğer alt ölçekler, (1= hiçbir zaman %0, 2= Nadiren %25, 3= Bazen %50, 4= sıklıkla %75 ve 5=her zaman %100) beşli bir sıklık ölçümüne dayalı bir puanlamayı gerektirmektedir. Ölçeğin geçerliğini ve ölçeğin faktör yapısını belirlemek amacıyla açımlayıcı faktör analizi yapılmış elde edilen sonuca göre ölçek maddelerinin .47 ile .76 arasında değişen faktör yükü ve 10 faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Ölçeğin bu yapısının doğrulayıcı faktör analizi sonuçları, ölçeğin 10 faktörlü yapısının yeterli bir uyum değerini (CFI=.90, NFI=.90) sağlamıştır. Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek amacıyla yapılan Cronbach alfa değeri α =.63 ile .81 arasında değişmektedir (Akt. Kapıkıran-Acun ve Kapıkıran, 2011).

Türkçe uyarlaması Kapıkıran- Acun ve Kapıkıran (2011) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin geçerliliğini tespit etmek için, açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri yapılmıştır. Ölçeğin uygulandığı grubun örneklem dağılımının uygunluğunu saptamak amacıyla, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) (87.9), Bartlett's (X:9623.626, $p<.000$) değerlerinin uygun olduğu bulunmuştur. Açımlayıcı faktör analizine göre dokuz faktörden oluşan bir ölçek elde edilmiştir. Dokuz faktörlü ölçeğin her bir alt ölçek için oluşan maddelerin faktör yükleri .30 ile .79 arasında değişmektedir. Açımlayıcı faktör analizi sonuçlarıyla elde edilen bu yapının doğruluğunu test etmek amacıyla araştırmacılar, doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirmiştir. Gerçekleştirilen birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, ölçeğin uyum indekslerinden ki kare 2133.24, $p= 0.0$, serbestlik derecesi 1139, RMSEA 0.035 (0.033- 0.037), CFI=0.96, NNFI= 0.96 GFI=0.89, AGFI=0.88 değerleri saptamışlardır.

Ölçeğin iç tutarlılık Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı ise .48 ile .84 arasında değişmektedir. Ölçeğin toplamda alfa değeri ise .84 dir. Yapılan çalışmada okul iklimi ölçeğinin tüm alt boyutları alınmamıştır. Çünkü ilgili ölçeğin uyarlamasını yapan araştırmacılara göre, alt ölçekler ve toplam puanlar arasındaki ilişkiler yeterince yüksek olmadığı için toplam puanlardan oluşan bir okul iklimi yerine, alt ölçeklerin bağımsız olarak kullanılması gerektiği ifade edilmiştir. Bu sebeple araştırmaya başlamadan önce siber zorbalık ve mağdur olma ile kararlara öğrenci katılımı ve öğretimsel yenilikler, başarı yönelimi, çok kültürlülüğe destek ve kural beklentisi alt boyutlar arasında anlamlı bir farkın olmayacağı düşünülerek araştırma kapsamına dört alt boyut dahil edilmemiştir. İlgili araştırmada; Öğretmen desteği, olumsuz arkadaş etkileşimi, olumlu arkadaş etkileşimi, katı disiplin ve güvenlik sorunları alt boyutları kullanılmıştır. Bu alt boyutların iç tutarlılık Cronbach alfa güvenilirlik katsayıları şöyledir: Öğretmen Desteği (ÖD) .74, Olumsuz

Arkadaş Etkileşimi (OZAE) .76, Olumlu Arkadaş Etkileşimi (OAE) .56, Katı Disiplin (KD) .73 ve Güvenlik Sorunları (GS) .80' dir. Bizim araştırmamızda kullanılan okul iklimi envanterinin alt boyutları güvenirlilik katsayıları ise şöyledir: Öğretmen Desteği (ÖD) .84, Olumsuz Arkadaş Etkileşimi (OZAE) .71, Olumlu Arkadaş Etkileşimi (OAE) .77, Katı Disiplin (KD) .85 ve Güvenlik Sorunları (GS) .77' dir.

3.3.4. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada kullanılan kişisel bilgi formu, araştırma yapılan gruptaki öğrencilerin bazı demografik bilgilerini araştırmak ve araştırma kapsamındaki siber zorba olma ve siber mağdur olma üzerinde etkisinin olabileceği düşünülen değişkenlerle ilgili bilgi toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Bu değişkenler cinsiyet, sınıf düzeyi, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, anne-baba beraberlik durumu, anne/baba ve kendisinin internet kullanma bilgi düzeyi, internet kullanımının anne-baba tarafından kontrolü ve günlük internet kullanım süresi değişkenleridir.

3.4. Veri Toplama Süreci

Araştırma verilerini toplamak amacıyla, "Revize Edilmiş Siber Zorbalık Envanteri", "Anne Baba Tutumu Ölçeği", "Okul İklimi Envanteri" ve "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Ölçekler 2016-2017 eğitim-öğretim yılının ikinci döneminde uygulanmıştır. Ölçeklerin uygulanabilmesi için Gaziantep İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmıştır. Veri toplama süreci yaklaşık bir ay devam etmiştir. Araştırma kapsamında uygulamanın yapılacağı ortaokullar belirlendikten sonra okulların müdürleri ve psikolojik danışmanları ile görüşülerek yapılacak araştırma ve ölçekler hakkında bilgi verilmiştir.

Öğrencilere anketler dağıtılmadan önce araştırmanın amacı, araştırmanın gizlilik çerçevesinde yapılacağı, gönüllük esasına dayalı olduğu açıklanmıştır. Açıklama yapıldıktan sonra araştırmaya dahil olmak istemeyen öğrencilere anket verilmemiştir. Ayrıca öğrencilere ölçeği nasıl dolduracakları hakkında bilgi verilerek, soruları yanıtlanmıştır. Ölçekler, aynı anda öğrencilere verilerek 20 ile 40 dakika arasında uygulanmıştır. Çalışma kapsamındaki okullarda psikolojik danışmanların yardımıyla 1053 öğrenciye ölçek uygulanmıştır. Uygulamanın ardından, ölçekler gözden geçirilerek, ölçekleri rastgele işaretleyen, eksik, aynı şıkları tekrarlı şekilde işaretlenen veya yanlış

cevaplandırılan ölçekler analiz kapsamına alınmamıştır. Toplam 844 öğrenciden elde edilen verilerle analizler gerçekleştirilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırma için gerekli veriler öğrencilere uygulanan veri toplama araçları yoluyla elde edilmiştir. Veri toplama araçlarından elde edilen veriler elektronik ortama aktarılmış ve veri girişi aşamasında bütün ölçekler kontrol edilerek çift işaretleme yapan ya da herhangi bir maddeyi işaretlemeyen öğrencilerin ölçekleri veri kodlama işleminin dışında bırakılarak analize alınmamıştır. Bütün istatistiksel analizler “SPSS 15.0” (Statistical Packet for The Social Science) programı kullanılarak yapılmıştır.

Analiz basamağının ilk aşamasında, örnekleme oluşturan öğrencilerin cinsiyet, sınıf düzeyi, anne - baba eğitim düzeyi, anne-baba birliktelik durumu, anne, baba ve kendisinin internet kullanma düzeyi, internet kullanımında ve günlük internet kullanım sürelerinin dağılımını gösteren frekans ve yüzdeler hesaplanmıştır. Araştırma değişkenlerine ilişkin betimleyici istatistik verileri incelenmiş ve değişkenlerin basıklık ve çarpıklık değerleri (basıklık= .76 - 5.82; çarpıklık= .15 - 7.57) normal dağılım için kabul edilebilir sınırlar içinde olmadığı görülmüştür. D’Agostino, Belanger ve D’Agostino’e göre (1990) basıklık ve çarpıklık değerlerinin (± 3) normallik sınırı olarak kabul edilebilir. Bağımlı ve bağımsız değişkenlerin normal dağılımı için kabul edilebilen -3 ve +3 normallik sınırları içerisine getirebilmek için boxplot aşırı uçlar grafiğinden yararlanarak aşırı uçlar ayrı ayrı belirlenerek toplamda 62 veri analizden çıkarılmıştır. Yapılan işlem sonucunda değişkenlerin basıklık ve çarpıklık değerleri (basıklık= -.66 - 2.89; çarpıklık= -1.76 - 2.63) normal dağılım için kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu görülmüştür (Bkz. Tablo 4.1). Normal dağılım için gerekli betimsel istatistik analizlerinin yanı sıra Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi, ilişkisiz örneklem için t-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve regresyon analizi kullanılmıştır. ANOVA sonrası gruplar arasındaki anlamlı farklılığı test etmek için Post Hoc analizlere geçilmiş ve Tukey çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Aynı zamanda t-testi ve ANOVA için varyansların homojenliği test edilmiştir. Ölçeklerden elde edilen puanların normal dağılım gösterdiği ve varyansların homojen olduğu görülmüştür. Analizlerin sonuçlarını değerlendirmede $p = .05$ düzeyi minimum kritik değer olarak kabul edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak katılımcıların betimsel istatistikleri yapılmış, sonrasında ise problem ve alt problemlere dair bulgular ve yorumlamalarda bulunulmuştur.

Araştırmada ele alınan değişkenlere ilişkin betimleyici istatistik sonuçları Tablo 4.1.'de yer almaktadır.

Tablo 4.1.
Araştırma Değişkenlerine İlişkin Betimsel İstatistikler

	Ort.	Ss	Çarpıklık	Basıklık
Siber Zorba Olma	15.49	.07	1.54	1.72
Siber Mağdur Olma	16.22	.10	1.58	1.87
Kabul-ilgi	28.01	.14	-.61	.11
Psikolojik Özerklik	21.88	.16	-.10	-.52
Denetleme	28.90	.11	-1.76	2.28
Öğretmen Desteği	28.15	.24	-.45	-.54
Olumsuz Arkadaş Etkisi	14.21	.13	.26	-.32
Olumlu Arkadaş Etkisi	17.13	.16	-.27	-.55
Katı Disiplin	14.45	.17	.31	-.66
Güvenlik Sorunu	8.24	.09	2.63	2.89

Tablo 4.1. incelendiğinde, basıklık ve çarpıklık değerlerinin normallik sınırları içinde (± 3) yer aldığı görülmektedir (D'Agostino, Belanger ve D'Agostino, 1990). Ayrıca, on değişkenin normallik dağılımını gösteren histogram grafikleri de incelenmiş ve değişkenlerin puan dağılımlarının normal olduğu anlaşılmıştır.

Aşağıda ergenlerin kişisel bilgi formlarına verdikleri bilgilerin frekans ve yüzdelik dağılımları yer almaktadır.

Tablo 4.2.
Ergenlerin Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Kız	470	55.7
Erkek	374	44.3
Toplam	844	100.0

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi, örnekleme alınan 844 ortaokul öğrencisinin %55.7'si kız, %44.3'ü erkektir.

Tablo 4.3.
Ergenlerin Sınıf Düzeyine Göre Dağılımı

Sınıf Düzeyi	N	%
7. Sınıf	441	52.3
8. Sınıf	403	47.7
Toplam	844	100.0

Tablo 4.3.'e bakıldığında, ortaokul öğrencilerinin %52.3'ü 7.sınıfta eğitim görürken %47.7'si 8. sınıfta eğitim görmektedir.

Tablo 4.4.
Ergenlerin Anne-Babalarının Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı

Eğitim Düzeyi	Anne		Baba	
	N	%	N	%
Okur Yazar Değil	54	6.4	23	2.7
İlkokul	366	43.4	229	27.1
Ortaokul	283	33.5	317	37.6
Lise	108	12.8	190	22.5
Üniversite	33	3.9	85	10.1
Toplam	844	100.0	844	100.0

Tablo 4.4. incelendiğinde, annelerin eğitim düzeylerine bakıldığında; %6.4'ünün okuryazar olmadığı, %43.4'ünün ilkökul, %33.5'i ortaokul, %12.8'i lise ve %3.9'u üniversite mezunudur. Babaların eğitim düzeylerine bakıldığında ise; %2.7' sinin okuryazar olmadığı, %27.1'inin ilkökul, %37.6'sının ortaokul, %22.5'i lise ve %10.1'i üniversite mezunudur.

Tablo 4.5.
Ergenlerin Anne-Baba Birliktelik Durumlarına Göre Dağılımı

Anne- Baba Birliktelik Durumu	n	%
Evli	791	93.1
Boşanmış	25	3.7
Anne ya da Babadan birisi vefat etmiş	12	1.4
Her iki aile üyesi de yok	2	0.2
Boşanmamış fakat ayrı	14	1.6
Toplam	844	100.0

Tablo 4.5.'e göre, ergenlerin %93.1'inin anne-babası birlikte, %3.7'sinin anne-babası boşanmış, %1.4'ünün anne ya da babasından birisi vefat etmiş, % 0.2' si her iki aile üyesinin olmadığı ve %1.6'sı ise ayrı olarak yaşamaktadır.

Tablo 4.6.
Anne, Baba ve Öğrencinin Kendisinin İnternet Kullanım Düzeyine Göre Dağılımı

İnternet Kullanım Düzeyi	Anne		Baba		Kendisi	
	N	%	N	%	N	%
Hiçbir bilgisi yok	172	20.4	84	10.0	28	3.3
Bilgisi sınırlı	273	32.3	192	22.7	77	9.1
Bilgisi Yeterli	337	39.9	404	47.9	380	45.0
İleri Düzeyde	62	7.3	164	19.4	359	42.5
Toplam	844	100.0	844	100.0	844	100.0

Tablo 4.6.'da görüldüğü gibi, annelerin %20.4'ünün hiçbir bilgisi yok, %32.3'ünün bilgisi sınırlı, %39.9'unun bilgisi yeterli ve %7.3'ünün ileri düzey; babaların %10'unun hiçbir bilgisi yok, %22.7'sinin bilgisi sınırlı, %47.9'unun bilgisi yeterli ve %19.4'ünün ileri düzey ve öğrencilerin internet kullanım düzeyleri %3.3'ünün hiçbir bilgisi yok, %9.1'inin bilgisi sınırlı, %45'inin bilgisi yeterli ve %42.5'inin ileri düzeydedir.

Tablo 4.7.
Ergenlerin İnternet Kullanımının Ebeveynleri Tarafından Kontrol Edilip Edilmediğini Gösteren Dağılım

Kontrol Sıklığı	N	%
Hiçbir zaman	130	15.4
Nadiren	143	16.9
Bazen	318	37.7
Sık sık	253	30.0
Toplam	844	100.0

Tablo 4.7.'ye göre, ergenlerin %15.4'ü hiç bir zaman kontrol edilmediği, % 16.9'u nadiren kontrol edildiği, % 37.7'si bazen kontrol edildiği ve %30'u ise sık sık ailesi tarafından kontrol edildiğini belirtmiştir.

Tablo 4.8.
Ergenlerin Günlük İnternet Kullanım Süresine Göre Dağılımı

	N	%
Hiç Bağlanmıyorum	69	8.2
30 dakika - 1 saat	365	43.2
1 saat - 2 saat	254	30.1
2 saat - 4 saat	103	12.2
4 saat ve üzeri	53	6.3
Toplam	844	100.0

Tablo 4.8. incelendiğinde, ergenlerin %8.2'sinin internete hiç bağlanmadığı, %43.2'sinin 30 dakika - 1 saat, %30.1'inin 1 saat - 2 saat, % 12.2'sinin 2 saat - 4 saat ve % 6.3'ünün 4 saat ve üzeri günlük internet kullandıkları belirlenmiştir.

4.1. Ergenlerin Siber Zorba Ve Siber Mağdur Olma Durumları Cinsiyete Göre Farklılaşmakta Mıdır?

Ergenlerin siber zorba ve siber mağdur olma durumlarının cinsiyete göre anlamlı farklılığın olup olmadığını test etmek için bağımsız örneklem için t testi yapılmıştır. Tablo 4.9.'da siber zorba ve siber mağdur olan öğrencilerin cinsiyetlerine göre ortalama, standart sapma, serbestlik derecesi, t değerleri ve anlamlılık düzeyleri gösterilmiştir.

Tablo 4.9.
Siber Zorba ve Siber Mağdur Olma Durumunun Cinsiyete Göre Farklılığını Gösteren Bağımsız Örneklem İçin T Testi Sonucu

	Cinsiyet	N	Ort.	SS.	S.d	t	p
Siber Zorba	Kız	470	15.123	1.88	842	-5.706	.000***
	Erkek	374	15.954	2.34			
Siber Mağdur	Kız	470	15.787	2.92	842	-4.661	.000***
	Erkek	374	16.778	3.24			

* p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Tablo 4.9.'da gösterilen t testi sonucuna göre, siber zorba ve siber mağdur olma durumları cinsiyet bakımından anlamlı farklılık göstermiştir. Kızların siber zorba olma ortalaması ($\bar{x}=15.12$) ile erkeklerin siber zorba olma ortalaması ($\bar{x}=15.95$) arasındaki fark anlamlı düzeydedir [$t(842) = -5.706, P < .05$]. Benzer şekilde kızların siber mağdur olma ($\bar{x}=15.78$) ile erkeklerin siber mağdur olma ortalaması ($\bar{x}=16.77$) arasındaki fark da

anlamli düzeye ulaşmıştır [$t(842) = -4.661, P < .05$]. Bu bulgulara göre, erkek öğrenciler kız öğrencilere göre hem daha siber zorba hem de daha fazla siber mağdur olmaktadır.

4.2. Ergenlerin Siber Zorba Ve Siber Mağdur Olma Durumları Sınıf Düzeylerine Göre Farklaşmakta Mıdır?

Ergenlerin siber zorba ve siber mağdur olma durumlarının sınıf düzeyi açısından anlamlı farklılığın olup olmadığını test etmek için bağımsız örneklem için t testi yapılmıştır. Tablo 4.10.'da siber zorba ve siber mağdur olan öğrencilerin sınıf düzeylerine göre ortalama, standart sapma, serbestlik derecesi, t değerleri ve anlamlılık düzeyleri gösterilmiştir.

Tablo 4.10.
Siber Zorba ve Siber Mağdur Olma Durumunun Sınıf Düzeyine Göre Farklılığını Gösteren Bağımsız Örneklem İçin t Testi Sonucu

	Sınıf Düzeyi	N	Ort.	SS.	S.d	t	p
Siber Zorba	7. Sınıf	441	15.367	2.05	842	-1.767	.078
	8. Sınıf	403	15.627	2.22			
Siber Mağdur	7. Sınıf	441	16.088	2.98	842	-1.350	.177
	8. Sınıf	403	16.377	3.22			

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Tablo 4.10.'da gösterilen t testi sonucuna göre, siber zorba ve siber mağdur olma durumları sınıf düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermemiştir ($p > .05$). Bu bulgulara göre, sınıf düzeyi siber zorba ya da siber mağdur olmada anlamlı düzeyde bir farklılık oluşturmamaktadır.

4.3. Ergenlerin Siber Zorba Ve Siber Mağdur Olma Durumları Annenin Eğitim Düzeyine Göre Farklaşmakta Mıdır?

Ergenlerin siber zorba ve siber mağdur olma durumları annenin eğitim düzeyi açısından anlamlı olarak farklılaşmanın olup olmadığını test etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4.11'de yer almaktadır.

Tablo 4. 11.

Ergenlerde Siber Zorba Olma Durumları ile Siber Mağdur Olma Durumlarının, Annenin Eğitim Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Siber Zorba Olma	Gruplararası	51.924	4	12.981		
	Gruplarıçi	3813.018	839	4.545	2.856	.023*
	Toplam	3864.942	843			
Siber Mağdur Olma	Gruplararası	132.378	4	33.095		
	Gruplarıçi	7995.398	839	9.530	3.473	.008*
	Toplam	8127.776	843			

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Tablo 4.11'e göre, ergenlerin siber zorba olmasında [$F(4,839)= 2.85, p<.05$] annelerin eğitim düzeyine göre anlamlı olarak farklılaştığı saptanmıştır. Aynı şekilde ergenlerin siber mağdur olma arasında da [$F(4,839)= 3.47, p<.05$] annelerin eğitim düzeyine göre anlamlı olarak fark olduğu kaydedilmiştir. Bu sonuca göre, ergenlerin siber zorba olma ve siber mağdur olma durumu, anne eğitimlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır.

Tablo 4.12.'de siber zorba ve siber mağdur olan öğrencilerin anne eğitim düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler gösterilmiştir. ANOVA testi analizlerinden elde edilen farkın, kaynağının hangi eğitim düzeyleri arasında olduğunu belirlemek için Tukey Post Hoc testi yapılmıştır. Test sonuçları Tablo 4.13.' de yer almaktadır.

Tablo 4.12.

Ergenlerde Siber Zorba Olma Durumları ile Siber Mağdur Olma Durumlarının, Annenin Eğitim Düzeyine Göre Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

		n	\bar{x}	SS
Siber Zorba Olma	1 Okur yazar değil	54	14.88	1.53
	2 İlkokul	366	15.37	2.10
	3 Ortaokul	283	15.60	2.19
	4 Lise	108	15.66	2.18
	5 Üniversite	33	16.27	2.50
	TOPLAM	844	15.49	2.14
Siber Mağdur Olma	1 Okur yazar değil	54	15.61	2.37
	2 İlkokul	366	15.96	2.81
	3 Ortaokul	283	16.33	3.18
	4 Lise	108	16.72	3.70
	5 Üniversite	33	17.54	3.88
	TOPLAM	844	16.22	3.10

Tablo 4.13.

Ergenlerin Annenin Eğitim Düzeyine Göre Siber Zorba Olma Durumları ile Siber Mağdur Olma Durumları için Yapılan Tukey Post Hoc Testi Sonucu

Bağımlı Değişken	(I)Anne Eğitim Düzeyi	(J) Anne eğit.	Ortalama Farkı	Standart Hata	p
Siber Zorba Olma	Okur Yazar Değil	İlkokul	-.48270	.31077	.528
		Ortaokul	-.71535	.31658	.159
		Lise	-.77778	.35531	.185
		Üniversite	-1.38384(*)	.47104	.028
		Okur Yazar Değil	.48270	.31077	.528
	İlkokul	Ortaokul	-.23266	.16875	.642
		Lise	-.29508	.23345	.713
		Üniversite	-.90114	.38747	.138
		Okur Yazar Değil	.71535	.31658	.159
		Ortaokul	İlkokul	.23266	.16875
	Lise		-.06243	.24112	.999
	Üniversite		-.66849	.39215	.432
	Okur Yazar Değil		.77778	.35531	.185
	Lise		İlkokul	.29508	.23345
		Ortaokul	.06243	.24112	.999
		Üniversite	-.60606	.42403	.609
		Okur Yazar Değil	1.38384(*)	.47104	.028
		Üniversite	İlkokul	.90114	.38747
	Ortaokul		.66849	.39215	.432
	Lise		.60606	.42403	.609
	İlkokul		-.35610	.45001	.933
	Okur Yazar Değil		Ortaokul	-.72458	.45842
		Lise	-1.11111	.51450	.196
		Üniversite	-1.93434(*)	.68209	.038
Okur Yazar Değil		.35610	.45001	.933	
İlkokul		Ortaokul	-.36848	.24436	.558
	Lise	-.75501	.33805	.168	
	Üniversite	-1.57824(*)	.56108	.040	
	Okur Yazar Değil	.72458	.45842	.510	
	Ortaokul	İlkokul	.36848	.24436	.558
Lise		-.38653	.34916	.803	
Üniversite		-1.20977	.56785	.208	
Okur Yazar Değil		1.11111	.51450	.196	
Lise		İlkokul	.75501	.33805	.168
	Ortaokul	.38653	.34916	.803	
	Üniversite	-.82323	.61402	.666	
	Okur Yazar Değil	1.93434(*)	.68209	.038	
	Üniversite	İlkokul	1.57824(*)	.56108	.040
Ortaokul		1.20977	.56785	.208	
Lise		.82323	.61402	.666	

Tablo 4.12 ve 4.13’de görüldüğü gibi ergenlerde annenin eğitim düzeyi üniversite olanlar annesi okuryazar olmayanlara göre siber zorba olma durumu anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Bu sonuçlara göre, annesinin eğitim düzeyi üniversite olan ergenler, anne eğitim düzeyi okuryazar olmayanlara göre daha fazla siber zorbalık yapmaktadırlar. Bu sonuçlara göre, anne eğitim düzeyi üniversite olan ergenler anne eğitim düzeyi okuryazar olmayan ve ilkokul olanlara göre daha fazla siber mağduriyet yaşamaktadır.

4.4. Ergenlerin Siber Zorba Ve Siber Mağdur Olma Durumları Babanın Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmakta Mıdır?

Ergenlerin siber zorba ve siber mağdur olma durumları babanın eğitim düzeyi açısından anlamlı olarak farklılaşmanın olup olmadığını test etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4.14’te yer almaktadır.

Tablo 4.14.

Ergenlerde Siber Zorba Olma Durumları ile Siber Mağdur Olma Durumlarının, Babanın Eğitim Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Siber Zorba Olma	Gruplararası	29.441	4	7.360	1.610	.170
	Gruplarıçi	3835.501	839	4.572		
	Toplam	3864.942	843			
Siber Mağdur Olma	Gruplararası	117.387	4	29.347	3.074	.016*
	Gruplarıçi	8010.389	839	9.548		
	Toplam	8127.776	843			

* p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Tablo 4.14’e göre, ergenlerin siber zorba [$F(4,839)= 1.61, p>.05$] olma durumlarının babalarının eğitim düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı gözlenmiştir. Ancak ergenlerin siber mağdur olma [$F(4,839)= 3.07, p<.05$] durumu baba eğitim durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Bu sonuca göre, ergenlerin siber zorba olma durumu babanın eğitim düzeyine göre farklılaşmazken; siber mağdur olma durumu babanın eğitim düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır.

Tablo 4.15.’te babanın eğitim düzeyine göre siber mağdur olan öğrencilerin betimsel istatistikler gösterilmiştir. ANOVA sonuçlarında elde edilen farkın, kaynağının

hangi eğitim düzeyleri arasında olduğunu belirlemek için Tukey Post Hoc testi yapılmıştır. Test sonuçları Tablo 4.16.' da yer almaktadır.

Tablo 4.15.

Ergenlerde Siber Mağdur Olma Durumunun, Babanın Eğitim Düzeyine Göre Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

		n	\bar{x}	SS
	1 Okur yazar değil	23	15.60	2.49
Siber Mağdur Olma	2 İlkokul	229	16.00	2.88
	3 Ortaokul	317	16.37	3.20
	4 Lise	190	15.90	2.85
	5 Üniversite	85	17.14	3.76
	TOPLAM	844	16.22	3.10

Tablo 4.16.

Ergenlerin Baba Eğitim Düzeyine Göre Siber Mağdur Olma Durumları İçin Yapılan Tukey Post Hoc Testi Sonucu

Bağımlı Değişken	(I)Baba Eğitim Düzeyi	(J) Baba eğit.	Ortalama Farkı	Standart Hata	p	
Siber Mağdur Olma	Okur Yazar Değil	İlkokul	-.40004	.67587	.976	
		Ortaokul	-.76670	.66725	.780	
		Lise	-.29657	.68217	.993	
		Üniversite	-1.53248	.72625	.217	
		Okur Yazar	.40004	.67587	.976	
	İlkokul	Değil				
		Ortaokul	-.36666	.26798	.648	
		Lise	.10347	.30322	.997	
		Üniversite	-1.13244(*)	.39245	.033	
		Okur Yazar	.76670	.66725	.780	
	Ortaokul	Değil				
		İlkokul	.36666	.26798	.648	
		Lise	.47013	.28349	.461	
		Üniversite	-.76578	.37742	.253	
		Okur Yazar	.29657	.68217	.993	
	Lise	Değil				
		İlkokul	-.10347	.30322	.997	
		Ortaokul	-.47013	.28349	.461	
		Üniversite	-1.23591(*)	.40321	.019	
		Okur Yazar	1.53248	.72625	.217	
	Üniversite	Değil				
		İlkokul	1.13244(*)	.39245	.033	
		Ortaokul	.76578	.37742	.253	
			Lise	1.23591(*)	.40321	.019

Tablo 4.15. ve 4.16.'da görüldüğü gibi ergenlerin siber mağdur olması bakımından babanın eğitim düzeyi üniversite olanlar babası ilkokul ve lise olanlara göre anlamlı düzeyde fark saptanmıştır. Bu sonuçlara göre, baba eğitim düzeyi üniversite olan ergenler baba eğitim düzeyi ilkokul ve lise olanlara göre daha fazla siber mağduriyet yaşamaktadır.

4.5. Ergenlerin Siber Zorba Ve Siber Mağdur Olma Durumları Anne Baba Birliktelik Durumuna Göre Farklılaşmakta Mıdır?

Ergenlerin siber zorba ve siber mağdur olma durumları anne baba birliktelik durumuna göre farklılığın olup olmadığını test etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4.17.'de yer almaktadır.

Tablo 4.17.

Ergenlerde Siber Zorba Olma Durumları ile Siber Mağdur Olma Durumlarının Anne Baba Birliktelik Durumuna Göre ANOVA Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Siber	Gruplararası	8.743	3	2.914	.635	.593
Zorba	Gruplarıçi	3856.199	840	4.591		
Olma	Toplam	3864.942	843			
Siber	Gruplararası	22.170	3	7.390	.766	.513
Mağdur	Gruplarıçi	8105.606	840	9.650		
Olma	Toplam	8127.776	843			

* p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Tablo 4.17.'de görüldüğü gibi, ergenlerin siber zorba olma durumu [$F(3,840) = .59$, $p > .05$] ve siber mağdur olma durumu [$F(3,840) = .51$, $p > .05$] anne baba birliktelik durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

4.6. Ergenlerin Siber Zorba Ve Siber Mağdur Olma Durumları Anne İnternet Kullanma Düzeyine Göre Farklılaşmakta Mıdır?

Ergenlerin siber zorba ve siber mağdur olma durumları anne internet kullanma düzeyi açısından anlamlı farklılığın olup olmadığını test etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4.18.'de yer almaktadır.

Tablo 4.18.
Ergenlerde Siber Zorba Olma Durumları ile Siber Mağdur Olma Durumlarının Anne İnternet Kullanma Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Siber Zorba Olma	Gruplararası	12.984	3	4.328		
	Gruplarıçi	3851.958	840	4.586	.944	.419
	Toplam	3864.942	843			
Siber Mağdur Olma	Gruplararası	100.850	3	33.617		
	Gruplarıçi	8026.926	840	9.556	3.518	.015*
	Toplam	8127.776	843			

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Analiz sonuçlarına göre, ergenlerin siber zorba olma durumu [$F(3,840) = .94, p > .05$] anne internet kullanma düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşmamaktadır. Ancak siber mağdur olma durumunda [$F(3,840) = 3.51, p < .05$] ise anne internet kullanma düzeyi anlamlı bir fark kaydedilmiştir. Bu sonuca göre, ergenlerin siber zorba olma durumu anne internet kullanma düzeyine göre farklılaşmazken; siber mağdur olma durumu anne internet kullanma düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır.

Tablo 4.19.'da siber zorba ve siber mağdur olan öğrencilerin anne internet kullanma düzeyine ilişkin betimsel istatistikler gösterilmiştir. ANOVA sonucu elde edilen farkın kaynağının hangi eğitim düzeyleri arasında olduğunu belirlemek için Tukey Post Hoc testi yapılmıştır. Test sonuçları Tablo 4.20.'de yer almaktadır.

Tablo 4.19.
Ergenlerde Siber Zorba Olma Durumları ile Siber Mağdur Olma Durumlarının, Anne İnternet Kullanma Düzeyine Göre Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

		n	\bar{x}	SS
Siber Zorba Olma	1 Hiçbir bilgisi yok	172	15.40	2.16
	2 Bilgisi sınırlı	273	15.58	2.19
	3 Bilgisi yeterli	337	15.39	2.09
	4 İleri düzeyde	62	15.80	2.08
	TOPLAM	844	15.49	2.14
Siber Mağdur Olma	1 Hiçbir bilgisi yok	172	15.94	2.90
	2 Bilgisi sınırlı	273	16.21	2.85
	3 Bilgisi yeterli	337	16.15	3.19
	4 İleri düzeyde	62	17.40	3.93
	TOPLAM	844	16.22	3.10

Tablo 4.20.

Ergenlerin Anne İnternet Kullanma Düzeyine Göre Siber Mağdur Olma Durumları için Yapılan Tukey Post Hoc Testi Sonucu

Bağımlı Değişken	(I) Anne İnternet Kullanma Düzeyi	(J) Anne İnternet Kullanma Düzeyi	Ortalama Farkı	Standart Hata	p
Siber Mağdur Olma	Hiçbir bilgisi yok	Bilgisi sınırlı	-.27211	.30093	.803
		Bilgisi yeterli	-.20960	.28968	.888
		İleri düzeyde	-1.45555(*)	.45791	.008
		Hiçbir bilgisi yok	.27211	.30093	.803
	Bilgisi sınırlı	Bilgisi yeterli	.06251	.25171	.995
		İleri düzeyde	-1.18345(*)	.43489	.034
		Hiçbir bilgisi yok	.20960	.28968	.888
		Bilgisi sınırlı	-.06251	.25171	.995
	Bilgisi yeterli	İleri düzeyde	-1.24596(*)	.42718	.019
		Hiçbir bilgisi yok	1.45555(*)	.45791	.008
		Bilgisi sınırlı	1.18345(*)	.43489	.034
		Bilgisi yeterli	1.24596(*)	.42718	.019

Tablo 4.19. ve Tablo 4.20.'de anlaşılacağı gibi ergenlerin siber mağdur olmasında annenin internet kullanma düzeyi ileri olanlar annenin internet kullanma düzeyi hiçbir bilgisi olmayan, sınırlı olan ve yeterli olanlara göre anlamlı düzeyde fark kaydedilmiştir. Buna göre, annenin internet kullanım düzeyi ileri olan ergenler, anne internet kullanım düzeyi hiçbir bilgisi olmayan, sınırlı olan ve yeterli olanlara göre daha fazla siber mağduriyet yaşamaktadırlar.

4.7. Ergenlerin Siber Zorba Ve Siber Mağdur Olma Durumları Baba İnternet Kullanma Düzeyine Göre Farklılaşmakta Mıdır?

Ergenlerin siber zorba ve siber mağdur olma durumları baba internet kullanma düzeyi açısından anlamlı farklılığın olup olmadığını test etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4.21.'de yer almaktadır.

Tablo 4.21.

Ergenlerde Siber Zorba Olma Durumları ile Siber Mağdur Olma Durumlarının Baba İnternet Kullanma Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Siber	Gruplararası	12.297	3	4.099	.894	.444
Zorba	Gruplariçi	3852.644	840	4.586		
Olma	Toplam	3864.942	843			
Siber	Gruplararası	21.835	3	7.278	.754	.520
Mağdur	Gruplariçi	8105.941	840	9.650		
Olma	Toplam	8127.776	843			

* p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Analiz sonuçlarına göre, baba internet kullanma düzeyine göre ergenlerin siber zorba olma durumu [$F(3,840) = .89, p > .05$] ve siber mağdur olma durumu [$F(3,840) = .75, p > .05$] anlamlı düzeyde farklılaşmadığı saptanmıştır.

4.8. Ergenlerin Siber Zorba Ve Siber Mağdur Olma Durumları Kendi İnternet Kullanma Düzeyine Göre Farklılaşmakta Mıdır?

Ergenlerin siber zorba ve siber mağdur olma durumlarının kendi internet kullanma düzeyi açısından anlamlı farklılığın olup olmadığını test etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4.22'de yer almaktadır.

Tablo 4.22.

Ergenlerde Siber Zorba Olma Durumları ile Siber Mağdur Olma Durumlarının Kendi İnternet Kullanma Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Siber	Gruplararası	67.529	3	22.510	4.979	.002**
Zorba	Gruplariçi	3797.413	840	4.521		
Olma	Toplam	3864.942	843			
Siber	Gruplararası	250.817	3	83.606	8.916	.000***
Mağdur	Gruplariçi	7876.959	840	9.377		
Olma	Toplam	8127.776	843			

* p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Tablo 4.22.'deki gibi, ergenlerin siber zorba olma durumu [$F(3,840) = 4.97, p < .05$] kendi internet kullanma düzeyine göre anlamlı olarak fark olduğu gözlenmiştir. Benzer şekilde, siber mağdur olma durumunda [$F(3,840) = 8.91, p < .05$] kendi internet kullanma

düzei anlamlı olarak fark sağlamaktadır. Bu sonuca göre, ergenlerin siber zorba ve siber mağdur olması, kendi internet kullanma düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır.

Tablo 4.23.'de siber zorba ve siber mağdur olan öğrencilerin kendi internet kullanma düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler gösterilmiştir. ANOVA sonucu elde edilen farkın kaynağının hangi kullanım düzeyleri arasında olduğunu belirlemek için Tukey Post Hoc testi yapılmıştır. Test sonuçları Tablo 4.24.' te yer almaktadır.

Tablo 4.23.

Ergenlerde Siber Zorba Olma Durumları ile Siber Mağdur Olma Durumlarının, Kendi İnternet Kullanma Düzeyine Göre Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

		n	\bar{x}	SS
Siber Zorba Olma	1 Hiçbir bilgisi yok	28	15.14	2.04
	2 Bilgisi sınırlı	77	14.88	1.58
	3 Bilgisi yeterli	380	15.36	2.11
	4 İleri düzeyde	359	15.77	2.24
	TOPLAM	844	15.49	2.14
Siber Mağdur Olma	1 Hiçbir bilgisi yok	28	15.28	2.52
	2 Bilgisi sınırlı	77	15.14	2.03
	3 Bilgisi yeterli	380	15.98	2.97
	4 İleri düzeyde	359	16.78	3.35
	TOPLAM	844	16.22	3.10

Tablo 4.24.

Ergenlerin Kendi İnternet Kullanma Düzeyine Göre Siber Zorba Olma Durumları ile Siber Mağdur Olma Durumları İçin Yapılan Tukey Post Hoc Testi Sonucu

Bağımlı Değişken	(I) Kendi İnternet Kullanma Düzeyi	(J) Kendi İnternet Kullanma Düzeyi	Ortalama Farkı	Standart Hata	p
Siber Zorba Olma	Hiçbir bilgisi yok	Bilgisi sınırlı	.25974	.46922	.946
		Bilgisi yeterli	-.22556	.41635	.949
		İleri düzeyde	-.63709	.41719	.422
		Hiçbir bilgisi yok	-.25974	.46922	.946
	Bilgisi sınırlı	Bilgisi yeterli	-.48530	.26572	.262
		İleri düzeyde	-.89683(*)	.26703	.005
		Hiçbir bilgisi yok	.22556	.41635	.949
	Bilgisi yeterli	Bilgisi sınırlı	.48530	.26572	.262
		İleri düzeyde	-.41152(*)	.15649	.043
		Hiçbir bilgisi yok	.63709	.41719	.422
	İleri düzeyde	Bilgisi sınırlı	.89683(*)	.26703	.005
		Bilgisi yeterli	.41152(*)	.15649	.043
		Bilgisi sınırlı	.14286	.67579	.997

Bağımlı Değişken	(I) Kendi İnternet Kullanma Düzeyi	(J) Kendi İnternet Kullanma Düzeyi	Ortalama Farkı	Standart Hata	p
Siber Mağdur Olma	Hiçbir bilgisi yok	Bilgisi yeterli	-.69850	.59965	.649
		İleri düzeyde	-1.50259	.60085	.061
	Bilgisi sınırlı	Hiçbir bilgisi yok	-.14286	.67579	.997
		Bilgisi yeterli	-.84135	.38270	.124
		İleri düzeyde	-1.64544(*)	.38458	.000
	Bilgisi yeterli	Hiçbir bilgisi yok	.69850	.59965	.649
		Bilgisi sınırlı	.84135	.38270	.124
		İleri düzeyde	-.80409(*)	.22538	.002
		Hiçbir bilgisi yok	1.50259	.60085	.061
		İleri düzeyde	Bilgisi sınırlı	1.64544(*)	.38458
		Bilgisi yeterli	.80409(*)	.22538	.002

Tablo 4.23. ve 4.24.'e göre ergenlerin siber zorbalık davranışlarına karşın kendi internet kullanım düzeyi ileri olanlar, internet kullanım düzeyi sınırlı ve yeterli olanlara göre anlamlı düzeyde fark olduğu tespit edilmiştir. Aynı şekilde ergenlerin siber mağduriyet yaşamasında kendi internet kullanım düzeyi ileri olanlar, internet kullanım düzeyi sınırlı ve yeterli olanlara göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Bu sonuçlara göre, kendi internet kullanım düzeyi ileri olan ergenler internet kullanım düzeyi sınırlı ve yeterli olanlara göre hem daha fazla siber zorbalık sergiledikleri hem de daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları belirlenmiştir.

4.9. Ergenlerin Siber Zorba Ve Siber Mağdur Olma Durumları İnternet Kullanımının Aile Tarafından Kontrolüne Göre Siber Zorba Ve Siber Mağdur Olma Durumları Arasında Anlamlı Bir Farklılık Var Mıdır?

Ergenlerin siber zorba ve siber mağdur olma durumlarının internet kullanımının aile tarafından kontrolü açısından anlamlı farklılığın olup olmadığını test etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4.25.'te yer almaktadır.

Tablo 4. 25.

Ergenlerde Siber Zorba Olma Durumları ile Siber Mağdur Olma Durumlarının İnternet Kullanımının Aile Tarafından Kontrolüne Göre ANOVA Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Siber	Gruplararası	22.192	3	7.397	1.617	.184
Zorba	Gruplariçi	3842.750	840	4.575		
Olma	Toplam	3864.942	843			
Siber	Gruplararası	40.835	3	13.612	1.414	.237
Mağdur	Gruplariçi	8086.941	840	9.627		
Olma	Toplam	8127.776	843			

* p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Tablo 4.25.'e bakarak,ergenlerin siber zorba olma durumu [$F(3,840)= 1.61, p>.05$] ve siber mağdur olma durumu [$F(3,840)= 1.41, p>.05$] internet kullanımının aile tarafından kontrolüne göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir.

4.10. Ergenlerin Günlük İnternet Kullanım Süresine Göre Siber Zorba Ve Siber Mağdur Olma Durumları Arasında Anlamlı Bir Farklılık Var Mıdır?

Ergenlerin siber zorba ve siber mağdur olma durumlarının günlük internet kullanım süresi açısından anlamlı farklılığın olup olmadığını test etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4.26.'da yer almaktadır.

Tablo 4.26.

Ergenlerde Siber Zorba Olma Durumları ile Siber Mağdur Olma Durumlarının Günlük İnternet Kullanım Süresine Göre ANOVA Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Siber	Gruplararası	253.054	4	63.264	14.695	.000***
Zorba	Gruplariçi	3611.888	839	4.305		
Olma	Toplam	3864.942	843			
Siber	Gruplararası	573.448	4	143.362	15.922	.000***
Mağdur	Gruplariçi	7554.328	839	9.004		
Olma	Toplam	8127.776	843			

* p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Tablo 4.26.'daki sonuçlar incelendiğinde, ergenlerin siber zorba olma durumu [$F(4,839)= 14.69, p<.05$] ve siber mağdur olma durumu [$F(4,839)= 15.92, p<.05$] günlük internet kullanma süresine göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

Tablo 4.27.'de siber zorba ve siber mağdur olan öğrencilerin günlük internet kullanım süresine ilişkin betimsel istatistikler gösterilmiştir. ANOVA testi analizlerinden elde edilen farkın kaynağının hangi kullanım düzeyleri arasında olduğunu belirlemek için Tukey Post Hoc testi yapılmıştır. Test sonuçları Tablo 4.28.' de yer almaktadır.

Tablo 4.27.

Ergenlerde Siber Zorba Olma Durumları ile Siber Mağdur Olma Durumlarının, Günlük İnternet Kullanım Süresine Göre Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

		n	\bar{x}	SS
Siber Zorba Olma	Hiç	69	14.76	1.64
	Bağlanmıyorum			
	30 Dk - 1 Saat	365	15.02	1.84
	1 Saat - 2 Saat	254	15.85	2.23
	2 Saat - 4 Saat	103	16.30	2.42
	4 Saat ve Üzeri	53	16.33	2.50
	TOPLAM	844	15.49	2.14
Siber Mağdur Olma	Hiç	69	15.00	2.00
	Bağlanmıyorum			
	30 Dk - 1 Saat	365	15.60	2.46
	1 Saat - 2 Saat	254	16.60	3.18
	2 Saat - 4 Saat	103	17.54	3.72
	4 Saat ve Üzeri	53	17.69	4.55
	TOPLAM	844	16.22	3.10

Tablo 4.28.

Ergenlerin Günlük İnternet Kullanım Süresine Göre Siber Zorba Olma Durumları ile Siber Mağdur Olma Durumları İçin Yapılan Tukey Post Hoc Testi Sonucu

Bağımlı Değişken	(I) Günlük İnternet Kullanım Süresi	(J) Günlük İnternet Kullanım Süresi	Ortalama Farkı	Standart Hata	p	
Siber Zorba Olma	Hiç	30 Dk - 1 Saat	-.25928	.27237	.876	
		1 Saat - 2 Saat	-1.08228(*)	.28167	.001	
		2 Saat - 4 Saat	-1.53285(*)	.32278	.000	
		4 Saat ve Üzeri	-1.57151(*)	.37897	.000	
		Hiç	.25928	.27237	.876	
	Bağlanmıyorum	30 Dk - 1 Saat	1 Saat - 2 Saat	-.82300(*)	.16954	.000
		2 Saat - 4 Saat	-1.27357(*)	.23150	.000	
		4 Saat ve Üzeri	-1.31223(*)	.30499	.000	
		Hiç	1.08228(*)	.28167	.001	
		Hiç	Bağlanmıyorum	30 Dk - 1 Saat	.82300(*)	.16954
	30 Dk - 1 Saat	2 Saat - 4 Saat	-.45058	.24237	.341	
		4 Saat ve Üzeri	-.48923	.31333	.523	
		Hiç	1.53285(*)	.32278	.000	
		Bağlanmıyorum	30 Dk - 1 Saat	1.27357(*)	.23150	.000
		1 Saat - 2 Saat	.45058	.24237	.341	
	1 Saat - 2 Saat	4 Saat ve Üzeri	-.03865	.35075	1.000	
		Hiç	1.57151(*)	.37897	.000	
		Bağlanmıyorum	30 Dk - 1 Saat	1.31223(*)	.30499	.000
		1 Saat - 2 Saat	.48923	.31333	.523	
		2 Saat - 4 Saat	.03865	.35075	1.000	

Bağımlı Değişken	(I) Günlük İnternet Kullanım Süresi	(J) Günlük İnternet Kullanım Süresi	Ortalama Farkı	Standart Hata	p
		30 Dk - 1 Saat	-.60822	.39390	.933
Siber Mağdur Olma	Hiç Bağlanmıyorum	1 Saat - 2 Saat	-1.60630(*)	.40736	.510
		2 Saat - 4 Saat	-2.54369(*)	.46681	.196
		4 Saat ve Üzeri	-2.69811(*)	.54807	.038
	30 Dk - 1 Saat	Hiç Bağlanmıyorum	.60822	.39390	.534
		1 Saat - 2 Saat	-.99808(*)	.24519	.000
		2 Saat - 4 Saat	-1.93547(*)	.33479	.000
	1 Saat - 2 Saat	4 Saat ve Üzeri	-2.08989(*)	.44108	.000
		Hiç Bağlanmıyorum	1.60630(*)	.40736	.001
		30 Dk - 1 Saat	.99808(*)	.24519	.000
	2 Saat - 4 Saat	2 Saat - 4 Saat	-.93739	.35052	.059
		4 Saat ve Üzeri	-1.09181	.45314	.114
		Hiç Bağlanmıyorum	2.54369(*)	.46681	.000
	4 Saat ve Üzeri	30 Dk - 1 Saat	1.93547(*)	.33479	.000
		1 Saat - 2 Saat	.93739	.35052	.059
		4 Saat ve Üzeri	-.15442	.50725	.998
			Hiç Bağlanmıyorum	2.69811(*)	.54807
		30 Dk - 1 Saat	2.08989(*)	.44108	.000
		1 Saat - 2 Saat	1.09181	.45314	.114
		2 Saat - 4 Saat	.15442	.50725	.998

Tablo 4.27. ve 4.28.' de görüldüğü gibi ergenlerin siber zorbalık davranışlarına dahil olmada günlük internet kullanım süresi 4 saat ve üzeri olanlar, günlük internet kullanım süresi hiç bağlanmadığını belirten ve 30 dk - 1 saat olanlara göre anlamlı düzeyde fark olduğu saptanmıştır. Benzer şekilde ergenlerin siber mağdur olma durumu günlük internet kullanım süresi 4 saat ve üzeri olanlar, günlük internet kullanım süresi hiç bağlanmadığını belirten ve 30 dk - 1 saat olanlara göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Elde edilen bu bulgulara göre, günlük internet kullanım süresi 4 saat ve üzeri olan ergenler kullanım süresi hiç olmayan ve 30 dk - 1 saat olanlara göre hem daha fazla siber zorbalık davranışı sergilemekte hem de daha fazla siber zorbalık davranışlarına maruz kalmaktadırlar.

4.11. Anne Baba Tutumları Alt Boyutları (Kabul- İlgi, Psikolojik Özerklik Ve Denetleme) Ergenlerin Siber Zorba Olma Durumunu Anlamlı Bir Şekilde Yordamakta Mıdır?

Ergenlerin siber zorba olma puanları ile anne baba tutumları alt boyutlarından (kabul- ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme) aldıkları puanlar arasında anlamlı bir

ilişkinin olup olmadığını test etmek için Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4.29'da yer almaktadır.

Tablo 4.29.

Ergenlerin Siber Zorba Olma Durumları ile Anne Baba Tutumları Alt Boyutları (kabul- ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme) Arasındaki İlişkiye Yönelik Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	1.Siber Zorba Olma	2.Kabul - İlgi	3.Psikolojik Özerklik	4.Denetleme
1.Siber Zorba Olma	1.000	-.094**	-.084**	-.246***

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Analiz sonuçlarına göre, siber zorba olma durumu ile kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme anne baba tutumları arasında istatistiksel anlamlı bir ilişki kaydedilmiştir ($p < .01$). Korelasyon katsayısının +1.00 olması pozitif mükemmel ilişkiyi; -1.00 olması negatif mükemmel bir ilişkiyi ve .00 olması ise ilişki olmadığını göstermektedir. Korelasyon sayısının mutlak değeri, 0.70-1.00 arasında olması yüksek düzeyde ilişkiyi, .70 -.30 olması orta düzey ilişkiyi ve .30 - .00 olması ise düşük düzey ilişkiyi göstermektedir (Büyüköztürk, 2016). Buna göre;

- Siber zorba olma ile kabul-ilgi arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Bu ilişki düşük düzeyde negatif yönlü olup, ailesi tarafından ergene olan kabul - ilgi arttıkça siber zorba olma durumu azalmaktadır ($r = -.094$; $p < .01$).
- Siber zorba olma ile psikolojik özerklik arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki düşük düzeyde negatif yönlü olup, ailesi tarafından ergene sağlanan psikolojik özerklik arttıkça siber zorba olma durumu azalmaktadır ($r = -.084$; $p < .01$).
- Siber zorba olma ile denetleme arasında anlamlı bir ilişki göstermiştir. Bu ilişki düşük düzeyde negatif yönlü olup, ailesi tarafından denetlenme arttıkça ergenin siber zorba olma durumu azalmaktadır ($r = -.246$; $p < .001$).

Bu analizlerden sonra, kabul- ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme değişkenlerinin siber zorba olma durumunun anlamlı bir yordayıcısı olup olmadığını test etmek için çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları, Tablo 4.30.'da yer almaktadır.

Anne baba tutumları ve okul ikliminin siber zorba ve siber mağdur olmayı yordayıp yordamadığını ortaya koymak amacıyla çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Bu analiz türünde, bağımlı değişken üzerinde açıklanan varyansa anlamlı bir katkısı olup olmamasına bakmaksızın tüm değişkenler alınır. Burada amaç, tüm yordayıcı

değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki ortak etkilerini incelemektir (Büyüköztürk, 2016).

Araştırmanın bağımlı değişkenleri olarak kabul edilen siber zorba olma durumu ve siber mağdur olma durumu ile araştırmanın bağımsız değişkenleri olarak kabul edilen anne baba tutumları ve okul iklimi alt boyutları arasındaki ilişkinin incelenmesinde, öncelikle çoklu doğrusal regresyon analizinin gerektirdiği varsayımlar kontrol edilmiştir. Verilerin normallik varsayımı Q-Q grafik izlenimleri, Q-Q plot, histogram grafiği, eğilim (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri kullanılarak incelenmiştir. Q-Q grafik izlenimleri, Q-Q plot ve histogram grafikleri değişkenlerin normal bir dağılıma işaret ettiği göstermiştir. Çoklu bağlantı sorununa ilişkin yapılan incelemede, değişkenler arasındaki Pearson korelasyonları incelenmiş ve değişkenler arasında çoklu bağlantı sorununa yol açabilecek düzeyde yüksek bir korelasyonların ($r \leq .90$) bulunmadığı gözlenmiştir (Büyüköztürk, 2016).

Tablo 4.30.

Kabul- ilgi, Psikolojik özerklik ve Denetleme Anne Baba Tutumlarının Ergenlerin Siber Zorba Olma Durumlarını Açıklamalarına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²																				
Siber Zorba Olma	Sabit		34.569	.000	7.445	.006**	.009																				
	Kabul-İlgi	-.094	-2.728	.006				Siber Zorba Olma	Sabit		46.283	.000	5.959	.015*	.007	Psikolojik Özerklik	-.084	-2.441	.015	Siber Zorba Olma	Sabit		32.685	.000	32.503	.000***	.060
Siber Zorba Olma	Sabit		46.283	.000	5.959	.015*	.007																				
	Psikolojik Özerklik	-.084	-2.441	.015				Siber Zorba Olma	Sabit		32.685	.000	32.503	.000***	.060	Denetleme	-.246	-7.353	.000								
Siber Zorba Olma	Sabit		32.685	.000	32.503	.000***	.060																				
	Denetleme	-.246	-7.353	.000																							

* p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Analiz sonuçlarına göre, siber zorba olma durumunun kabul-ilgi anne baba tutumundan etkilenme durumunu test etmek için yapılan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($F=7.4$; $p<.01$). Kabul edici anne baba tutumu, siber zorba olma durumunun yaklaşık %1'ini açıklamaktadır ($R^2=.009$).

Siber zorba olma durumunun psikolojik özerklik anne baba tutumundan etkilenme durumunu test etmek için yapılan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($F=5.9$; $p<.05$). Psikolojik özerklik anne baba tutumu, siber zorba olma durumunun %0.7'sini açıklamaktadır ($R^2=.007$).

Siber zorba olma durumunun denetleme anne baba tutumundan etkilenme durumunu test etmek için yapılan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($F=32.5$; $p<.001$). Denetleyici anne baba tutumu, siber zorba olma durumunun %6'sını açıklamaktadır ($R^2=.06$).

4.12. Anne Baba Tutumları Alt Boyutları (Kabul- İlgi, Psikolojik Özerklik Ve Denetleme) Ergenlerin Siber Mağdur Olma Durumunu Anlamlı Bir Şekilde Yordamakta Mıdır?

Ergenlerin siber mağdur olma puanları ile anne baba tutumları alt boyutlarından (kabul- ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme) aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını test etmek için Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4.31'de yer almaktadır.

Tablo 4.31.

Ergenlerin Siber Mağdur Olma Durumları ile Anne Baba Tutumları Alt Boyutları (kabul- ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme) Arasındaki İlişkiye Yönelik Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	1. Siber Mağdur Olma	2.Kabul - İlgi	3.Psikolojik Özerklik	4.Denetleme
Siber Mağdur Olma	1.000	-.057*	-.112**	-.109***

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Analiz sonuçlarına göre, siber mağdur olma durumu ile kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme anne baba tutumları arasında istatistiksel anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre;

- Siber mağdur olma ile kabul-ilgi arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Bu ilişki düşük düzeyde negatif yönlü olup, ailesi tarafından ergene olan kabul - ilgi arttıkça siber mağdur olma durumu azalmaktadır ($r = -.057$; $p < .05$).
- Siber mağdur olma ile psikolojik özerklik arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki düşük düzeyde negatif yönlü olup, ailesi tarafından ergene sağlanan psikolojik özerklik arttıkça siber mağdur olma durumu azalmaktadır ($r = -.112$; $p < .01$).
- Siber mağdur olma ile denetleme arasında anlamlı bir ilişki göstermiştir. Bu ilişki düşük düzeyde negatif yönlü olup, ailesi tarafından denetlenme arttıkça ergenin siber mağdur olma durumu azalmaktadır ($r = -.109$; $p < .001$).

Bu analizlerden sonra, kabul- ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme değişkenlerinin siber mağdur olma durumunun anlamlı bir yordayıcısı olup olmadığını test etmek amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4.32.'de yer almaktadır.

Tablo 4.32.

Kabul- ilgi, Psikolojik özerklik ve Denetleme Anne Baba Tutumlarının Ergenlerin Siber Mağdur Olma Durumlarını Açıklamalarına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²																				
Siber Mağdur Olma	Sabit		24.597	.000	2.753	.097	.003																				
	Kabul-İlgi	-.057	-1.659	.097				Siber Mağdur Olma	Sabit		35.000	.000	10.744	.001**	.013	Psikolojik Özerklik	-.112	-3.278	.001	Siber Mağdur Olma	Sabit		21.025	.000	10.042	.002**	.012
Siber Mağdur Olma	Sabit		35.000	.000	10.744	.001**	.013																				
	Psikolojik Özerklik	-.112	-3.278	.001				Siber Mağdur Olma	Sabit		21.025	.000	10.042	.002**	.012	Denetleme	-.109	-3.169	.002								
Siber Mağdur Olma	Sabit		21.025	.000	10.042	.002**	.012																				
	Denetleme	-.109	-3.169	.002																							

* p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Analiz sonuçlarına göre, siber mağdur olma durumunun kabul-ilgi anne baba tutumundan etkilenme durumunu test etmek için yapılan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($F=2.7$; $p>.05$).

Siber mağdur olma durumunun psikolojik özerklik anne baba tutumundan etkilenme durumunu test etmek için yapılan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($F=10.7$; $p<.01$). Psikolojik özerklik anne baba tutumu, siber mağdur olma durumunun %1.3'ünü açıklamaktadır ($R^2=.013$).

Siber mağdur olma durumunun denetleme anne baba tutumundan etkilenme durumunu test etmek için yapılan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($F=10.0$; $p<.01$). Denetleyici anne baba tutumu, siber mağdur olma durumunun %1.2'sini açıklamaktadır ($R^2=.012$).

4.13. Okul İklimi Alt Boyutları (Öğretmen Desteği, Olumsuz Arkadaş Etkileşimi, Olumlu Arkadaş Etkileşimi, Katı Disiplin Ve Güvenlik Sorunları) Ergenlerin Siber Zorba Olma Durumunu Anlamalı Bir Şekilde Yordamakta Mıdır?

Ergenlerin siber zorba olma puanları ile okul iklimi alt boyutlarından (öğretmen desteği, olumsuz arkadaş etkileşimi, olumlu arkadaş etkileşimi, katı disiplin ve güvenlik sorunları) aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını test etmek için Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4.33.'te yer almaktadır.

Tablo 4. 33.

Ergenlerin Siber Zorba Olma Durumları ile Okul İklimi Alt Boyutları (öğretmen desteği, olumsuz arkadaş etkileşimi, olumlu arkadaş etkileşimi, katı disiplin ve güvenlik sorunları) Arasındaki İlişkiye Yönelik Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	1.Siber Zorba Olma	2.Öğretmen Desteği	3.Olumsuz Arkadaş Etkileşimi	4.Olumlu Arkadaş Etkileşimi	5. Katı Disiplin	6. Güvenlik Sorunları
Siber Zorba Olma	1.000	-.241***	.048	-.109***	.193***	.082**

* p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Analiz sonuçlarına göre, siber zorba olma durumu ile öğretmen desteği, olumlu arkadaş etkileşimi, katı disiplin ve güvenlik sorunları arasında anlamlı; olumsuz arkadaş etkileşimi arasında anlamlı olmayan istatistiksel bir ilişki kaydedilmiştir. Buna göre;

- Siber zorba olma ile öğretmen desteği arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki düşük düzeyde negatif yönlü olup, öğretmen desteği arttıkça siber zorba olma durumu azalmaktadır ($r = -.241; p < .001$).
- Siber zorba olma ile olumlu arkadaş etkileşimi arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Bu ilişki düşük düzeyde negatif yönlü olup, ergenin olumlu arkadaş etkileşimi arttıkça siber zorba olma durumu azalmaktadır ($r = -.109; p < .001$).
- Siber zorba olma ile katı disiplin arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki düşük düzeyde pozitif yönlü olup, okulda katı disiplin arttıkça ergenin siber zorba olma durumu artmaktadır ($r = .193; p < .001$).
- Siber zorba olma ile güvenlik sorunları arasında anlamlı bir ilişki göstermiştir. Bu ilişki düşük düzeyde pozitif yönlü olup, okulda güvenlik sorunları arttıkça ergenin siber zorba olma durumu artmaktadır ($r = .082; p < .01$).

Bu analizlerden sonra öğretmen desteği, olumlu arkadaş etkileşimi, katı disiplin ve güvenlik sorunları değişkenlerinin siber zorba olma durumunun anlamlı bir yordayıcısı

olup olmadığını tespit etmek amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına Tablo 4.34.' te yer verilmiştir.

Tablo 4.34.

Öğretmen Desteği, Olumlu Arkadaş Etkileşimi, Katı Disiplin ve Güvenlik Sorunlarının Ergenlerin Siber Zorba Olma Durumlarını Açıklamalarına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²																																
Siber Zorba Olma	Sabit		59.592	.000	52.083	.000***	.058																																
	Öğretmen Desteği	-.241	-7.217	.000				Siber Zorba Olma	Sabit		58.573	.000	10.110	.002**	.012	Olumlu Arkadaş Etkileşimi	-.109	-3.180	.002	Siber Zorba Olma	Sabit		64.662	.000	32.503	.000***	.037	Katı Disiplin	.193	5.701	.000	Siber Zorba Olma	Sabit		64.175	.000	5.677	.017*	.007
Siber Zorba Olma	Sabit		58.573	.000	10.110	.002**	.012																																
	Olumlu Arkadaş Etkileşimi	-.109	-3.180	.002				Siber Zorba Olma	Sabit		64.662	.000	32.503	.000***	.037	Katı Disiplin	.193	5.701	.000	Siber Zorba Olma	Sabit		64.175	.000	5.677	.017*	.007	Güvenlik Sorunları	.082	2.383	.017								
Siber Zorba Olma	Sabit		64.662	.000	32.503	.000***	.037																																
	Katı Disiplin	.193	5.701	.000				Siber Zorba Olma	Sabit		64.175	.000	5.677	.017*	.007	Güvenlik Sorunları	.082	2.383	.017																				
Siber Zorba Olma	Sabit		64.175	.000	5.677	.017*	.007																																
	Güvenlik Sorunları	.082	2.383	.017																																			

* p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Analiz sonuçlarına göre, siber zorba olma durumunun öğretmen desteği boyutundan etkilenme durumunu test etmek için yapılan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($F=52.0$; $p<.001$). Öğretmen desteği, siber zorba olma durumunun yaklaşık %6'sını açıklamaktadır ($R^2=.058$).

Siber zorba olma durumunun olumlu arkadaş etkileşimi boyutundan etkilenme durumunu test etmek için yapılan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($F=10.1$; $p<.01$). Olumlu arkadaş etkileşimi, siber zorba olma durumunun %1'ini açıklamaktadır ($R^2=.012$).

Siber zorba olma durumunun katı disiplin boyutundan etkilenme durumunu test etmek için yapılan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($F=32.5$; $p<.001$). Katı disiplin, siber zorba olma durumunun yaklaşık olarak %4'ünü açıklamaktadır ($R^2=.037$).

Siber zorba olma durumunun güvenlik sorunları boyutundan etkilenme durumunu test etmek için yapılan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($F=5.67$; $p<.05$). Güvenlik sorunları, siber zorba olma durumunun yaklaşık %1'ini açıklamaktadır ($R^2=.007$).

4.14. Okul İklimi Alt Boyutları (Öğretmen Desteği, Olumsuz Arkadaş Etkileşimi, Olumlu Arkadaş Etkileşimi, Katı Disiplin Ve Güvenlik Sorunları) Ergenlerin Siber Mağdur Olma Durumunu Anlamlı Bir Şekilde Yordamakta Mıdır?

Ergenlerin siber mağdur olma puanları ile okul iklimi alt boyutlarından (öğretmen desteği, olumsuz arkadaş etkileşimi, olumlu arkadaş etkileşimi, katı disiplin ve güvenlik sorunları) aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını test etmek için Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4.35.'te yer almaktadır.

Tablo 4.35.

Ergenlerin Siber Mağdur Olma Durumları ile Okul İklimi Alt Boyutları (öğretmen desteği, olumsuz arkadaş etkileşimi, olumlu arkadaş etkileşimi, katı disiplin ve güvenlik sorunları) Arasındaki İlişkiye Yönelik Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	1.Siber Mağdur Olma	2.Öğretmen Desteği	3.Olumsuz Arkadaş Etkileşimi	4.Olumlu Arkadaş Etkileşimi	5. Katı Disiplin	6. Güvenlik Sorunları
Siber Mağdur Olma	1.000	-.129***	.081**	-.117***	.145***	.098**

* p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Analiz sonuçlarına göre, siber mağdur olma durumu ile öğretmen desteği, olumsuz arkadaş etkileşimi, olumlu arkadaş etkileşimi, katı disiplin ve güvenlik sorunları arasında anlamlı istatistiksel bir ilişki kaydedilmiştir. Buna göre;

- Siber mağdur olma ile öğretmen desteği arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki düşük düzeyde negatif yönlü olup, öğretmen desteği arttıkça siber mağdur olma durumu azalmaktadır ($r = -.129$; $p < .001$).
- Siber mağdur olma ile olumsuz arkadaş etkileşimi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu ilişki düşük düzeyde pozitif yönlü olup, ergenin olumsuz arkadaş etkileşimi arttıkça siber mağdur olma durumu artmaktadır ($r = -.081$; $p < .01$).
- Siber mağdur olma ile olumlu arkadaş etkileşimi arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Bu ilişki düşük düzeyde negatif yönlü olup, ergenin olumlu arkadaş etkileşimi arttıkça siber mağdur olma durumu azalmaktadır ($r = -.117$; $p < .001$).
- Siber mağdur olma ile katı disiplin arasında anlamlı bir ilişki kaydedilmiştir. Bu ilişki düşük düzeyde pozitif yönlü olup, okulda katı disiplin arttıkça ergenin siber mağdur olma durumu artmaktadır ($r = .145$; $p < .001$).
- Siber mağdur olma ile güvenlik sorunları arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki düşük düzeyde pozitif yönlü olup, okulda güvenlik sorunları arttıkça ergenin siber mağdur olma durumu artmaktadır ($r = .098$; $p < .01$).

Bu analizlerden sonra öğretmen desteği, olumsuz arkadaş etkileşimi, olumlu arkadaş etkileşimi, katı disiplin ve güvenlik sorunları değişkenlerinin siber mağdur olma durumunun anlamlı bir yordayıcısı olup olmadığını test etmek için çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4.36.' da yer almaktadır.

Tablo 4.36.

Öğretmen Desteği, Olumsuz Arkadaş Etkileşimi, Olumlu Arkadaş Etkileşimi, Katı Disiplin ve Güvenlik Sorunlarının Ergenlerin Siber Mağdur Olma Durumlarını Açıklamalarına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²																																												
Siber Mağdur Olma	Sabit		40.847	.000	14.329	.000***	.017																																												
	Öğretmen Desteği	-.129	-3.785	.000				Siber Mağdur Olma	Sabit		37.368	.000	5.514	.019*	.007	Olumsuz Arkadaş Etkileşimi	.081	2.348	.019	Siber Mağdur Olma	Sabit		43.418	.000	11.642	.001**	.014	Olumlu Arkadaş Etkileşimi	-.117	-3.412	.001	Siber Mağdur Olma	Sabit		46.149	.000	18.192	.017*	.021	Katı Disiplin	.145	4.265	.000	Siber Mağdur Olma	Sabit		45.342	.000	5.677	.004***	.010
Siber Mağdur Olma	Sabit		37.368	.000	5.514	.019*	.007																																												
	Olumsuz Arkadaş Etkileşimi	.081	2.348	.019				Siber Mağdur Olma	Sabit		43.418	.000	11.642	.001**	.014	Olumlu Arkadaş Etkileşimi	-.117	-3.412	.001	Siber Mağdur Olma	Sabit		46.149	.000	18.192	.017*	.021	Katı Disiplin	.145	4.265	.000	Siber Mağdur Olma	Sabit		45.342	.000	5.677	.004***	.010	Güvenlik Sorunları	.098	2.860	.004								
Siber Mağdur Olma	Sabit		43.418	.000	11.642	.001**	.014																																												
	Olumlu Arkadaş Etkileşimi	-.117	-3.412	.001				Siber Mağdur Olma	Sabit		46.149	.000	18.192	.017*	.021	Katı Disiplin	.145	4.265	.000	Siber Mağdur Olma	Sabit		45.342	.000	5.677	.004***	.010	Güvenlik Sorunları	.098	2.860	.004																				
Siber Mağdur Olma	Sabit		46.149	.000	18.192	.017*	.021																																												
	Katı Disiplin	.145	4.265	.000				Siber Mağdur Olma	Sabit		45.342	.000	5.677	.004***	.010	Güvenlik Sorunları	.098	2.860	.004																																
Siber Mağdur Olma	Sabit		45.342	.000	5.677	.004***	.010																																												
	Güvenlik Sorunları	.098	2.860	.004																																															

* p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Analiz sonuçlarına göre, siber mağdur olma durumunun öğretmen desteği boyutundan etkilenme durumunu test etmek için yapılan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($F=14.3$; $p<.001$). Öğretmen desteği, siber mağdur olma durumunun %1.7'sini açıklamaktadır ($R^2=.017$).

Siber mağdur olma durumunun olumsuz arkadaş etkileşimi boyutundan etkilenme durumunu test etmek için yapılan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($F=5.5$; $p<.05$). Olumsuz arkadaş etkileşimi, siber mağdur olma durumunun %0.7'sini açıklamaktadır ($R^2=.007$).

Siber mağdur olma durumunun olumlu arkadaş etkileşimi boyutundan etkilenme durumunu test etmek için yapılan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($F=11.6$;

$p < .01$). Olumlu arkadaş etkileşimi, siber mağdur olma durumunun %1.4'ünü açıklamaktadır ($R^2 = .014$).

Siber mağdur olma durumunun katı disiplin boyutundan etkilenme durumunu test etmek için yapılan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($F = 18.1$; $p < .001$). Katı disiplin, siber mağdur olma durumunun %1.7'sini açıklamaktadır ($R^2 = .017$).

Siber mağdur olma durumunun güvenlik sorunları boyutundan etkilenme durumunu test etmek için yapılan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($F = 5.6$; $p < .01$). Güvenlik sorunları, siber mağdur olma durumunun %1'ini açıklamaktadır ($R^2 = .010$).

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma

Araştırmanın bu bölümünde ergenlerde siber zorba ve mağdur olma durumunun anne baba tutumları ve okul iklimi ile ilişkisine ilişkin bulguların; cinsiyet, sınıf düzeyi, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, anne-baba birliktelik durumu, anne/baba ve kendisinin internet kullanma beceri düzeyi, internet kullanımının ebeveyn tarafından kontrol edilip edilmediği ve günlük internet kullanım süresine göre siber zorba ve siber mağdur olma durumlarına ilişkin bulguların tartışması ve yorumu yapılmıştır.

5.1.1. Cinsiyete Göre Siber Zorbalık Ve Mağduriyetin Değişimine İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmanın birinci alt problemi “Ergenlerin ‘siber zorba’ ya da ‘siber mağdur’ olma durumları cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” şeklinde ifade edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda; ergenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyet ölçeğinden aldıkları puanlar cinsiyet değişkenine göre farklılaşmaktadır. Erkek öğrencilerin siber zorba ve siber mağdur olma durumları kız öğrencilere kıyasla anlamlı olarak daha fazladır.

Literatür incelendiğinde araştırma bulgularına ilişkin farklı araştırma sonuçları görülmüştür. Gündüz (2015)’ün 2000 - 2014 yılları arasında yaptığı içerik çalışmasında, erkeklerin kızlara göre daha fazla siber zorbalık davranışını yaptığını rapor etmiştir. Ayrıca yapılan diğer araştırmalarda da çalışmamızın bulgularına benzer şekilde, erkek ergenler kız ergenlere kıyasla daha fazla siber zorba davranışlar sergilediği saptanmıştır (Altundağ, 2017; Dilmaç, 2009; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Peker, 2015; Evegü, 2014; Peker, Eroğlu ve Ada, 2012). Erkek ergenlerin aynı zamanda daha fazla siber mağduriyete uğradığını gösteren bulgulara da rastlanmıştır (Evegü, 2014). Salı, Başak ve Akca'nın (2015) yaptıkları araştırmada cinsiyet ile siber zorba ve siber mağdur olma arasında anlamlı bir fark kaydedilmemiştir. Fakat siber zorbalık yapma davranışına bakıldığında erkek ergenlerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu rapor edilmiştir. Aynı zamanda kız ergenlerin erkek öğrencilere göre daha fazla siber zorba davranışlar sergilediğini

gösteren çalışmalar da vardır (Baker ve Tanrikulu, 2010; Keith ve Martin, 2005; Mishna, Gadalla ve Daciuk, 2010).

Erkeklerin siber zorbalık davranışlarının kızlara oranla daha fazla olmasının sebebi, fiziksel olarak kızlardan daha güçlü durumda olan erkeklerin benzer biçimde sanal ortamda da böyle bir güç yönelimiyle kendilerinden daha güçsüz olanlara karşı zorbaca davranışlar sergilemesi olabilir. Balkıs, Duru ve Buluş' un (2005) yaptıkları çalışmada erkek ergenlerin şiddet içerikli davranışlara karşı kız öğrencilerden daha olumlu tutum sergilediği sonucuna ulaşması elde ettiğimiz bulguyla örtüşmektedir. İnternet ortamında kendisini başka insanlar karşısında zayıf olduğunu düşünen ergen, saldırganca davranışlar karşısında siber mağdur durumunda iken; kendisini karşısındaki insandan daha güçlü olarak algıladığı durumda da siber zorba olabileceğini söyleyebiliriz.

Tüm bu sonuçlara bakıldığında, cinsiyeti erkek olan ergenlerde siber zorbalık ve mağduriyet kız ergenlere kıyasla daha fazladır. Bunun nedenleri, erkek ergenlerin şiddet içerikli davranışlara karşı kız öğrencilerden daha olumlu tutum sergilemeleri ve teknoloji kullanımının artışı olabilir.

5.1.2. Sınıf Düzeylerine Göre Siber Zorbalık Ve Mağduriyetin Değişimine İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmanın ikinci alt problemi “Ergenlerin ‘siber zorba’ ya da ‘siber mağdur’ olma durumları sınıf düzeylerine göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir. Yapılan analiz sonuçlarının bulgularına göre, siber zorbalık ve siber mağduriyet sınıf düzeyi açısından farklılaşmamaktadır.

Özer'in (2016) yaptığı çalışmada, 8. sınıf öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeyinin 7. sınıf öğrencilerinkinden yüksek olduğunu rapor etmiştir. Ayas ve Horzum (2012) yaptıkları çalışmada sınıf seviyesi arttıkça siber zorbaca davranış eğilimlerinin de arttığını rapor etmişlerdir. Kowalski ve Limber (2007)'e göre artan yaşla beraber, öğrencilerin sanal zorbalıkla karşılaşabilecekleri sosyal paylaşım ağlarına katılma olasılığının artması, bu öğrencileri siber zorbalık ve mağduriyete uğrama riskini artırmaktadır.

Eroğlu'nun (2014) lise öğrencileri ile yaptığı araştırma bulgusuna göre, siber zorba ve siber mağdur olma durumunun yaş ve sınıf düzeyi açısından farklılaşmadığını rapor etmiştir. Yaş ve sınıf değişkenleri, birbirine yakın yaş ve sınıf düzeylerinde farklılık göstermezken daha büyük yaş ve sınıf düzeyleri ile daha küçük yaş ve sınıf düzeylerinde

(ilköğretim-lise arasında) farklılaşmaktadır (Bayar, 2010). Örneğin Serin'in (2012) ortaokul öğrencileri üzerinde yaptığı araştırma bulgusuna göre, altıncı ve sekizinci sınıfta öğrenim gören öğrenciler, beşinci sınıflara göre daha fazla siber zorbalık davranışları göstermektedir.

Yapılan araştırmada siber zorbalık ve mağduriyet durumlarının sınıf düzeyi açısından farklılaşmamasının nedeni katılımcıların birbirine yakın yaşlarda yer alması ve bu yaşların gelişim özelliklerinin birbirine benzer olması olabilir.

5.1.3. Anne Eğitim Düzeyine Göre Siber Zorbalık Ve Mağduriyetin Değişimine İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmanın üçüncü alt problemi “Ergenlerin ‘siber zorba’ ya da ‘siber mağdur’ olma durumları anne eğitim düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir. Yapılan analiz sonuçlarına göre, ergenlerin hem siber zorba hem de siber mağdur olma durumu ile anne eğitim düzeyi arasında anlamlı bir fark vardır. Annesinin eğitim düzeyi üniversite olan ergenler, annesinin eğitim düzeyi okuryazar olmayanlara göre daha fazla siber zorbalık davranışlarında bulunmaktadırlar. Ayrıca annesinin eğitim düzeyi üniversite olan ergenler, anne eğitim düzeyi okuryazar olmayan ve ilkokul olan ergenlere göre daha fazla siber zorbalık davranışlarına maruz kalmaktadırlar.

Serin'in (2012) yaptığı araştırmada öğrencilerin annelerinin eğitim durumlarına göre siber zorba olma durumunda anlamlı bir farkın olduğunu ancak siber mağdur olma durumunda anlamlı bir farkın bulunmadığını rapor etmiştir. Benzer şekilde Laftman ve diğerleri (2013) tarafından yapılan araştırmada da annenin üniversite mezunu olmasının, ergenlerin siber zorba, mağdur veya zorba/mağdur olma olasılığını arttırdığı bulunmuştur. Annenin eğitim düzeyi düştükçe, öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinde de azalma meydana geldiği; annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma düzeyinde de kısmi bir artış olduğu görülmüştür (Akbaba ve Eroğlu, 2013; Kocatürk, 2014; Özer, 2016; Serin, 2012; Taştekin, 2016). Bu sonuçlara göre, annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe ergenlerin siber zorba mağdur olma davranışını yaşama düzeyleri artmaktadır. Bunun nedenlerinden birisi anne eğitim düzeyi arttıkça iletişim teknolojilerine ulaşma düzeylerinin artmasıdır. Ayrıca eğitim düzeyi yüksek olan annelerin dışarıda çalışma olasılıklarının artması nedeniyle çocuklarını denetleme olasılıklarının azalmasından dolayı çocuklarının daha fazla sosyal paylaşım siteleinden vakit geçirmelerini artmış olabilir. Nitekim Eroğlu'nun (2014) çalışmasında da master-doktora

düzeyinde eğitim almış olan annelerin çocuklarının daha fazla internet kullandıkları ve daha fazla siber zorbalık gösterdiklerini saptamıştır.

5.1.4. Baba Eğitim Düzeyine Göre Siber Zorbalık Ve Mağduriyetin Değişimine İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmanın dördüncü alt problemi “Ergenlerin ‘siber zorba olma’ ya da ‘siber mağdur olma’ durumları baba eğitim düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” Elde edilen araştırma bulguları, baba eğitim düzeyine göre, ergenlerin siber zorba olma durumu anlamlı düzeyde fark kaydedilmezken; siber mağdur olma bakımından anlamlı düzeyde fark olduğu saptanmıştır.

Çeşitli araştırma bulgularına göre, baba eğitim seviyelerine göre siber zorbalık davranışı anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ve babaları üniversite mezunu olan ergenlerin daha çok siber zorbalık yaptığı kaydedilmiştir (Baykal, 2016; Çiftçi, 2015; Kocatürk, 2014). Bununla birlikte, babaları üniversite mezunu olan ergenlerin daha çok siber mağdur oldukları görülmüştür. Literatürde bu konuyla ilgili farklı bulgulara rastlanmıştır. Örneğin Çiftçi'nin (2015) araştırmasında babası ilköğretim mezunu olan öğrencilerin babası ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan öğrencilere göre siber mağduriyet yaşama durumunun daha fazla olduğunu bulmuştur. Benzer biçimde Sarak (2012), baba eğitim düzeyi arttıkça ergenlerin siber zorbalık davranışlarına ve siber zorbalık davranışına maruz kalmalarının azaldığını saptamıştır. Bazı diğer araştırmalarda ise ergenlerin siber zorbalık eğilimleri baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir (Akbaba ve Eroğlu, 2013; Özer, 2016; Türkoğlu, 2013).

Baba eğitim düzeyi ile ilgili birbirinden farklı sonuçların olmasında, babaların annelere göre çocuklarıyla daha az vakit geçirmesinin rolü olabilir. Üniversite mezunu olan bir kişinin ekonomik geliri daha alt eğitim düzeylerindeki kişilere kıyasla daha yüksektir diyebiliriz. Dolayısıyla ekonomik geliri yüksek kişilerin çocuklarının teknoloji ve iletişim araçlarına daha rahat ulaşabileceklerdir. Ancak babanın anneye kıyasla çocuklarına ayırdığı birebir zamanın az olması nedeniyle teknoloji araçlarını sürekli kullanan ergenlerin kontrol edilmesini de güçleştirebilmektedir. Bu sebeple de kontrol edilmeksizin internet üzerinde saatlerini harcayan ergenin siber mağduriyete uğrama riskini de artırabilir. Özdemir (2015) yaptığı araştırmada baba ile olan ilişkilerin siber zorbalık davranışlarını açıklayabileceğini ileri sürmüştür. Yani babaların çocukları ile olan ilişkileri siber zorba olma durumu üzerinde bir rol oynayacağını göstermektedir.

5.1.5. Anne Baba Birliktelik Durumuna Göre Siber Zorbalık Ve Mağduriyetin Değişimine İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmanın beşinci alt problemi “Ergenlerin ‘siber zorba ya da siber mağdur’ olma durumları anne baba birliktelik durumuna göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” Yapılan analizlere göre, ergenlerin siber zorba ve siber mağdur olma durumları anne-baba birliktelik durumlarına göre (Evli, Boşanmış, Anne ya da babadan birisi vefat etmiş, Her iki ailesi yok, ayrı) anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

Araştırma bulguları ile benzerlik gösteren çalışmalara rastlanmıştır (Baykal, 2016; Bayram, 2017; Çiftçi, 2010; Özer, 2016; Eroğlu, 2014). Serin'in (2012) çalışmasında anne-babanın beraberlik durumuna göre hem siber zorbalık hem de siber mağduriyet davranışları açısından beraber ve ayrı ailelerin çocukları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bulguların aksini gösteren çalışmalara da rastlanmıştır. Anne veya babasını kaybeden ergenlerin siber zorba ve mağdur olma olasılığının daha fazla olduğu görülmüştür (Laftman ve diğ., 2013; Sourander ve diğ., 2010).

Bulguları birbiriyle örtüşmeyen bu çalışmalar genel olarak düşünüldüğünde, aile birliktelik durumu ve siber zorbalık davranışları arasındaki ilişkinin aydınlatılabilmesi için yeni araştırmalara ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır.

5.1.6. Anne İnternet Kullanım Düzeyine Göre Siber Zorbalık Ve Mağduriyetin Değişimine İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmanın altıncı alt problemi “Ergenlerin ‘siber zorba olma’ ya da ‘siber mağdur olma’ durumları anne internet kullanım düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” Yapılan analizler sonucunda araştırma bulgularından, anne internet kullanım düzeyine göre, ergenlerin siber zorba olmasında anlamlı düzeyde fark bulunmadığı; siber mağdur olma bakımından anlamlı düzeyde fark olduğu saptanmıştır. Annenin internet kullanım düzeyi 'İleri Düzey' olan ergenlerin, siber mağdur olma durumu diğer internet kullanım düzeylerine kıyasla daha yüksek seviyelerdedir.

Literatür incelendiğinde araştırma bulgularıyla benzerlik gösteren çalışmalara rastlanmıştır. Soydaş'ın (2011) kız öğrencilerden annelerini bilgisayar kullanım becerisini iyi olarak tanımlayanların daha fazla siber mağduriyete uğradıkları; araştırma bulgularının aksine de erkek öğrencilerden annelerini bilgisayar kullanım becerisini iyi olarak tanımlayanların daha fazla siber zorbalığa uğradıkları saptanmıştır. Uçanok, Karasoy ve

Durmuş (2012) annesinin bilgisayar kullanma becerisini yeterli olarak algılayan kız öğrencilerin daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığını bildirmiştir. Bu bulguların aksine, Eroğlu, Aktepe, Akbaba, Işık ve Özkorumak'ın (2015) çalışmalarında ise siber mağdur ve zorba olmanın ergenin annesinin internet becerisine ilişkin algısı ile ilişkili olduğu; annesinin yetersiz düzeyde internet becerisine sahip olduğunu düşünen ergenlerin daha çok zorbalığa ve mağduriyete uğradıkları belirlenmiştir.

Elde edilen bulgular ışığında anne internet kullanım becerisinin ergenlerin siber zorba ve mağdur olmasında hem koruyucu hem de risk oluşturduğu söylenebilir. Ybarra ve Mitchell (2004) tarafından yapılan araştırmada siber zorbalığın bakım sağlayan kişinin davranışlarından oldukça etkilendiği bulunmuştur. Araştırmada ileri düzeyde internet kullanım becerisi olan annelerin çocuklarının daha çok siber mağduriyete uğradıkları bulgulanmıştır. İleri düzeyde internet kullanım becerisine ulaşan birisinin aynı zamanda uzun süre boyunca internet ve bilgisayar teknolojileri ile de vakit geçirmesi gerekmektedir. Dolayısıyla bu teknolojilerle uzun süre vakit geçiren bir annenin siber mağduriyete uğrama ihtimali arttığı gibi internet ve teknoloji ile kurulan bağın nasıl olması gerektiği konusunda aynı zamanda çocuğuna rol model olmaktadır. Annenin internet ile uğraş süresinin fazlalığı çocuğun internet kullanım süresini artırmakta bu aynı zamanda çocuğun siber zorbalığa maruz kalma ihtimalini de artıracakını düşündürmektedir. Nitekim günlük internet kullanım süresi arttıkça siber mağduriyetin arttığı araştırma bulgularımızdan birisidir. Aslında bu bulgu öne sürmüş olduğumuz yorumu destekler niteliktedir.

5.1.7. Baba İnternet Kullanım Düzeyine Göre Siber Zorbalık Ve Mağduriyetin Değişimine İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmanın yedinci alt problemi “Ergenlerin ‘siber zorba olma’ ya da ‘siber mağdur olma’ durumları baba internet kullanım düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” Yapılan istatistiksel analizlere göre, ergenlerin siber zorba olma durumu ve siber mağdur olma durumu babanın internet kullanım düzeyine göre (Hiçbir bilgisi yok, bilgisi sınırlı, bilgisi yeterli ve ileri düzey) anlamlı olarak farklılık bulgulanmamıştır.

Literatür çalışmaları incelendiğinde araştırma bulgularıyla benzerlik taşıyan araştırmalara rastlanmıştır. Baba bilgisayar kullanım düzeyi (Soydaş, 2011) ve baba internet kullanım becerisine ilişkin algı (Eroğlu, Aktepe, Akbaba, Işık ve Özkorumak, 2015) ile siber zorba ve siber mağdur olma davranışları arasında anlamlı bir ilişki

kaydedilmemiştir. Araştırma bulgularının aksine Akbaba ve Eroğlu'nun (2013) araştırmalarında ise, babanın internet kullanma becerisine ilişkin algı yükseldikçe ortaokul öğrencilerinin siber zorbalığa karışma durumlarının azaldığı saptanmıştır.

Araştırma bulguları bir bütün olarak düşünüldüğünde, baba internet kullanım becerisinin anlamlı fark oluşturmamasının nedeni, ergenin internet davranışlarını inceleyen ve denetleyen ebeveynin daha çok anne olmasından kaynaklanabilir. Nitekim Liao, Khoo ve Ang (2005) tarafından yapılan araştırmada annelerin, çocuklarının siber zorbalık davranışları deneyimlerine ilişkin farkındalık düzeyleri babalardan daha yüksek olduğu bulunmuştur.

5.1.8. Kendi İnternet Kullanım Düzeyine Göre Siber Zorbalık Ve Mağduriyetin Değişimine İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmanın sekizinci alt problemi “Ergenlerin ‘siber zorba’ ya da ‘siber mağdur’ olma durumları kendi internet kullanım düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” Yapılan istatistiksel analizlere göre ergenlerin siber zorba olma durumu ve siber mağdur olma durumu kendi internet kullanım düzeyine göre (Hiçbir bilgisi yok, bilgisi sınırlı, bilgisi yeterli ve ileri düzey) anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Bu araştırmada kendi internet kullanım düzeyi ‘İleri Düzey’ olan ergenler, siber zorba ve mağdur olma durumları diğer internet kullanım düzeyleriyle karşılaştırıldığında anlamlı olarak daha fazladır.

Yapılan araştırmalarda bilgisayar ve internet kullanma yetkinliğini çok iyi düzeyde tanımlayan ergenlerin anlamlı düzeyde daha yüksek hem siber zorbalık hem de siber mağduriyet eğilimi gösterdiği rapor edilmiştir (Evegü, 2014; Kocatürk, 2014). Bu araştırmaların aksine Eroğlu ve diğerlerinin (2015) araştırmalarında internet kullanım becerisi ile siber zorba ve mağdur olma arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bauman’e (2010) göre, geleneksel akran zorbalığında sosyal statü ya da fiziksel güç zorbalık davranışlarını anlamlı şekilde yordarken; siber zorbalık davranışlarında fiziksel güç yerini teknolojiyi yetkin şekilde kullanma becerisine bırakmaktadır. Bu nedenle statüleri ve kişilikleri, önemleri nedeniyle geleneksel akran zorbalığından korunan (kaçabilen) kimseler, siber zorbalıktan benzer şekilde korunamazlar.

Tüm bu sonuçlara bakıldığında, internet kullanım düzeyi arttıkça, siber zorbalık ve mağduriyet artmaktadır. Bunun nedenlerinden birisi, geleneksel akran zorbalığında belirleyici bir unsur olan “fiziksel güç ve statü” siber zorbalıkta yerini, bilgisayar/internet

kullanma yetkinliğine bırakmış olabilir. Mevcut bulgulara bakıldığında, internet kullanım düzeyi arttıkça siber zorba ve mağdur olma durumlarının arttığı görülebilir.

5.1.9. Ergenlerin İnternet Kullanımının Aile Tarafından Kontrolüne Göre Siber Zorbalık Ve Mağduriyetin Değişimine İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmanın dokuzuncu alt problemi “Ergenlerin ‘siber zorba’ ya da ‘siber mağdur’ olma durumları internet kullanımının aile kontrolüne göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir. Yapılan analizler sonucunda ergenlerin siber zorba ve siber mağdur olma durumları internet kullanımında aile kontrolüne göre (hiçbir zaman, nadiren, bazen ve sık sık) anlamlı olarak farklılaşmadığı saptanmıştır.

Aile kontrolü ile ilgili literatür incelendiğinde, Eroğlu ve diğerlerinin (2015) yaptığı çalışma bulgusuna göre, siber zorba ve siber mağdur olma puanları ebeveyn kontrolüne göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır. Ancak bu bulguların aksine, siber zorbalık durumunun ebeveyn kontrolüne göre farklılaştığını gösteren çalışmalara da rastlanmıştır (Soydaş, 2011; Wade ve Beran, 2011). Baykal'ın (2016) araştırmasına göre, internet kullanımları anne-babası tarafından kontrol edilen öğrencilerin daha az siber zorba davranışlarda bulunmuştur.

Araştırma raporları aile kontrolüne ilişkin birbirinden farklı bulguların olduğu görülmektedir. Anne baba kontrolü ile siber zorbalık davranışları arasındaki ilişkiye dair çelişkili bulgular, anne baba kontrolü ile alakalı yeni araştırmalara ihtiyaç duyulduğunun bir göstergesi olabilir.

5.1.10. Ergenlerin Günlük İnternet Kullanım Süresine Göre Siber Zorbalık Ve Mağduriyetin Değişimine İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmanın onuncu alt problemi “Ergenlerin ‘siber zorba’ ya da ‘siber mağdur’ olma durumlarının günlük internet kullanım süresine göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir. Yapılan analizler sonucunda ergenlerin siber zorba ve siber mağdur olma durumları günlük internet kullanım süresine göre (hiç bağlanmıyorum, 30 dk - 1 saat, 1 saat - 2 saat, 2 saat - 4 saat ve 4 saat ve üzeri) anlamlı olarak farklılaştığını göstermektedir. Analiz sonuçlarına bakıldığında, siber zorbalık ve siber mağduriyet ortalamalarının en yüksek olduğu sürenin '4 saat ve üzeri' olduğu; en düşük olduğu sürenin ise 'Hiç bağlanmıyorum' seçenekleri olmuştur.

Günlük internet kullanım süresine ilişkin literatür çalışmaları incelendiğinde araştırma bulgularıyla benzerlik gösteren çalışmalara rastlanmıştır (Özby, 2013; Serin, 2012; Taştekin, 2016). Baykal'ın (2016) araştırmasına göre öğrenciler siber zorbalık ve siber mağduriyet ölçeğinden aldıkları puanlar ile günlük internet kullanım süreleri arasında anlamlı bir farkın olduğunu belirtmiştir. Günde 5- 6 saat internet kullanan ergenler 0-2 arası saat internet kullanan ergenlere kıyasla daha fazla siber zorba davranışı sergilediği ve siber mağduriyete uğradığı görülmektedir. Bu sonuçların aksini gösteren çalışmalara da rastlanmıştır. Bunlara göre, siber zorba ve siber mağdur olma durumları ile internet kullanım süresi arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı saptanmıştır (Eroğlu, 2014; Topçu ve diğ., 2008).

Elde edilen bulgular göz önünde bulundurulduğunda internet kullanım süresi arttıkça siber zorbalık davranışı ve siber mağduriyet yaşama riski artmaktadır. Bu da aslında ergenlerin internette çok fazla zaman harcamasıyla tehlikelerle karşılaşma ihtimalini de artırabileceğini söyleyebiliriz. Didden, Scholte, Korzilius, De Moor, Vermeulen, O'Reilly, Lang ve Lancioni' de (2009) siber zorba ve siber mağdur olma ihtimali yüksek olan bireylerin; teknoloji konusunda uzmanlaşan ve internette çok fazla zaman harcayanlar olduğunu belirtmişlerdir.

5.1.11. Ergenlerin Anne Baba Tutumları Alt Boyutlarının (Kabul- İlgı, Psikolojik Özerklik Ve Denetleme) Siber Zorba Olma Durumunu Açıklamadaki Rolünün Tartışılması

Araştırmanın on birinci alt problemi “Ergenlerin anne baba tutumları alt boyutlarının (kabul - ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme) ‘siber zorba olma’ durumunu anlamlı şekilde yordamakta mıdır?” şeklindedir. Yapılan analiz sonuçlarına göre, ergenlerin siber zorba olma durumu ile kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme anne baba tutumları arasında negatif yönlü anlamlı ilişki vardır. Kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme anne baba tutumları siber zorba olma durumunu anlamlı olarak yordamaktadır. Siber zorba olma durumunu, kabul edici anne baba tutumu yaklaşık %1; psikolojik özerklik anne baba tutumu %0.7 ve denetleyici anne baba tutumu %6 oranında açıklamaktadır.

Literatürde konu ile ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında, elde edilen araştırma bulguları ile benzerlik taşıyan çalışmalar vardır. Yapılan çalışmalarda araştırmalarda, ebeveynlerinin kısıtlayıcılığının yüksek olduğunu bildiren ergenlerde, internet bağımlılığı

ve siber zorbalık davranışlarının daha az olduğuna; yüksek kontrolün ve daha az kısıtlama/denetimin olduğu öğrencilerde zorba olma olasılığının arttığına; denetleyici anne baba tutumunun zorbalığı yordadığına rastlanmıştır (Akgün, 2005; Atik ve Güneri, 2013; Chang ve diğ., 2015). Yapılan bir çalışma, zorbalık ile özerk anne baba tutumu arasında negatif yönlü ilişki olduğu; psikolojik özerklik anne baba tutumunun, zorbalığı öngörmede anlamlı bir yordayıcı olduğunu göstermektedir (Kokkinos ve diğ., 2016). Buna karşın Topçu'nun (2008) çalışmasında, ebeveyn denetiminin siber zorbalığı yordamadığı bulunmuştur. Araştırma bulgularına benzer biçimde Ersin'in (2010) yaptığı araştırmaya göre, kabul/ilgi anne baba tutumu ile okul kurallarını bozma, statü suçu, tahrip suçu ve fiziksel saldırganlık arasında negatif yönlü anlamlı; psikolojik özerk anne baba tutumu ile okul kurallarını bozma, statü suçu, tahrip suçu ve fiziksel saldırganlık arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır. Ayrıca kabul/ilgi anne baba tutumu arttıkça saldırganlık ve suç davranışları azalmakta; aile ve anne baba tutumunda psikolojik özerklik arttıkça saldırganlık ve suç davranışları azalmaktadır.

Elde edilen bulgulardan yola çıkarak, ergenlerin daha az denetlendiği durumlarda daha fazla siber zorbalık davranışlarına karıştıkları; psikolojik özerklik anne baba tutumlarının çocuklara sergilendiği durumlarda ergenlerin daha az siber zorbalık yaptıkları sonucu elde edilmektedir. Çocuklarına ihmalkar ve demokratik olmayan tutum sergileyen anne babalar, onlara gerekli ilgiyi göstermedikleri ve yeteri kadar yakınlık kurmadıkları zamanlarda çocuklar bu ilgisizliğin ve denetimsizliğin bir sonucu olarak daha fazla internet ya da sosyal medya uygulamaları vakit geçirmektedirler. Bundan dolayı da internet üzerinde fazla vakit harcadıkça gençlerin siber zorbalığa uğrama ihtimalinin de artacağı düşünülmektedir. Baykal (2016) ilgisiz anne-baba tutumlarının sergilendiği ergenlerin demokratik anne- baba tutumu sergilenen akranlarına göre daha fazla siber zorbalık davranışlarında bulunduğunu belirtmiştir.

5.1.12. Ergenlerin Anne Baba Tutumları Alt Boyutlarının (Kabul- İlgi, Psikolojik Özerklik Ve Denetleme) Siber Mağdur Olma Durumunu Açıklamadaki Rolünün Tartışılması

Araştırmanın on ikinci alt problemi “Ergenlerin anne baba tutumları alt boyutlarının (kabul - ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme) ‘siber mağdur olma’ durumunu anlamlı şekilde yordamakta mıdır?” şeklindedir. Yapılan analiz sonuçlarına göre, ergenlerin siber mağdur olma durumu ile kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme anne baba tutumları

arasında negatif yönlü anlamlı ilişki vardır. Psikolojik özerklik ve denetleme anne baba tutumları siber mağdur olma durumunu anlamlı olarak yordamaktadır. Siber mağdur olma durumunu, psikolojik özerklik anne baba tutumu %1.3 ve denetleyici anne baba tutumu %1.2 oranında açıklamaktadır. Kabul-ilgi anne baba tutumu ise istatistiksel olarak siber mağdur olmayı anlamlı olarak açıklamamaktadır.

Literatürde konu ile ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında elde edilen bulgular ile benzerlik gösteren çalışmalara rastlanmıştır. Soydaş'ın (2011) araştırmasına göre hem kızlarda hem de erkeklerde ebeveyn denetimi, siber zorbalığa maruz kalmayı negatif yönde yordamaktadır. Ertan'ın (2012) araştırmasında bulgusunda annenin sıkı denetim/kontrol odaklı davranışı ve babanın sıkı denetim/kontrol odaklı bir ebeveynlik tarzı benimsemesi erkek öğrencilerde mağdur olma puanı üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir etki yaratmaktadır. Floros ve diğerlerinin (2013) yaptıkları araştırmada, ebeveynlerin uyguladığı güvenlik önlemlerinin (denetimin) siber zorbalık deneyimi açısından koruyucu bir rolü olduğu; ancak siber mağduriyet deneyimi üzerinde anlamlı bir rolünün olmadığı tespit edilmiştir.

Literatür çalışmaları incelendiğinde aile tutumunda psikolojik özerklik ile zorba olma ya da mağdur olma ile ilgili sınırlı araştırma mevcuttur. Elde edilen araştırma bulgusunun aksine Karademir'in (2016) çalışmasında algılanan anne özerklik desteği ile akran zorbalığına maruz kalma arasında negatif yönlü anlamlı ilişki kaydedilmemiştir. Toksöz'ün (2010) ortaokul öğrencilerinin zorbalık eğilimleri ile anne baba tutumları arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışma bulgularına göre, aile tutumunda psikolojik özerklik ile fiziksel, sözel, eğlence amaçlı zorbalık ve duygusal zorbalık arasında negatif yönlü anlamlı ilişki kaydedilmiştir. Bu bulgulara göre, ailenin çocuğunun bireyselliğine saygısı arttıkça, onun kendinin ifade etmesine izin verme oranları yükseldikçe çocuğun zorba olma ve mağdur olma davranışında azalma olabileceği söylenebilir.

Özen'in (2006) araştırma bulgularına göre algılanan anne baba tutumları açısından bakıldığında hem kız hem de erkek çocukların zorbalığa maruz kalmalarında, algıladıkları anne baba tutumlarının anlamlı etkisi olduğu gözlenmiştir. Anne baba tutumu alt boyutları açısından incelendiğinde, kızların zorbalığa maruz kalmaları ile babalarından algıladıkları kabul/ilgi negatif yönde etki göstermektedir. Ertan'ın (2012) çalışmasında ise annenin çocuğa sergilediği kabul/ilgi odaklı ebeveynlik tarzı öğrencilerin mağdur olma puanı üzerinde anlamlı bir etki oluşturmuştur. Araştırma bulgularının aksine Atik ve Güneri (2013) tarafından yapılan araştırma sonucuna göre, algılanan düşük seviyede kabul edici

anne-baba tutumu ergenlerin mağdur olma olasılığını artırmakta ve kabul edici anne-baba tutumu mağdur olma davranışını anlamlı şekilde yordamaktadır.

Bu araştırmalar ışığında denilebilir ki, denetleyici, psikolojik özerklik ve kabul/ilgi anne-baba tutumu arttıkça ergenlerin zorbalık durumları ile karşı karşıya kalma ihtimalleri azalmaktadır. Sanal ortamda her an zorbalık durumuna maruz kalabileceği düşünülen ergenlerin anne-baba denetiminde olması, siber mağduriyete karşı koruyucu bir faktör olarak düşünülebilir.

5.1.13. Okul İklimi Alt Boyutlarının (Öğretmen Desteği, Olumsuz Arkadaş Etkileşimi, Olumlu Arkadaş Etkileşimi, Katı Disiplin Ve Güvenlik Sorunları) Ergenlerde Siber Zorba Olma Durumunu Açıklamadaki Rolünün Tartışılması

Araştırmanın on üçüncü alt problemi “Ergenlerin ‘siber zorba olma’ durumunu okul iklimi alt boyutları anlamlı şekilde yordamakta mıdır?” şeklindedir. Yapılan analiz sonuçlarına göre, ergenlerin siber zorba olma durumu ile öğretmen desteği ve olumlu arkadaş etkileşimi okul iklimi alt boyutları arasında negatif yönlü anlamlı; katı disiplin ve güvenlik sorunları alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki vardır. Öğretmen desteği, olumlu arkadaş etkileşimi, katı disiplin ve güvenlik sorunları okul iklimi boyutları siber zorba olma durumunu anlamlı olarak yordamaktadır. Siber zorba olma durumunu, öğretmen desteği yaklaşık %6, olumlu arkadaş etkileşimi %1, katı disiplin yaklaşık olarak %4 ve güvenlik sorunları yaklaşık %1 oranında açıklamaktadır.

Literatürde konu ile ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında, elde edilen araştırma bulguları ile benzerlik taşıyan çalışmalar vardır. Eroğlu'nun (2014) araştırmasında, güvenli öğrenme ortamı ve olumlu akran etkileşiminin siber zorbalık ile negatif ilişkili olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre, olumlu akran etkileşimi ve güvenli öğrenme ortamı arttıkça siber zorbalık davranışları azalmaktadır. Bu çalışmada olumlu arkadaşlık niteliklerinin siber zorbalık açısından koruyucu bir role sahip olduğu belirtilmiştir. Konishi ve diğerlerinin (2017) kız öğrencilerle yaptıkları araştırmalarında, akran desteği, disiplin/adalet/ kuralların açıklığı ve okul güvenliğinin zorbalık davranışının yordanmasında önemli bir role sahip olduğu belirlenmiştir. Elsaesser ve diğerlerinin (2013) şiddet önleme projesine katılan ortaokul öğrencileri ile yaptıkları araştırma bulguların da olumlu akran ilişkilerindeki artışın ergenlerde saldırganlık düzeylerini azalttığı; okulun güvenliği hakkındaki sorunlar ve öğrenci kaygılarındaki artışın ergenlerin saldırganlık düzeylerini arttırdığı saptanmıştır. Araştırma bulgularının aksine Casas ve diğerlerinin (2013)

araştırmalarında ise okul iklimi; öğrenci desteği, beklenti ve kuralların açıklığı ve tutarlılığı, olumsuz akran etkileşimleri, olumlu akran etkileşimleri ve güvenlik problemleri boyutlarında değerlendirilmiştir. Araştırma bulgusuna göre, olumsuz akran etkileşimlerinin siber zorbalığı yordadığı gözlenmiştir.

Elde edilen bulgular göz önünde bulundurulduğunda öğretmen desteği, olumlu arkadaş etkileşiminin olduğu bir okulda siber zorba olma durumu azalırken; katı disiplin ve güvenlik sorunlarının olduğu bir okul ikliminde öğrenciler daha fazla siber zorbalık davranışlarında bulunmaktadır. Öğretmenlerin, öğrenciler için önemli rol modellerdir. Ergenlerin ilişkilerini düzenlemede ve sorunlarını çözmeye öğretmenler sosyal, duyuşsal ve davranışsal yönden öğrencilere örnek olması halinde öğrencilerin gelişimine katkı sağlayabilir. Öğretmenin bir problem çözerken sergilediği sıcak, yakın, paylaşımcı ve destekleyici tutumlar öğrencilerin hem akran ve hem de aile iletişiminde önemli katkı sağlayabilir. Ancak öğretmenlerin aksi davranışları akran ve aile iletişiminde risk oluşturabilir. Öğretmenlerin olumsuz iletişim biçimini kullanması, öğrencilerin hem sanal hem de gerçek yaşamlarında daha saldırgan bir iletişim biçimlerini kullanmasına neden olabilir. Nitekim Lee ve Wong (2009) tarafından yapılan bir araştırmada öğretmenlerin zorba davranışlarını önlemek için kullandıkları katı disiplin ve saldırgan tutumlarının, zorbalık davranışlarını azaltmaktan çok artırdığı saptanmıştır.

5.1.14. Okul İklimi Alt Boyutlarının (Öğretmen Desteği, Olumsuz Arkadaş Etkileşimi, Olumlu Arkadaş Etkileşimi, Katı Disiplin Ve Güvenlik Sorunları) Ergenlerde Siber Mağdur Olma Durumunu Açıklamadaki Rolünün Tartışılması

Araştırmanın on dördüncü alt problemi “Ergenlerin ‘siber mağdur olma’ durumunu okul iklimi alt boyutları birlikte anlamlı şekilde yordamakta mıdır?” şeklindedir. Yapılan analiz sonuçlarına göre, ergenlerin siber mağdur olma durumu ile öğretmen desteği ve olumlu arkadaş etkileşimi okul iklimi alt boyutları arasında negatif yönlü anlamlı; olumsuz arkadaş etkileşimi, katı disiplin ve güvenlik sorunları alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki vardır. Öğretmen desteği, olumlu arkadaş etkileşimi, olumsuz arkadaş etkileşimi, katı disiplin ve güvenlik sorunları okul iklimi boyutları siber zorba olma durumunu anlamlı olarak yordamaktadır. Siber zorba olma durumunu, öğretmen desteği %1.7, olumsuz arkadaş etkileşimi %0.7, olumlu arkadaş etkileşimi %1.4, katı disiplin %1.7 ve güvenlik sorunları %1 oranında açıklamaktadır.

Literatürde konu ile ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında, elde edilen araştırma bulguları ile benzerlik taşıyan çalışmalar vardır. Davis ve Koepke'nin (2016) hangi ergenin en çok ve en az çevrimiçi mağdur (siber mağdur) riski altında olduğunu öğrenmek için yaptıkları çalışmada olumlu okul iklimine (öğretmen- öğrenci iletişimi, arkadaş etkileşimi) sahip okulların siber mağduriyete yönelik koruyucu bir özelliğe sahip olduğunu kaydetmişlerdir. Eroğlu ve Peker'in (2011) arkadaştan algılanan sosyal desteğin siber mağduriyet üzerindeki rolünü inceledikleri çalışmalarında, arkadaştan algılanan sosyal desteğin siber mağduriyeti negatif yönde yordadığı; olumlu arkadaşlık niteliklerinin siber mağduriyeti önlemede koruyucu bir özelliğe sahip olduğunu saptamışlardır. Williams ve Guerra'nun (2007) yaptıkları araştırma bulgularına göre, en yüksek zorbalığın sırasıyla sözlü zorbalık, fiziksel zorbalık ve internet zorbalık olduğunu bulmuşlardır. Çalışmada her üç zorbalık türünün de olumsuz okul iklimi ile anlamlı ölçüde ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca ergenlerin kendilerini okula bağlı hissetmesini ve okulu adil, güvenli ve eğlenceli bir yer olarak algılamalarını içeren olumlu okul ikliminin artmasının internet zorbalığını % 9 oranında azalttığını rapor etmişlerdir. Eroğlu (2014) tarafından yapılan bir başka çalışmada ise okul ikliminin iki alt boyutu olan güvenli öğrenme ortamı ve olumlu akran etkileşiminin siber mağduriyet ile negatif ilişkili olduğunu kaydetmişlerdir. Bu sonuca göre, olumlu akran etkileşimi ve güvenli öğrenme ortamı arttıkça siber mağduriyet azalmaktadır.

Olumsuz arkadaş etkileşiminin mağdur olma ile pozitif yönlü anlamlı ilişkisinin olduğunu belirten çalışmalara rastlanmıştır (Glew, Fan, Katon, Rivara ve Kernic, 2005). Ertan'ın (2012) yaptığı araştırmaya göre, okuldaki öğrencileri olumsuz olarak değerlendiren kız ve erkek öğrencilerin daha yüksek mağdur olma puanına sahip olduğu görülmektedir. Buna göre, okuldaki diğer arkadaşlarına daha az bağlılık duyan ve onları daha olumsuz algılayan öğrencilerin kurban olma riskinin daha fazla olduğu söylenebilir.

Elde edilen bulgular göz önünde bulundurulduğunda katı disiplinin olduğu bir okul ikliminde öğrenciler daha fazla siber zorbalık durumları karşılaşmaktadır. Bununla beraber, olumlu arkadaş ortamının olduğu bir okulda öğrenciler daha az siber zorbalığa maruz kalabilirler. Destekleyici bir öğretmen yaklaşımının ve olumlu akran etkileşiminin egemen olduğu okul ortamlarında mağduriyet yaşayan öğrenciler kendilerinin korunduğunu ve değerli olduğunu hissedebilirler. Bu açıdan öğretmen ve arkadaş desteği, zorbalık durumlarıyla karşılaşan öğrenciler için önemli baş edebilme kaynaklarından olabilir.

5.2.Sonuçlar

1. Ergenlerin hem siber zorba hem de siber mağdur olma durumları cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Erkek ergenler kız ergenlere kıyasla hem daha fazla siber zorbalık davranışlarında bulunmakta hem de daha fazla siber mağduriyet durumlarına maruz kalmaktadırlar.
2. Ergenlerin hem siber zorba hem de siber mağdur olma durumları sınıf düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaşmamaktadır.
3. Ergenlerin hem siber zorba hem de siber mağdur olma durumları annenin eğitim düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Annesinin eğitim düzeyi üniversite olan ergenler, annesinin eğitim düzeyi okuryazar olmayanlara göre daha fazla siber zorbalık yapmaktadırlar. Bunun yanında anne eğitim düzeyi üniversite olan ergenler anne eğitim düzeyi okuryazar olmayan ve ilkokul olanlara göre daha fazla siber mağdur olmaktadır.
4. Ergenlerin siber zorba olma durumları babanın eğitim düzeyine göre farklılık oluşturmazken; siber mağdur olma durumu babanın eğitim düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Bu sonuçlara göre, babasının eğitim düzeyi üniversite olan ergenler babasının eğitim düzeyi ilkokul ve lise olanlara göre daha fazla siber mağduriyet yaşamaktadır.
5. Ergenlerin siber zorba ve siber mağdur olma durumları anne-baba birliktelik durumuna (Evli, Boşanmış, Anne ya da babadan birisi vefat etmiş, Her iki ailesi yok, Boşanmamış fakat ayrı) göre anlamlı olarak farklılaşmamaktadır.
6. Ergenlerin siber zorba olma durumları annenin internet kullanım düzeyi (Hiçbir bilgisi yok, bilgisi sınırlı, bilgisi yeterli ve ileri düzey) açısından farklılık oluşturmazken; siber mağdur olma durumu açısından anlamlı bir fark oluşturmaktadır. Buna göre, ileri düzeyde internet kullanan annelerin çocukları, annenin internet kullanım düzeyi hiçbir bilgisi olmayan, sınırlı olan ve yeterli olan çocuklara göre daha fazla siber mağduriyet yaşamaktadırlar.
7. Ergenlerin siber zorba ve siber mağdur olma durumları babanın internet kullanım düzeyine (Hiçbir bilgisi yok, bilgisi sınırlı, bilgisi yeterli ve ileri düzey) göre anlamlı olarak farklılaşmamaktadır.
8. Ergenlerin siber zorba ve siber mağdur olma durumları kendi internet kullanım beceri düzeyine (Hiçbir bilgisi yok, bilgisi sınırlı, bilgisi yeterli ve ileri düzey) göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır. İleri düzeyde interneti kullanan ergenler, internet kullanım düzeyi

sınırlı ve yeterli olan akranlarına göre hem daha fazla siber zorbalık sergiledikleri hem de daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları belirlenmiştir.

9. Ergenlerin siber zorba ve siber mağdur olma durumları internet kullanımında aile kontrolüne (hiçbir zaman, nadiren, bazen ve sık sık) göre anlamlı olarak farklılaşmamaktadır.
10. Ergenlerin siber zorba ve siber mağdur olma günlük internet kullanım süresine (hiç bağlanmıyorum, 30 dk - 1 saat, 1 saat - 2 saat, 2 saat - 4 saat ve 4 saat ve üzeri) göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Siber zorba ve siber mağdur olma durumunun en yüksek olduğu günlük internet kullanım süresinin '4 saat ve üzeri' olurken; en düşük siber zorba ve siber mağdur olma durumu günlük internet kullanım süresi 'Hiç bağlanmıyorum' dur. Ayrıca günlük internet kullanım süresi arttıkça hem siber zorba olma hem de siber mağdur olma durumu artmaktadır. Günlük internet kullanım süresi 4 saat ve üzeri olan ergenler, kullanım süresi hiç olmayan ve 30 dk - 1 saat olanlara göre hem daha fazla siber zorbalık davranışı sergilemekte hem de daha fazla siber zorbalık davranışlarına maruz kalmaktadırlar.
11. Ergenlerin siber zorba olma durumu ile kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme anne baba tutumları arasında negatif yönlü anlamlı ilişki vardır. Kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme anne baba tutumları siber zorba olma durumunu anlamlı olarak yordamaktadır. Siber zorba olma durumunu, kabul edici anne baba tutumu yaklaşık %1; psikolojik özerklik anne baba tutumu %0.7 ve denetleyici anne baba tutumu %6 oranında açıklamaktadır.
12. Ergenlerin siber mağdur olma durumu ile kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme anne baba tutumları arasında negatif yönlü anlamlı ilişki vardır. Psikolojik özerklik ve denetleme anne baba tutumları siber mağdur olma durumunu anlamlı olarak yordamaktadır. Siber mağdur olma durumunu, psikolojik özerklik anne baba tutumu %1.3 ve denetleyici anne baba tutumu %1.2 oranında açıklamaktadır. Kabul-ilgi anne baba tutumu ise istatistiksel olarak siber mağdur olmayı anlamlı olarak açıklamamaktadır.
13. Ergenlerin siber zorba olma durumu ile öğretmen desteği ve olumlu arkadaş etkileşimi okul iklimi alt boyutları arasında negatif yönlü anlamlı; katı disiplin ve güvenlik sorunları alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki vardır. Öğretmen desteği, olumlu arkadaş etkileşimi, katı disiplin ve güvenlik sorunları okul iklimi boyutları siber zorba olma durumunu anlamlı olarak yordamaktadır. Siber zorba olma durumunu, öğretmen desteği yaklaşık %6, olumlu arkadaş etkileşimi %1, katı disiplin yaklaşık olarak %4 ve güvenlik sorunları yaklaşık %1 oranında açıklamaktadır.

14. Ergenlerin siber mağdur olma durumu ile öğretmen desteği ve olumlu arkadaş etkileşimi okul iklimi alt boyutları arasında negatif yönlü anlamlı; olumsuz arkadaş etkileşimi, katı disiplin ve güvenlik sorunları alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki vardır. Öğretmen desteği, olumlu arkadaş etkileşimi, olumsuz arkadaş etkileşimi, katı disiplin ve güvenlik sorunları okul iklimi boyutları siber mağdur olma durumunu anlamlı olarak yordamaktadır. Siber mağdur olma durumunu, öğretmen desteği %1.7, olumsuz arkadaş etkileşimi %0.7, olumlu arkadaş etkileşimi %1.4, katı disiplin %1.7 ve güvenlik sorunları %1 oranında açıklamaktadır.

5.3. Öneriler

5.3.1. Anne Babalara Öneriler

- a. Araştırma sonuçlarına ışığında, denetleyici anne-baba tutumlarının sergilendiği ergenlerde siber zorbalık ve siber mağduriyet davranışları ile daha az karşılaşılmaktadır. Siber zorbalık davranışlarında bu tutumun, koruyucu bir özellik oluşturduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple öncelikle ergenlere anne babaların siber zorbalıkla karşılaşmasını önleyecek tedbirler alınması gerekmektedir:
 - Bilinçli internet kullanımı hakkında anne babaların çocuklara rol model olması ve onların bilinçlendirilmesi gençlerin sanal dünyada karşılaşabilecekleri zorbalık davranışlarına karşı koruyucu bir önlem olabilir.
 - Ebeveynin çocuğun izlediği internet sitelerini takip etmesi ya da çocukların izlediği siteler konusunda rehberlik etmesi siber zorbalığı ve mağduriyeti önlemede önemli bir tedbir olabilir.
- b. Günlük internet kullanım süresi '4 saat ve üzeri' olan ergenlerde siber zorba ve siber mağdur olma ihtimali daha yüksektir. Bu bulguya dayanarak anne babaların çocuklarına bilinçli teknoloji kullanımı hakkında bilgilendirmesi önleyici bir katkı sağlayabilir.

5.3.2. Psikolojik Danışmanlara Öneriler

- a. Ergenlerin siber zorbalık hakkında bilgi sahibi olması için ilgili konuda farkındalık çalışmaları yapılabilir.
- b. Güvenli internet kullanımı ve riskli internet kullanımı hakkında bilgilendirme çalışmaları yapılabilir.

- c. Olumlu arkadaş etkileşiminin siber zorba ve mağdur olmada önemli bir koruyucu faktör olduğu göz önünde bulundurularak, ergenlerin birbiriyle etkileşimini artıracak sınıf içi arkadaş etkileşimi etkinlikleri yapılabilir.
- d. Öğretmen etkisinin siber zorba ve mağdur olma durumları ile karşılaşmada koruyucu bir faktör olduğunu göz önünde tutarak; siber zorbalık davranışının okullarda önlenmesine yönelik olarak psikolojik danışman olarak öğretmenlere müşavirlik yapılabilir. Özellikle, okuldaki tüm öğretmenlere, destekleyici yönde davranışlara sahip olmanın öğrencilerin siber zorbalığa daha az başvurdukları ve daha az siber mağduriyete maruz kaldıkları yönde bilgilendirilebilir. Ayrıca siber zorbalık ve mağduriyet hakkında bilgi verilebilir.

5.3.3. Gelecek Araştırmalar İçin Öneriler

- a. Siber zorbalıkla ilişkili araştırmalarda, siber zorba ve mağdurları siber zorbalığa hiçbir biçimde karışmamış bireylerden ayıran faktörlerin belirlenmesini amaçlayan araştırmalar yapılması yararlı olacaktır. Böylece siber zorbalık davranışlarının önlenmesinde psikoeğitim çalışmalarına temel sağlanabilir.
- b. Siber zorbalık davranışlarına neden olabilecek aile etkenlerinin belirlenip, bu davranışın önlenmesine yönelik müdahale programları hazırlanarak ailelere eğitim çalışmaları verilebilir. Bu tür programlarında etkililiğide test edilebilir.

KAYNAKÇA

- Acarbaya, F. Y. (2006). *Kapsamlı okul iklimini değerlendirme ölçeği'nin (öğrenci formu) türkçe dilsel eşdeğerlik, güvenilirlik ve geçerlik çalışması*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Akbaba, S. ve Eroğlu, Y. (2013). İlköğretim öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin yordayıcıları. *Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26 (1), 105-121.
- Akbıyık, C., Kestel, M. (2016). Siber zorbalığın öğrencilerin akademik, sosyal ve duygusal durumları üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (3), 844-859.
- Akgün, S. (2005). *Akran zorbalığının anne-baba tutumları ve anne-baba ergen ilişkisi açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aksaray, G. (2013). Aile psikolojisi ve eğitimi. [http://docplayer.biz.tr/2453136- Aile-psikolojisi-ve-egitimi.html](http://docplayer.biz.tr/2453136-Aile-psikolojisi-ve-egitimi.html) adresinden elde edilmiştir.
- Alisinanoğlu, F. (2003). Çocukların denetim odağı ile algıladıkları anne tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1 (1): 97-107.
- Altundağ, Y. (2017). Lise öğrencilerinde sanal zorbalık ve problemlili internet kullanımı ilişkisi. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 3 (1), 27-43.
- Arıca, O.,T. (2009). Üniversite öğrencilerindeki siber zorbalık davranışlarının bir yordayıcısı olarak psikiyatrik belirtiler, *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 34, 167-184.
- Arıca, O.T. (2011). Siber zorbalık: Gençlerimizi bekleyen yeni tehlike. *Kariyer Penceresi*, 2 (6), 10-12.
- Arıca, O.T. (2009). Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 34, 167-184.
- Attar-Schwartz, S. (2009). Peer sexual harassment victimization at school: The roles of student characteristics, cultural affiliation, and school factors. *American Journal of Orthopsychiatry*, 79 (3), 407-420.
- Atik, G. ve Güner, O.(2013). Bullying and victimization: Predictive role of individual, parental, and academic factors. *School Psychology International*. 34 (6), 658-673.
- Atik, G. ve Güneri, Y. O. (2016). School climate survey for middle school students: validity and reliability study of the turkish form. *Elementary Education Online*, 15 (1), 91-103.
- Ayas T., Horzum, M.B. (2012). İlköğretim öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma durumu. *Elementary Education Online*, 11 (2), 369-380.

- Ayas, H. ve Horzum, M. B. (2016). *Teknolojinin Olumsuz Etkileri* (2. Baskı). Ankara: Vize Yayıncılık.
- Aydoğan, D., Dilmaç, B. ve Deniz, M. E. (2009, Ekim). İlköğretim öğrencilerinde sosyal destek ve siber zorbalığın incelenmesi. Sözel Bildiri. XVIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, İzmir.
- Aydoğmuş, K. (2001). *Çocuklarda uyum ve davranış bozuklukları* (9. Baskı). Ana-Baba Okulu. İstanbul: Remzi Kitap Yayıncılık.
- Baker, Ö. E., & Tanrıkulu, İ. (2010). Psychological consequences of cyber bullying experiences among Turkish secondary school children. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2 (2), 2771-2776.
- Balkıs, M., Duru, E. ve Buluş, M. (2005). Şiddete yönelik tutumların özyeterlik, medya, şiddete yönelik inanç, arkadaş grubu ve okula bağlılık duygusu ile ilişkisi. *Ege Eğitim Dergisi*, 6 (2), 79-96.
- Bauman, S. (2010). Cyberbullying in a rural intermediate school: An exploratory study. *Journal of Early Adolescence*, 30 (6), 803–833.
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior, *Child Development*, 37 (4), 888-907.
- Brand, S, Felner, R. Shim, M. Seitsinger, A., ve Dumas T. (2003). Middle school improvement and reform: Development and validation of a school –level assessment of climate, cultural pluralism, and school safety, *Journal of Educational Psychology*, 95 (3), 570-588.
- Branch, Curtis W. (1986). Racial Attitude Development among Young Black Children as a Function of Parental Attitudes: A Longitudinal and Cross-sectional Study”. *Child Development*, 57, 712-721.
- Barnow, S., Lucht, M., & Freyberger, H. J. (2001). Influence of punishment, emotional rejection, child abuse, and broken home on aggression in adolescence: An examination of aggressive adolescents in Germany. *Psychopathology*, 34 (4), 167- 173.
- Baş, U.A ve Kabasakal, Z.T. (2010). The prevalence of aggressive and violent behaviors among elementary school students. *Elementary Education Online*, 9 (1), 93-105.
- Baştürk-Akca,E., Sayımer, İ. ve Ergül, S. (2015). Ortaokul öğrencilerinin sosyal medya kullanımları ve siber zorbalık deneyimleri: Ankara örneği. *Global Media Journal Tr Edition*, 5 (10), 71-86.
- Baştürk Akca, E., Sayımer, İ., Salı, B. ve Başak, E.(2014). Okulda siber zorbalığın nedenleri, türleri ve medya okuryazarlığı eğitiminin önleyici çalışmalarındaki yeri. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi*, 2 (Özel Sayı), 17-30.
- Bayar, Y., Uçanok, Z. (2012). Ergenlerin dâhil oldukları zorbalık statülerine göre okul sosyal iklimi ve genellenmiş akran algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12 (4), 2337-2358.

- Baykal, F. (2016). *Lise öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin ailedeki koruyucu etmenlerle ilişkisi: Afyonkarahisar ili örneği*. Yüksek lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Afyonkarahisar.
- Bayraktar, F., Sayıl, M. ve Kumru, A. (2007, Mayıs). The association between risk taking, anger, prosocial tendencies and, bullying/victimization. Poster bildirisi. 18. World Congress of IACAPAP, İstanbul.
- Bayram, F. (2017). *Siber zorbalık yapma siber mağdur olma ve denetim odağı arasındaki ilişkinin bazı kişisel değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi.
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (2016).Yıllık İl İstatistikleri. <http://www.btk.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Yillik-II-Istatistikleri> adresinden elde edilmiştir.
- Belsey, B. (2012). <http://cyberbullying.org/>. adresinden elde edilmiştir.
- Belsey, B. (2008). Cyberbullying an emerging threat to the always on generation, <http://www.cyberbullying.ca> adresinden elde edilmiştir.
- Beran,T. ve Li, Q. (2005). Cyber harassment: A study of new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32 (3), 265-277.
- Büyüköztürk, Ş. (2016). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. 22. Baskı Ankara: Pegem Yayınevi.
- Brad, S, Felner, R. Shim, M. Seitsinger, A, and Dumas T. (2003). Middle school improvement and reform: Development and validation of a school –level assessment of climate, cultural pluralism, and school safety. *Journal of Educational Psychology*, 95 (3), 570-588.
- Bryk, A., & Schneider, S. (2002). Trust in schools: A core resource for improvement. New York: Russell Sage Foundation.
- Campbell, M. A.(2005). Cyber bullying: An old problem in a new guise? *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 15 (1), 68-76.
- Camodeca, M. ve Goossens, F. A. (2005) ‘Children’s opinions on effective strategies to cope with bullying: The importance of bullying role and perspective, *Educational Research*, 47, 93–105.
- Campfield, D. C. (2008). Cyberbullying and victimization: Psychosocial characteristics of bullies, victims and bully/victims. İnternet üzerinden <http://scholarworks.umt.edu/etd/288/> adresinden elde edilmiştir.
- Casas, A. J., Rey, D. R. ve Ortega- Ruiz, R. (2013). Bullying and cyberbullying: convergent and divergent predictor variables. *Computers in Human Behavior*, 29 (2013), 580-587.
- Ceyhan, E. (2008). Ergen ruh sağlığı açısından bir risk faktörü: İnternet bağımlılığı. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 15 (2), 109-116.

- Cohen, J., McCabe, E. M., Michelli, N. M., & Pickeral, T. (2009). School climate: Research, policy, practice, and teacher education. *Teachers College Record*, 111 (1), 180–213.
- Chisholm, F. J. (2006). Cyberspace violence against girls and adolescent females. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1087 (1), 74-89.
- Chang, F.C., Chiu, C.h., Miao, N.F., Chen, P.H., Lee, C.M., Chiang, J.T., ve Pan, Y.C. (2015). The relationship between parental mediation and Internet addiction among adolescents, and the association with cyberbullying and depression. *Compr Psychiatry*. 57 (21).
- Crothers, L. M., & Kolbert, J. B. (2008). Tackling a problematic behavior management issue: teachers' intervention in childhood bullying problems. *Intervention in School and Clinic*. 43 (3), 132-139.
- Çalık, T., Özbay, Y., Özer, A., Kurt, T. ,Kandemir, M. (2009). İlköğretim okulu öğrencilerinin zorbalık statülerinin okul iklimi, prososyal davranışlar, temel ihtiyaçlar ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 15 (60), 555-576.
- Çelik, S., Atak, H. ve Erguzen, A.(2012). The effect of personality on cyber bullying among university students in Turkey. *Eurasian Journal of Educational Research*, 49, 129-150.
- Çetinkaya Yıldız, E., & Hatipoğlu Sümer, Z. (2010). Saldırgan davranışlarını yordamada çevresel risk, çevresel güvenlik ve okul iklimi algısı. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (34), 161-173.
- Çiftçi, S. (2015). *Ergenlik dönemindeki öğrencilerin asilik davranışları ile siber zorba ve siber mağdur olma düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çubukçu, Z. ve Dönmez, A. (2012). İlköğretim okul yöneticilerinin şiddet türlerine yönelik görüşleri ve şiddetle başa çıkma yöntemleri, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 18 (1), 37-64.
- D'Agostino, R.B., Belanger, A., & D'Agostino Jr, R.B. (1990). A suggestion for using powerful and informative tests of normality. *The American Statistician*, 44 (4), 316321.
- Davis, K. ve Koepke, L. (2016). Risk and protective factors associated with cyberbullying: Are relationships or rules more protective? *Learning, Media and Technology*, 41 (4). doi.org/10.1080/17439884.2014.994219.
- Dehue, F., Bollman, C., and Völlink, T. (2008). Cyberbullying: Youngsters' experiences and parental perception. *Cyberpsychology & Behavior: The Impact of the Internet, Multimedia and Virtual Reality on Behavior and Society*, 11 (2), 217-223.
- Dilmaç, B. (2009). Psychological needs as a predictor of cyber bullying: a preliminary report on college students. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 9 (3), 1307-1325.

- Demir, E. K.(2007). *Ebeveyn tutum ölçeği*. Yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
- Demir, Y. (2013). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin anne baba tutumlarını algılama biçimleri ve şiddete eğilimleri*. Yüksek lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Dilmaç, B. ve Aydoğan, D. (2010). Parental attitudes as a predictor of cyberbullying among primary school children. *International Journal of Human and Social Sciences*, 5, 649-653.
- Dilber, Y. (2013). *Ergenlerde görülen siber zorba/mağdur yaşantılarının utanç/suçluluk ve intikam duyguları çerçevesinde incelenmesi: Bursa ili örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Didden, R., Scholte, R. H., Korzilius, H., De Moor, J. M., Vermeulen, A., O'Reilly, M., Lang, R., ve Lancioni, G. E. (2009). Cyberbullying among students with intellectual and developmental disability in special education settings. *Developmental Neurorehabilitation*, 12 (3), 146-151.
- Dowling, M. J. ve Carey, T. A. (2013). Victims of bullying: Whom they seek help from and why: An Australian sample. *Psychology in the Schools*, 50 (8), 798-809. doi: 10.1002/pits.21709.
- Dursun, A. (2010). *Okul öncesi dönemdeki çocukların davranış problemleriyle annebaba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, İzmir.
- Edwards, L., Kontostathis, A.E., & Fisher, C. (2016). Cyberbullying, race/ethnicity and mental health outcomes: A review of the literature. *Media and Communication*, 4 (3), 71-78. doi: 10.17645/mac.v4i3.525
- Elsaesser, C., Gorman-Smith, D. ve Henry, D.(2013). The role of the school environment in relational aggression and victimization. *Journal of Youth and Adolescence*, 42 (2), 235-249.
- Erdoğan, U. ve Uçukoğlu, H. (2011). İlköğretim okulu öğrencilerinin anne-baba tutumu algıları ile atılganlık ve olumsuz değerlendirilmekten korkma düzeyleri arasındaki ilişkiler. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19 (1), 51-72.
- Eroğlu, Y. (2014). *Ergenlerde siber zorbalık ve mağduriyeti yordayan risk etmenlerini belirlemeye yönelik bütüncül bir model önerisi*. Doktora tezi. Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Eroğlu, Y., Aktepe, E., Akbaba, S., Işık, A. ve Özkorumak, E. (2015). Siber zorbalık ve mağduriyetin yaygınlığının ve risk faktörlerinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 40 (177), 93-107.
- Eroğlu, Y. ve Peker, A. (2011). Aileden ve arkadaşan algılanan sosyal destek ve siber mağduriyet: yapısal eşitlik modeliyle bir inceleme. *Akademik Bakış Dergisi*, 27 (1), 20.

- Ersin, B. (2010). *Lise öğrencilerinin suç eğilimleri ile anne baba tutumları arasındaki ilişki (Beyoğlu ilçesi örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Ertan, D. (2012). *Akran zorbalığında aileye ve okula ilişkin risk ve koruyucu faktörlerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gelişim Psikolojisi Anabilim Dalı, İzmir.
- Evegü, E. (2014). *Ergenlerde siber zorbalığın utangaçlık ve bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek lisans Tezi. İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Fanti, K. A., Demetriou, A. G., ve Hawa, V. V. (2012). A longitudinal study of cyberbullying: Examining risk and protective factors. *European Journal of Developmental Psychology*, 9, 168-181.
- Feinberg, T. ve Robey, N. (2008). Cyberbullying. *Principal Leadership*, 9 (1), 10-14.
- Floros, D., Siomos, E., Fisoun, V., Dafouli, E. ve Geroukalis, D. (2013). Adolescent online cyberbullying in greece: the impact of parental online security practices, bonding and online impulsiveness. *Journal of School Health*, 83 (6), 445-453.
- Güçkıran, R. Y. (2008). *İlköğretim okulu öğrencilerinin okul iklimi alguları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişki*. Yüksek lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gündüz, A. (2015). *İnternet güvenliği üzerine 2000 - 2014 yılları arasındaki çalışmaların bir içerik analizi: Riskler, risklere etki eden faktörler ve metodolojik yönelimler*. Yüksek lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Glew, G. M., Fan, M. Y., Katon, W., Rivara, F. P. ve Kernic, M. A. (2005). Bullying, psychosocial adjustment, and academic performance in elementary school. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 159, 1026-1031.
- Gray, M. R., ve Steinberg, L. (1999). Unpacking authoritative parenting: Reassessing a multidimensional construct. *Journal of Marriage and Family*, 61 (3), 574-587.
- Haynes, N. M., Emmons, C., and Ben-Avie, M. (1997). School climate as factor in student adjustment and achievement. *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 8, 321-329.
- Hernandez, T. J. ve Seem S. R. (2004). "A safe school climate: A systematic approach and the school counselor". *Professional School Counseling*, 7 (4), 256- 262.
- Hinduja, S., and Patchin, J. W. (2010). Bullying cyberbullying and suicide. *Archives of Suicide Research*. 14 (3), 206-221.
- Hinduja, S. ve Patchin, J.W.(2007). Offline consequences of online victimization: School violence and delinquency. *Journal of School Violence*, 6 (3), 89-112.

- Hinduja, S. & Patchin, J. W. (2014). Cyberbullying fact sheet: Identification, Prevention, and response. http://cyberbullying.org/Cyberbullying_Identification_Prevention_Response.pdf. adresinden elde edilmiştir.
- Hoff, D.L. ve Mitchell, S.N. (2009). Cyberbullying: Causes, effects and reedies. *Journal of Educational Administration*, 47 (5), 652- 665.
- Hoy, W. K. (2003). *School climate*. (Ed. J.W. Guhtrie). New York: Thompson Gale.
- Hoy, W. K. (2003). An Analysis of Enabling and Mindful School Structures. *Journal of Educational Administration*. 41 (1), 87-109.
- Hoy, W.K. ve Miskel, C.G. (2010). *Okullarda kültür ve iklim, eğitim yönetimi, teori, araştırma ve uygulama*. (Çev.Ed. Turan.S.). Ankara : Nobel Yayıncılık.
- Hoy, W.K., Tarter, C.J., & Kottkamp, R.B. (1991). Open schools/ Healthy schools: Measuring organizational climate. http://www.waynekhoy.com/open_schools.html adresinden elde edilmiştir.
- Hoy, A. and Hoy, W. (2003). *Instructional Leadership: A Learning-Centered Guide*. Boston: Allyn & Bacon.
- Huang, Y. Y. ve Chou, C. (2010). An analysis of multiple factors of cyberbullying among junior high school students in Taiwan. *Computers in Human Behavior*, 26 (6), 1581-1590.
- International Telecommunication Union (2016). International Telecommunication Union: Statistics. <http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/stat/default.aspx> adresinden elde edilmiştir.
- Jacobson, K. C. ve Crockett, L. J. (2000). Parental monitoring and adolescent adjustment: An ecological perspective. *Journal of Research on Adolescence*, 10 (1), 65–97.
- Juvonen, J. ve Gross, E. F.(2008). extending the school grounds? Bullying experiences in cyberspace. *The Journal of School Health*, 78 (9), 496-505.
- Kapıkıran-Acun, N., ve Kapıkıran, Ş. (2011). School climate inventory: Exploratory and confirmatory factor analysis and reliability-validity. *Eurasian Journal of Educational Research*, 42, 117-134.
- Kağan, M. ve Ciminli, A. (2016). Ergenlerde sanal zorbalık ve mağduriyetin cinsiyet, sınıf, okul değişkenleri ve kişilik özellikleriyle ilişkisinin incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 3 (2), 14-34.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2017). *Benlik, aile ve insan gelişimi kültürel psikoloji*. (3.Baskı). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Karaman Ö., ve Yurtal F.(2015). Students' perceptions of school climate where violence is prevalent in schools. *Elementary Education Online*, 14, 421-429.
- Karasar, N. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. (28. Baskı). Nobel Yayınları.

- Karademir, A. (2016). *Algılanan anne tutumları ile zorbalık mağduriyet ilişkisinde ontolojik iyi oluşun aracılık rolü*. Yüksek lisans Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Bilim Dalı, İstanbul.
- Kartal, H. & Bilgin, A. (2009). Bullying and school climate from the aspects of the students and teachers. *Eurasian Journal of Educational Research*, 36, 209-226.
- Keith, S., & Martin, M. E. (2005). Cyber-Bullying: creating a culture of respect in a cyber world. *Reclaiming Children and Youth*, 13 (4), 224–28.
- Kocaturk, M. (2014). *Ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığı ile siber zorbalık arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kokkinos, M., Antoniadou, N., Asdre, A. ve Voulgaridou, K. (2016). Parenting and internet behavior predictors of cyber-bullying and cyber-victimization among preadolescents. *Deviant Behavior*, 37 (4), 439-455. <http://dx.doi.org/10.1080/01639625.2015.1060087> adresinden elde edilmiştir.
- Konishi, C., Miyazaki, Y., Hymel, S. ve Waterhouse, T. (2017). Investigating associations between school climate and bullying in secondary schools: Multilevel contextual effects modeling. *School Psychology International*. İlk yayınlanma tarihi: 01.01.2017. doi: 10.1177/0143034316688730.
- Kowalski, M. ve Limber, P. (2013). Psychological, physical, and academic correlates of cyberbullying and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health*, 53 (1), 13-20.
- Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N., Lattanner, M. R. (2014). Bullying in the digital age: A critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological Bulletin*, 140 (4), 1073-1137.
- Kılınc, E. F. ve Aral N. (2016). Çocuk yetiştirme tutum ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (1), 199-222.
- Kızmaz, Z. (2006). Okullardaki şiddet davranışının kaynakları üzerine kuramsal bir yaklaşım. *Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 30 (1), 47-70.
- Kowalski, R. M. & Limber, S. P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health*, 41 (6), 22-30.
- Kulaksızoğlu, A. (2002). *Ergenlik Psikolojisi*. (5.Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kuperminc, G.P., Leadbeater, B.J., Emmons, C. ve Blatt, S.J. (1997). "Perceived school climate and difficulties in the social adjustment of middle school students". *Applied Developmental Science*, 1, 76.
- Kuzgun, Y. ve Eldeleklioğlu, J. (2012). *Anne Baba Tutumları Ölçeği*, (Editör: Kuzgun ve F. Bacanlı), PDR'de Kullanılan Ölçekler (4. Baskı), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Klein, J., Cornell, D., & Konold, T. (2012). Relationships between bullying, school climate, and student risk behaviors. *School Psychology Quarterly*, 27 (3), 154-169.
- Krumbholz, A.S., Jäkel, A., Schultze, M. & Scheithauer, H. (2012). Emotional and behavioural problems in the context of cyberbullying: A longitudinal study among german adolescents, *Emotional and Behavioural Difficulties*, 17 (3-4), 329–345.
- Laftman, S. B., Modin, B., and Östberg, V. (2013). Cyberbullying and subjective health: a large-scale study of students in Stockholm, Sweden. *Children and Youth Services Review*, 35, 112-119.
- Lamborn, S.D., Mounts, N.S., Steinberg, L. ve Dornbusch, S.M. (1991). Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Dev*, 62, 1049-1065.
- Laursen, B. & Collins, A. (2009). *Parent-child relationships during the adolescence*. (Edt. Richard M. Lerner ve Laurence Steinberg), Handbook of Adolescent Psychology (3th edition). New Jersey: Wiley.
- Lee, S.S. & Wong, T.S. (2009). School, parents, and peer factors in relation to Hong Kong students' bullying. *International Journal of Adolescence and Youth*, 15, 217–233.
- Lee, C. ve Shin, N. (2017). Prevalence of cyberbullying and predictors of cyberbullying perpetration among Korean adolescents. *Computers in Human Behavior*, 68, 352-358. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2016.11.047>
- Lenhart, A. (2007). *Cyberbullying and online teen*. <http://www.pewinternet.org/2007/06/27/cyberbullying/> adresinden elde edilmiştir.
- Li, Q. (2007). New bottle old wine: a research cyberbullying in schools. *Computers in Human Behavior*. 23, 1777-1791.
- Liau, A. K., Khoo, A., ve Ang, P. W. (2005). Factors influencing adolescents engagement in risky internet behavior. *CyberPsychology and Behavior*, 8, 513-520
- Lunenberg, F.C. ve Ornstein, A.C. (2012). *Örgüt Kültürü, Eğitim Yönetimi*. (Çev. Nayir,F, 2013), Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Loukas, A., Suzuki, R., & Horton, K. D. (2006). Examining school connectedness as a mediator of school climate effects. *Journal of Research on Adolesence*, 16 (3), 491-502.
- Maccoby, E. E. and Martin, J. A.,(1983). *Socialization in the context of family: Parent child interaction*. (Edit.Mussen, P.H. ve Hetherington, E. M.) Handbook of Child Psychology: Socialition, Personality and Social Development, 1–101, New York: Willey.
- Makri-Botsari, E. & Karagianni, G. (2014). Cyberbullying in Greek adolescents: The role of parents. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 116, 3241 – 3253

- Marczak, M. and Coyne, I. (2010) Cyberbullying at school: legal aspects and good practice in the United Kingdom. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 20 (2), 182- 193.
- Mesch, G.S. (2009). Parental mediation, online activities, and cyberbullying. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 12 (4), 387-393.
- Miller, G. E. (1994). School violence miniseries impressions and implications. *School Psychology Review*, 23 (2): 257-261.
- Mishna, F., Gadalla, T, ve Daciuk, J. (2010). Cyber bullying behaviors among middle and high school students. *American Journal of Orthopsychiatry*, 80 (3), 362–374.
- Moeller, T. G. (2001). *Youth Aggression and Violence: A Psychological Approach*. London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Nikiforou, M., Georgiou, S. N., and Stravrinides, P. (2013). Attachment to parents and peers as a parameter of bullying and victimization. *Journal of Criminology*, 1, 1-9.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Oxford: Blackwell.
- Olweus, D. (1997). Bully-victim problems in school: Facts and intervention. *European Journal of Psychology of Education*, 12 (4), 495-510.
- Omay, H. (2008). *İlköğretim okulu öğrencilerinin okul iklimi algıları ile saldırganlık ölçeği puanları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Denetimi. İstanbul
- Ortega-Barón, J., Buelga, S. ve Cava, M.(2016). The influence of school climate and family climate among adolescents victims of cyberbullying. *Media Education Journal*, 24 (46), 57-65. DOI <http://dx.doi.org/10.3916/C46-2016-06>.
- Özbay, A. (2013). *Ergenlerde siber zorbalık, siber mağduriyet, aleksitimi ve öfke ifade etme biçimleri arasındaki ilişki*. Yüksek lisans Tezi. Fatih Üniversitesi, İstanbul.
- Özdemir, S. (2015). *Ergenlerde siber zorbalık ve mağduriyetin, anne-baba ve akran ilişkilerine göre incelenmesi*. Yüksek lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Özen, Ş. D. (2006). Ergenlerde akran zorbalığına maruz kalmanın yaş, çocuk yetiştirme stilleri ve benlik imgesi ile ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 21(58), 77-98.
- Özer, G. (2016). *Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeyleri ile siber zorbalığın öğrenciler üzerindeki etkileri ve öğrencilerin siber zorbalıkla baş etme stratejileri*. Yüksek lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Palermi, L., Servidio, R., Bartolo, M, ve Costabile, A.(2016). Cyberbullying and self-esteem: An Italian study. *Computers in Human Behavior*, 69, 136-141. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.12.026>

- Patchin, J.W., Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: a preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4 (2), 148-169.
- Patchin, J. W. & Hinduja, S. (2010). Cyberbullying and self-esteem. *Journal of School Health*, 80 (12), 614-621.
- Patchin, J. W. & Hinduja, S. (2014). <http://cyberbullying.org/facts>. 30.01.2017 tarihinde alınmıştır.
- Patchin, J. W. & Hinduja, S. (2016). <http://cyberbullying.org/summary-of-our-cyberbullying-research/> 30.01.2017 tarihinde alınmıştır.
- Peker, A., Eroğlu, Y. ve Ada, Ş. (2012). Ergenlerde siber zorbalığın ve mağduriyetin yordayıcılarının incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 185-206.
- Peker, A. (2014). Ergenlerin siber zorbalıkla başa çıkma davranışlarının cinsiyet ve sınıf düzeyi açısından incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 1 (1).
- Pelendecioğlu, B. (2011). *Lise öğrencilerinde zorbalık olgusunun okul yaşam kalitesi ve empati değişkenleri bakımından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Peterson, R. L ve Skiba R. (2001). "Creating school climates that prevent school violence". *The Social Studies*, 92, 167.
- Petrie, K.(2014). The relationship between school climate and student bullying. *Teach Journal of Christian Education*. 8 (1), 7. Makale.
- Pornari, C. D. ve Wood, J. (2010). Peer and cyber aggression in secondary school students: The role of moral disengagement, hostile attribution bias and outcome expectancies. *Aggressive Behavior*, 36 (2), 81.
- Price, M. ve Dalgleish, J. (2010). Cyberbullying experiences, impacts and coping strategies as described by Australian young people. *Youth Studies Australia*, 29, 51-59. <http://journals.sfu.ca/ysa/index.php/YSA> adresinden elde edilmiştir.
- Rigby, K. (1993). School children's perceptions of their families and parents as a function of peer relations. *Journal of Genetic Psychology*, 154, 501-514.
- Rigby, K. (2013). Bullying in schools and its relation to parenting and family life. *Family Matters*, 92, 61.
- Rigby, K., Slee, P. T., and Martin, G. (2007). Implications of inadequate parental bonding and peer victimization for adolescent mental health. *Journal of Adolescence*, 30 (5), 801- 812.
- Raskauskas, J. ve Stoltz, A. D. (2007). Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents. *Development Psychology*, 43, 564- 575.

- Reynolds, S., & Teddle, C. (1999). The processes of school effectiveness. *International Handbook of Effectiveness Research*, 134-159.
- Salı, B., Başak, E. ve Akca, E. (2015). Türkiye'de ortaokul öğrencileri arasında siber zorbalık. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*. 5 (2), 109-130.
- Sarak, Ö. (2012). *Lise öğrencilerinde sanal zorbalık*. Yüksek lisans Tezi. Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Sarıtaş, M. (2006). *İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin gözlenen zorba davranışlarının aile sorunlarına göre incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Serficeli, E. S. (2015). *Aile işlevleri ve okul ikliminin riskli çevrelerde yaşayan ortaokul öğrencilerinin saldırganlık düzeylerini yordamadaki rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Serin, H. (2012). *Ergenlerde siber zorbalık / siber mağduriyet yaşantıları ve bu davranışlara ilişkin öğretmen ve eğitim yöneticilerinin görüşleri*. Doktora tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul Üniversitesi. İstanbul.
- Sezer, M., Şahin, I. ve Aktürk, A. O. (2013). Cyber bullying victimization of elementary school students and their reflections on the victimization. *International Journal of Social, Human Science and Engineering*, 7 (12), 1989-1992.
- Sümer, N., Aktürk, E.G., Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: türkiye’de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13 (25), 42-59.
- Soydaş, D. K. (2011). *Ergenlerde ebeveyn izlemesi, sanal zorbalık ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin cinsiyete göre incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sourander, A., Klomek, A. B., Ikonen, M., Lindroos, J., Luntamo, T., Koskelainen, M., et al.(2010). Psychosocial risk factors associated with cyberbullying among adolescents. *Archives of General Psychiatry*, 67, 720–728.
- Schneider, S.K., O'Donnell, L., Stueve, A. & Coulter, R.W.S. (2012). Cyberbullying, school bullying, and psychological distress: a regional census of high school students. *American Journal of Public Health*, 102 (1), 171-177.
- Shariff, S.(2005). Cyber-dilemmas in the new millennium: School obligations to provide student safety in a virtual school environment. *Revue Des Sciences De L'éducation De Mcgill*, 40 (3).
- Smith PK, Mahdavi J, Carvalho M, Fisher S, Russell S ve Tippett N.(2008). Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils. *J Child Psychol Psychiatry*, 49 (4), 376-85.
- Smith, J. C. (2013). Effects of emotional exposure on state anxiety after acute exercise. *Med Sci Sports Exerc*. 45 (2), 372-8.

- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49 (4), 376-385.
- Steffgen, G., König, A., Pfetsch, J. ve Melzer, A. (2011). Are cyberbullies less empathic? adolescents' cyberbullying behavior and empathic responsiveness. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*. 14 (11), 643-648.
- Steinberg, L. (2001). We know some things: Parent–adolescent relationships in retrospect and prospect. *11*(1). 1-19.
- Stewart, M.D. ve Fritsch, J. E. (2011). School and law enforcement efforts to combat cyberbullying. https://www.researchgate.net/publication/233349809_School_and_Law_Enforcement_Efforts_to_Combat_Cyberbullying adresinden elde edilmiştir.
- Szwedo, D. E., Mikami, A. Y., & Allen, J. P. (2010). Qualities of peer relations on social networking websites: Predictions from negative mother-teen interactions. *Journal of Research on Adolescence*.
- Şahin, M., Aydın, B. ve Sarı, S. V. (2012) Cyberbullying, cyber victimization and psychological symptoms: A study in adolescent. *C.U. Faculty of Education Journal*, 41 (1), 53-59.
- Tableman, B. (2004). School climate and learning. best practice briefs. outreach.msu.edu/bpbriefs/issues/brief31.pdf adresinden elde edilmiştir.
- Tanrıkulu, T. (2013). *Siber zorbalıkla ilgili değişkenlerin incelenmesi ve gerçeklik terapisi yönelimli bir müdahale programının siber zorbaca davranışlar üzerindeki etkisi*. Doktora tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Taştekin, E. (2016). Ergenlerin arkadaşlık ilişkileri ve benlik saygısı ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasındaki ilişkiler. Yüksek lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Toksöz, E. (2010). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorbalık eğilimleri ve aile tutumu arasındaki ilişki üzerine bir araştırma: Eskişehir ili örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tokunaga, R. S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior*, 26 (3), 277- 287.
- Topcu, Ç., Yıldırım, A. ve Erdur-Baker, Ö. (2013). Cyber bullying@ schools: What do Turkish adolescents think? *International Journal for the Advancement of Counselling*. 35 (2), 139-151.
- Totan, T. ve Yöndem, D. Z. (2007). Ergenlerde zorbalığın anne, baba ve akran ilişkileri açısından incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 8 (2), 53–68.
- Topçu, Ç ve Erdur, B.Ö. (2016). Zorbalığa uğrayan ergenlerin yardım alma davranışı ve yardım kaynakları. *Ege Eğitim Dergisi*, 17 (1), 127-145

- Topçu, Ç., Erdur-Baker, Ö. ve Çapa-Aydın, Y. (2008). Examination of cyberbullying experiences among Turkish students from different school types. *Cyberpsychology & Behavior*, 11 (6), 643-648.
- Türkoğlu, S. (2013). *Ergenlerin problemleri internet kullanımları ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir*. Yüksek lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tüik (2016). Hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması, 2016. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21779> adresinden elde edilmiştir.
- Thomas, S. P. (2006). From the editor—the phenomenon of cyberbullying. *Issues in Mental Health Nursing*, 27 (10), 1015-1016.
- Uçanok, Z., Karasoy, D. ve Durmuş, E. (2011). *Yeni bir akran zorbalığı türü olarak sanal zorbalık: Ergenlerde yaygınlığı ve önemi*. Yayınlanmamış TÜBİTAK Proje Raporu, Proje No: 108K424. Ankara: TÜBİTAK.
- Varjas, K., Henrich, C., and Meyers, J. (2009). Urban middle school students' perceptions of bullying, cyberbullying, and school safety. *Journal of School Violence*, 8, 159-176.
- Yaman, E. ve Peker, A. (2012). Ergenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyete ilişkin algıları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 11 (3), 819-833.
- Yaman, E., Karakülah, D. ve Dilmaç., B. (2013). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin değerlerini yordayan iki önemli değişken: Siber zorbalık eğilimleri ve okul kültürü arasındaki ilişki. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 11 (26), 323- 337.
- Yaman, E., Eroğlu, Y., & Peker, A. (2011). *Okul zorbalığı ve siber zorbalık*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Yavuzer, H. (1993). *Çocuk psikolojisi*. Remzi Kitabevi: İstanbul.
- Yavuzer, Y., Gündoğdu, R. ve Dikici, A. (2009). Teachers' perceptions about school violence in one Turkish city. *Journal of School Violence*, 8 (1): 29-41
- Yavuzer, H. (2003). *Yaygın Anne-Baba Tutumları: Ana Baba Okulu*. (10. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2006). *Çocuk eğitimi el kitabı*. Remzi Kitabevi: İstanbul.
- Yıldız, E. Ç. ve Sümer, Z. H. (2010). Preschool children and violence: Exposure and victimization levels. *Elementary Education Online*, 9 (2), 630-642.
- Yılmaz, A. (2000). Anne-Baba Tutum Ölçeğinin güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 7 (3), 160-172.
- Yörükoğlu, A. (2004). *Çocuk ruh sağlığı*. 27. basım, Özgür yayınları: İstanbul.
- Yurttaş, A. (2010). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorbalık eğilimleri ile algıladıkları anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi (İstanbul İli*

Kadıköy İlçesi Örneği). Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Ybarra, M. L., & Mitchell, K. J. (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: A comparison of associated youth characteristics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45 (7), 1308-1316.
- Ybarra, M. and Mitchell, K. (2007). Prevalence & frequency of Internet harassment instigation: Implications for adolescent health. *Journal of Adolescent Health*, 41 (2), 189-195.
- Ybarra, M., Diener-West, M., Leaf, P. (2007). Examining the overlap in Internet harassment and school bullying: Implications for school intervention. *Journal of Adolescent Health*, 41 (6), 42-52.
- Wade, A. ve Beran, T. (2011). Cyberbullying: The new era of bullying. *Canadian Journal of School Psychology*, 26 (1): 44-61.
- Walrave, M. & Heirman, W. (2011). Cyberbullying: Predicting victimization and perpetration. *Children & Society*, 25, 59-72.
- Wang, J., Ianotti, R. J., and Nansel, T. R. (2009). School bullying among adolescents in the united states: physical, verbal, relational, and cyber. *Journal of Adolescent Health*, 45, 368-375.
- Welsh, W. N. (2000). The effects of school climate on school disorder. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 567, 88-107
- Willard, N. (2002). *Computer ethics, etiquette and safety for the 21 st-century students*. Eugene, OR: ISTE.
- Williams, K. R. and Guerra, N. G. (2007). Prevalence and Predictors of Internet Bullying. *Journal of Adolescent Health*, 41, 14-21.

EKLER

EK.1. Kullanılan Ölçekler

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sevgili Öğrenciler,

Bu çalışma, Doç. Dr. Şahin KAPIKIRAN danışmanlığında Pamukkale Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bilim dalı yüksek lisans öğrencisi Mehmet ŞAM tarafından yürütülmektedir. Bu çalışmanın amacı, ergenlerde siber zorba ve siber mağdur olmanın anne baba tutumları ve okul iklimi ile ilişkisini incelemektir. Ölçeklerin tamamlanması yaklaşık 20-30 dakikanızı alacaktır. Çalışmada sizden kimlik bilgisi istenmemektedir. Cevaplarınız tamamıyla gizli tutulacak ve sadece çalışma kapsamında değerlendirilecektir; elde edilecek veriler sadece bilimsel yayımlarda kullanılacaktır.

Mehmet ŞAM

Cinsiyetiniz	☐ Kız ☐ Erkek		
Sınıfınız	☐ 7. Sınıf ☐ 8. Sınıf		
Annelerinizin eğitim durumu	☐ Okur-yazar değil ☐ ilkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite		
Babanızın eğitim durumu	☐ Okur-yazar değil ☐ ilkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite		
Anne babanızın birliktelik durumu	☐ Evli ☐ Boşanmış ☐ Anne ya da babadan birisi vefat etmiş ☐ Her iki aile üyesi yok ☐ Boşanmamış fakat ayrı yaşıyorlar		
İnternet kullanma konusunda annenizin/babanızın ve kendinizin bilgi düzeyi nedir?	ANNENİZ ☐ Hiçbir bilgisi yok ☐ Bilgisi sınırlı ☐ Bilgisi yeterli ☐ İleri düzeyde	BABANIZ ☐ Hiçbir bilgisi yok ☐ Bilgisi sınırlı ☐ Bilgisi yeterli ☐ İleri düzeyde	KENDİNİZ ☐ Hiçbir bilgim yok ☐ Bilgim sınırlı ☐ Bilgim yeterli ☐ Bilgim İleri düzeyde

İnternete girdiğiniz zaman anne ya da babanız tarafından kontrol ediliyor musunuz?	☐ Hiçbir zaman ☐ Nadiren ☐ Bazen ☐ Sık sık
Bir günde kaç saat internet kullanırsınız?	☐ 30 dk- 1 saat ☐ 1 saat- 2 saat ☐ 2 saat- 4 saat ☐ 4 saat ve üzeri

ANNE BABA TUTUM ÖLÇEĞİ

Lütfen aşağıdaki sorulara kendi **ANNE** ve **BABANIZI** düşünerek dikkatle okuyunuz. Aşağıdaki durumun anne ve babanızın davranışına ne kadar benzediğini düşünün.

Eğer aşağıdaki cümlelerin başındaki kutunun içine

TAMAMEN BENZİYORSA 4;
BİRAZ BENZİYORSA 3;
BENZEMİYORSA 2;
HİÇ BENZEMİYORSA 1 yazınız.

1.	Herhangi bir sorunun olduğunda, eminim annem ve babam bana yardım ederler.
2.	Annem ve babam büyüklerle tartışmamam gerektiğini söylerler.
4.	Annem ve babam herhangi bir tartışma sırasında başkalarını kızdırmamak için, susmam gerektiğini söylerler.
5.	Annem ve babam bazı konularda “ sen kendin karar ver ” derler.
7.	Ders çalışırken anlayamadığım bir şey olduğunda, annem ve babam bana yardım ederler.
8.	Annem ve babam kendi görüşlerinin doğru olduğunu bu görüşleri onlarla tartışmamam gerektiğini söylerler.
10.	Annem ve babamla her tartıştığımda bana “ büyüdüğün zaman anlarsın ” derler.
11.	Derslerimden düşük not aldığımda, annem ve babam beni daha çok çalışmam için desteklerler.
13.	Annem ve babam arkadaşlarımı tanırlar.
15.	Annem ve babam sadece benimle konuşmak için zaman ayırırlar.
16.	Derslerimden düşük notlar aldığımda, annem ve babam öyle davranırlar ki suçluluk duyar ve utanırım.
18.	Annemi ve babamı kızdıracak bir şey yaptığımda, onlarla birlikte yapmak istediğim şeyleri yapmama izin vermezler.

Aşağıdaki her ifadenin yanında bulunan kutulardan sadece size uygun olanın içine çarpı(X) işareti koyunuz.

20. Genel olarak annen ve baban hafta sonları gece arkadaşlarıyla bir yere gitmene izin verirler mi?

Evet

Hayır

Eğer cevabınız Evet ise,

aşağıdaki soruyu cevaplayınız.

Haftanın Cuma ya da Cumartesi akşamları en geç saat kaçta kadar gece dışarıda kalmanıza izin verilir .

20:00'den önce

20:00 – 20:59 arası

21:00 – 21:59 arası

22:00 – 22:59 arası

23:00 ya da daha geç

İstediğim saate kadar

Annen ve baban aşağıdakileri öğrenmek için ne kadar çaba gösterirler?

Hiç **Çok az** **Çok çaba**
çaba **çaba** **Gösterir**
gösterm **gösterir**
ez

- 21** Eğer gece bir yere gittiysen nereye
 . gittiğini,
23 Okuldan çıktıktan sonra ne yaptığını,
 .

OKUL İKLİMİ ÖLÇEĞİ

	AÇIKLAMA: Aşağıda okulunuza ilişkin sizin görüşlerinizi içeren cümleler vardır. Aşağıdaki cümleleri dikkatlice okuyup, sizin görüşünüzü yansıtan seçeneği işaretlemeniz isteniyor. Katkılarınız ve işbirliğiniz için teşekkür ederiz.	Hiç bir zaman % 0	Na dir en- % 25	B az en % 50	Sık lıkl a % 75	Her zaman % 100
1.	Okulumuzdaki öğretmenler öğrencilerine farklı şekillerde yardım etmeye çalışırlar.	1	2	3	4	5
2.	Okulumuzdaki öğrenciler öğretmenleri ile bir şey konuşmak isterlerse, öğretmenler konuşmak için zaman yaratırlar.	1	2	3	4	5
4.	Okulumuzdaki öğrenciler, sınıfta olmaktan gerçekten hoşlanırlar.	1	2	3	4	5
6.	Okulumuzdaki öğretmenler öğrencileriyle yakından ilgilenirler.	1	2	3	4	5
9.	Okulumuzdaki öğrencilere öğretmenler sınıfta nasıl çalışacaklarına ilişkin açık yönergeler verirler.	1	2	3	4	5
12.	Okulumuzdaki öğrenciler iyi not almak için çok çalışırlar.	1	2	3	4	5
17.	Okulumuzdaki öğrenciler birbirleriyle geçinemezler.	1	2	3	4	5
19.	Sınıfımızdaki, öğrenciler birbirleriyle anlaşamazlar.	1	2	3	4	5
21.	Okulumuzda öğrenciler birbirlerini saygısız ve kötü bulurlar.	1	2	3	4	5
24.	Sınıfımızdaki öğrenciler okuldaki çalışmalarını birlikte yapmaktan çok hoşlanır.	1	2	3	4	5
25.	Okulumuzdaki öğrenciler diğer arkadaşlarını yakından tanırlar.	1	2	3	4	5
26.	Öğrenciler sınıfımızdaki projelerde birlikte çalışmaktan hoşlanırlar.	1	2	3	4	5
27.	Okulumuzdaki kurallar çok katıdır.	1	2	3	4	5
30.	Okulumuzdaki öğretmenler çok katıdır.	1	2	3	4	5

		Hiçbir zaman	Bir yada iki kez	Üç yada Beş kez	Altı yada daha çok
45.	Okulunuzda herhangi birisi sahip olduğunuz para veya başka şeyleri vermezseniz sizi dövmekle veya yaralamakla tehdit eder mi ?	1	2	3	4
48.	Okulunuzda birisinin sizi yaralamasından veya incitmesinden korkar mısınız?	1	2	3	4
49.	Siz yokken sıranızdan veya dolabınızdan 1 TL'den daha pahalı bir şeyiniz çalındı mı ?	1	2	3	4

2. ARAŞTIRMA İZİNİ

T.C.
ŞAHİNBEY KAYMAKAMLIĞI
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 20332654-600-E.4441592
Konu : Mehmet ŞAM'ın Araştırma İzni

03.04.2017

..... MÜDÜRLÜĞÜNE
ŞAHİNBEY/GAZİANTEP

İlgi : İl Milli Eğitim Müdürlüğünün 30/03/2017 tarih ve 4262445sayılı yazısı.

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Mehmet ŞAM'ın " Ergenlerde Siber Zorba ve Siber Mağdur Olmanın Anne Baba Tutumları ve Okul İklimi ile İlişkinin İncelenmesi " konulu tez çalışmasının okulunuzda uygulanmasının uygun görüldüğü ilgi yazı ile bildirilmiş olup, ekte gönderilmiştir.

Gereğini rica ederim.

Zeki ÇAKMAK
Müdür a.
Şube Müdürü

EK :
-Yazı ve ekleri (8 sayfa)

DAĞITIM:
-İlgili Okullar

Kolejtepe Mah. Yeşil Camii Sok. Şahinbey İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ŞAHİNBEY
Ayrıntılı Bilgi için İrtibat Şb.Müd.Zeki ÇAKMAK; Şef-Ali SARIGÜL-Mem. M.KÖSEÖĞLU
Telefon: (0342) 230 31 92 Faks: (0 342) 230 88 02 e-mail: <http://sahinbey.meb.gov.tr>

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER	
ADI	Mehmet
SOYADI	ŞAM
DOĞUM YERİ VE TARİHİ	Elmalı - 14.12.1993
UYRUĞU	T.C.
İLETİŞİM	Mail: mehmet23@gmail.com
EĞİTİM	
İLKÖĞRETİM	Elmalı Muhammed Hamdi Yazır İlköğretim Okulu / ANTALYA
ORTAÖĞRETİM	Elmalı Anadolu Lisesi / ANTALYA
LİSANS	Gaziantep Üniversitesi / Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü
YÜKSEK LİSANS	Pamukkale Üniversitesi / Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü
YABANCI DİL	
İNGİLİZCE	76,25
MESLEKİ DENEYİM	
2015 - 2016	Denizli Ticaret Borsası İlkokulu / DENİZLİ
2016-	İsmet İnönü Ortaokulu / GAZİANTEP